

**ΕΘΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ
ΚΑΙ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ**

ΚΣΤ' ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΣΕΙΡΑ

ΤΕΛΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΤΙΤΛΟΣ

Η μετά Covid-19 ανάκαμψη. Συγκριτική ανάλυση των μέτρων και επενδύσεων στην ΕΕ για την ανάκαμψη των επιχειρήσεων και της απασχόλησης στον τομέα του τουρισμού μετά την υγειονομική κρίση.

ΤΜ. ΕΞΕΙΔΙΚΕΥΣΗΣ : ΨΗΦΙΑΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Επιβλέπουσα:

ANNA ΚΑΝΑΚΑΚΗ

Σπουδαστής:

ΕΥΘΥΜΙΟΣ ΚΑΤΣΙΑΠΗΣ

ΑΘΗΝΑ - 2020

ΤΙΤΛΟΣ

«Η μετά Covid-19 ανάκαμψη. Συγκριτική ανάλυση των μέτρων και επενδύσεων στην ΕΕ για την ανάκαμψη των επιχειρήσεων και της απασχόλησης στον τομέα του τουρισμού μετά την υγειονομική κρίση».

Περίληψη

Αντικείμενο της παρούσας εργασίας είναι η μελέτη των μέτρων που ελήφθησαν για την ανάκαμψη στον τουριστικό τομέα στην μετά Covid-19 εποχή, με βασικό σκοπό την ταυτοποίηση, ταξινόμηση και αποτίμηση ως προς την επάρκειά τους και συνακόλουθα την τροφοδότηση των κέντρων λήψης αποφάσεων στο μέλλον με συμπεράσματα, ώστε μέτρα που είχαν κάποιο αντίκρυσμα να συνεχίσουν και να διευρυνθούν, ή να επανασχεδιαστούν εκείνα τα μέτρα που δεν ανταποκρίθηκαν στις προσδοκίες. Προσδοκία της εργασίας είναι να καταδείξει αν τα μέτρα, που ελήφθησαν στην χώρα μας είχαν συνάφεια με τις κατευθύνσεις-οδηγίες των διεθνών & ευρωπαϊκών θεσμών, σε τι βαθμό αυτά ήταν επαρκή βραχυπρόθεσμα (για το διάστημα Μαρτίου-Σεπτεμβρίου του 2020), και πως πρέπει να διαμορφωθούν οι πολιτικές ενίσχυσης σε μέσο-μακροπρόθεσμο ορίζοντα, ώστε να διασφαλίσουν την ανάκαμψη του τουριστικού κλάδου και των εξαρτώμενων από αυτόν κλάδων. Η μεθοδολογία ήταν αυτή της βιβλιογραφικής ανασκόπησης, εστιάζοντας σε έρευνες, μελέτες, ανακοινώσεις και αρθρογραφία τόσο στον διεθνή, όσο και στον εθνικό τύπο και ιστότοπους. Μετά από ανάλυση συνάφειας και συγκριτική ανάλυση με την περίπτωση της Κύπρου, παρατίθενται διαπιστώσεις και προτάσεις παρεμβάσεων με μέσο-μακροπρόθεσμο ορίζοντα για την ανάκαμψη, αλλά και για «επαναδιάταξη» του τουριστικού προϊόντος της χώρας και την εν γένει ενίσχυση της ανθεκτικότητας της τουριστικής οικονομίας.

Λέξεις- κλειδιά: Covid-19, Πανδημία, Τουρισμός, Ελλάδα, Κύπρος, Ανάκαμψη.

Abstract

The object of the present work is the study of the measures taken for the recovery of the post-Covid-19 era in the tourism sector, with the main purpose to examine their adequacy and therefore to inform decision-making in the future, in order to extend and to repeat policies that had a positive response and to redesign those measures that did not meet the expectations. The methodology that was followed was the desk top review, focusing on research, studies, announcements and articles in both international and national press. The expectation is to show that the measures taken were sufficient for the period March-September, 2020, in addressing in the short term the negative effects of the pandemic on tourism but, in the same time, inadequate in the medium-long term. After a relevance analysis and a comparative analysis with the case of Cyprus, findings and proposals for interventions with a medium-long-term horizon are presented for the recovery, but also for "rearrangement" of the country's tourism product and the overall strengthening of the tourism economy.

Keywords: Covid-19, Pandemic, Tourism, Measures, Greece, Cyprus.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Περιεχόμενα

Ευχαριστίες.....	7
Πίνακας συντμήσεων και συντομογραφιών	8
Εισαγωγή.....	9
Κεφάλαιο 1.....	12
1.1 Ο τουριστικός τομέας και οι εξαρτώμενοι τομείς	12
1.2. Η σημασία του τουρισμού για τις χώρες του ΟΟΣΑ και της Ε.Ε.	14
1.3. Ταξιδιωτικοί περιορισμοί και οι ζημιές στον κλάδο	15
1.4. Σταδιακή άρση των περιορισμών – παραδείγματα χωρών	21
1.5. Σενάρια για το μέλλον	22
Κεφάλαιο 2.....	26
2.1. Οι πολιτικές στήριξης σε εθνικό επίπεδο – η περίπτωση της Ελλάδος.....	26
2.4. Εθνικό σχέδιο ανάκαμψης του ελληνικού τουρισμού για το 2020	28
2.5. Πολιτικές άμεσης οικονομικής στήριξης του ελληνικού τουρισμού.....	29
2.6. Μη-οικονομικά μέτρα στήριξης του ελληνικού τουρισμού.....	34
Κεφάλαιο 3.....	36
3.1. Οι πολιτικές ανάκαμψης της Κυπριακής Δημοκρατίας.....	36
3.2. Η επανεκκίνηση του τουρισμού στην Κύπρο	37
3.3. Μέτρα οικονομικής φύσεως από την Κυπριακή Δημοκρατία	37
3.4 Σύγκριση των δύο χωρών	39
3.5 Μία σύγκριση σε οικονομικά μέτρα στήριξης.....	40
4. Κεφάλαιο 4.....	4
4.1. Ανάλυση : Απόκριση της αγοράς στα μέτρα	4
4.2 Ανάλυση : Συνάφεια πολιτικών με κατευθύνσεις Διεθνών Οργανισμών και Ε.Ε	7
5.1.Συμπεράσματα	16
5.2Προκλήσεις και κίνδυνοι για δημοσιονομικό εκτροχιασμό.....	18
5.3Προτάσεις	20
Βιβλιογραφία	24

Εθνική Σχολή Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης

Ευθύμιος Κατσιάπης

© 2018

Με την επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Δήλωση

«Δηλώνω ρητά ότι, η παρούσα εργασία αποτελεί αποκλειστικά προϊόν προσωπικής εργασίας, δεν παραβιάζει καθ' οιονδήποτε τρόπο πνευματικά δικαιώματα τρίτων και δεν είναι προϊόν μερικής ή ολικής αντιγραφής.»

Αθήνα, 18/09/2020

ΚΑΤΣΙΑΠΗΣ ΕΥΘΥΜΙΟΣ

Υπογραφή

Ευχαριστίες

Ευχαριστώ θερμά την επιβλέπουσα της παρούσας εργασίας, κα. Άννα Κανακάκη, Συντονίστρια της Ομάδα Υποστήριξης Διαδικασιών Αναπτυξιακών Νόμων (ΟΥΔΑΝ), για την ουσιαστική συμβολή της στην υποστήριξη της τελικής εργασίας. Με την επιστημονική της κατάρτιση, την εμπειρία και τις επισημάνσεις της διευκόλυνε σημαντικά το έργο της κατανόησης του θέματος και συνέδραμε ιδιαίτερα στην ολοκλήρωση της ανά χείρας εργασίας. Επίσης θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά για την στήριξη τους συσπουδαστές μου, και ιδιαίτερα τη Σοφία Κατσέλη, για την ενεργό στήριξη που μου παρείχε καθ'όλη τη διάρκεια συγγραφής της εργασίας.

Πίνακας συντμήσεων και συντομογραφιών

ΙΝΣΕΤΕ	Ινστιτούτο Συνδέσμου Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων
ΠΟΤ	Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού
UNWTO	World Tourism Organization
Ε.Ε.	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΟΟΣΑ	Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development
ΑΕΠ	Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν
ΠΔ	Προεδρικό Διάταγμα
ΥΑ	Υπουργική Απόφαση
ΚΥΑ	Κοινή Υπουργική Απόφαση
ΠΝΠ	Πράξη Νομοθετικού Περιεχομένου
ΙΟΒΕ	Ίδρυμα Οικονομικών & Βιομηχανικών Ερευνών
ΚΕΠΕ	Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών
ΦΕΚ	Φύλλο Εφημερίδας της Κυβερνήσεως
ΙΑΤΑ	International Air Transport Association

Εισαγωγή

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η μελέτη των μέτρων που ελήφθησαν στην Ελλάδα για την ανάκαμψη της μετά Covid-19 εποχής στον τουριστικό τομέα, σε εθνικό επίπεδο. Μία τέτοια μελέτη φιλοδοξεί να βοηθήσει σε μία ενδεχόμενη τροφοδότηση των κέντρων λήψης αποφάσεων στο μέλλον, αναφορικά με την διαμόρφωση παρεμβάσεων, προκειμένου να συνεχιστούν και να επαναληφθούν πολιτικές που είχαν κάποιο αντίκρυσμα, ή να επανασχεδιαστούν ή και εμπλουτιστούν εκείνα τα μέτρα που δεν είχαν τις ανάλογες προσδοκίες.

Υπόθεση Εργασίας είναι ότι οι πολιτικές που εφαρμοστήκαν μέχρι στιγμής για την αντιμετώπιση των επιπτώσεων του Covid-19 στον τομέα του τουρισμού, τόσο σε οικονομικό επίπεδο, όσο και σε υγειονομικό, είναι συναφείς με τις οδηγίες και κατευθύνσεις των διεθνών οργανισμών (ΟΟΣΑ, Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού, ΕΕ) και επαρκείς σε **βραχυπρόθεσμο** επίπεδο, αναφορικά με την στήριξη του τουριστικού κλάδου, της επιχείρησης και της απασχόλησης, εν μέσω πανδημίας, αλλά **ελλειπείς** σε ότι αφορά την ανάκαμψη **μέσο-μακροπρόθεσμα**. Δεδομένου ότι το οικονομικό έτος δεν έχει κλείσει και η πανδημία βρίσκεται σε εξέλιξη, ποσοτικά στοιχεία δεν υπάρχουν αυτή τη στιγμή διαθέσιμα και δεν μπορεί να εκτιμηθεί το οικονομικό αποτέλεσμα των μέτρων. Έτσι, η αποτίμηση των μέτρων θα γίνει με ποιοτικά **κριτήρια** και συγκεκριμένα - τη **συνάφειά** τους με διεθνείς προτάσεις και ενωσιακές κατευθύνσεις, καθώς και με την **απόκριση** που είχε σε αυτά η αγορά. Τέλος, θα γίνει μια σύγκριση των μέτρων που ελήφθησαν στην Κυπριακή Δημοκρατία, για να υπάρξει μία πιο σφαιρική αντίληψη, αναφορικά με μέτρα που ελήφθησαν από ένα άλλο κράτος-μέλος της Ε.Ε.

Η **Μεθοδολογία** που ακολουθήθηκε, ήταν αυτή της βιβλιογραφικής ανασκόπησης. Η βιβλιογραφική ανασκόπηση επιλέχτηκε για την παρούσα εργασία, καθώς είναι μία δευτερογενής έρευνα, επανεξέτασης και ταξινόμησης προηγούμενων ερευνών, που ως στόχο έχει την καλύτερη και βαθύτερη κατανόηση του πεδίου που εξετάζεται, μέσα από την αξιολόγηση των υπαρχόντων δεδομένων. Αυτά τα δεδομένα συλλέχθηκαν από δημοσιεύσεις ερευνητικών κέντρων, διεθνών οργανισμών, από κρατικές και μη, οντότητες, από δημόσιες βιβλιοθήκες, από το διαδίκτυο, καθώς και από ειδησεογραφικές σελίδες μέχρι και τα μέσα Σεπτέμβρη. Στην παρούσα εργασία, βασικό μέσο στην αναζήτηση υλικού, υπήρξαν οι διαδικτυακές βιβλιοθήκες του ΟΟΣΑ, του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου, του Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού, καθώς

εκθέσεις και μελέτες της Τράπεζας της Ελλάδος και του ΙΝΣΕΤΕ. Παράλληλα, υπήρξε αποδελτίωση των κυβερνητικών ανακοινώσεων που αφορούσαν τη λήψη μέτρων, καθώς κωδικοποίηση του θεσμικού πλαισίου στο οποίο εντάσσονται αυτά τα μέτρα. Τέλος, υπήρξε μια ενδεδειγμένη αποδελτίωση του τοπικού, εθνικού και διεθνούς τύπου.. Η βιβλιογραφία που χρησιμοποιήθηκε είναι κυρίως ελληνική και δευτερευόντως αγγλική, καθώς η μελέτη εστιάζει κυρίως σε Ελλάδα και Κύπρο, και ευρύτερα σε διεθνές επίπεδο. καθώς και στις διεθνείς τάσεις του τουρισμού μετά το ξέσπασμα της κρίσης έως σήμερα.

Η ανασκόπηση της βιβλιογραφίας ακολούθησε μία **συγκριτική ανάλυση** ανάμεσα στις διάφορες πολιτικές που εφαρμόστηκαν για την ενίσχυση του τουρισμού, σε εθνικό επίπεδο. Πιο συγκεκριμένα, αναλύονται οι πολιτικές αυτές σε τρεις άξονες: στον κλάδο του τουρισμού, στις επιχειρήσεις που ασχολούνται με το τουριστικό προϊόν, καθώς και με τους ίδιους τους εργαζομένους του τουριστικού κλάδου. Η καταγραφή και μελέτη των μέτρων που ελήφθησαν μέχρι σήμερα, έγινε αφενός για να αναδειχτεί το μέγεθος των επιπτώσεων που προκλήθηκαν στον τουρισμό, με δεδομένη τη συμβολή του στο ΑΕΠ των χωρών που εξετάζονται, αφετέρου για να ταξινομηθούν και αξιολογηθούν οι πολιτικές αντιμετώπισης. Επίσης, θα γίνει μια συγκριτική ανάλυση των ποιοτικών χαρακτηριστικών αυτών των πολιτικών σε κάθε άξονα, δηλαδή κατά πόσο οι πολιτικές εστιάζουν σε οριζόντια και άρα καθολικά μέτρα σε κάθε άξονα (κλάδος, επιχείρηση, εργαζόμενοι), ή δίνουν έμφαση σε διάφορα ποιοτικά χαρακτηριστικά, όπως το μέγεθος των επιχειρήσεων, τη στήριξη ή όχι νεοφυών επιχειρήσεων με ιδιαίτερη δυναμική, τη στήριξη αποκλειστικά κερδοφόρων επιχειρήσεων ή όχι, αν είναι νέες ή παλιότερες, καθώς και πολιτικές που δίνουν κίνητρα στους εργαζομένους να παραμείνουν στον κλάδο, μέσα από ένα πλέγμα πολιτικών που θα στηρίζει τις υπάρχουσες θέσεις εργασίας, ή θα δημιουργήσει νέες.

Διευκρινίζεται ότι στην παρούσα εννοιολογική θεώρηση της προσπάθειας ανάκαμψης ως «μέτρα» νοούνται τόσο τα μέτρα οικονομικής φύσεως, αλλά και οι παρεμβάσεις υγειονομικού χαρακτήρα, επικοινωνιακές καμπάνιες, διακρατικές συμφωνίες κυκλοφορίας πολιτών κ.α., καθότι αυτά λειτουργούν παράλληλα, είτε συμπληρωματικά, είτε αντιθετικά στην αντιμετώπιση της κρίσης. Ορισμένα μέτρα εξ αυτών, μάλιστα, έχουν αναλυόμενα έναν διττό χαρακτήρα, αφού μπορεί από τη μία να διασφαλίζουν την υγειονομική ασφάλεια ημεδαπών και αλλοδαπών πολιτών, από την άλλη όμως ενδέχεται να λειτουργήσουν ως ανασταλτικός παράγοντας για την

ανάκαμψη της ζήτησης και άρα της αναθέρμανσης της τουριστικής αγοράς και της οικονομίας γενικότερα. Ένα τέτοιο μέτρο για παράδειγμα είναι τα υγειονομικά πρωτόκολλα που οφείλουν να ακολουθούν οι επιχειρήσεις και η χρήση μάσκας σε εσωτερικούς ή εξωτερικούς χώρους. Θα γίνει ξεχωριστή αναφορά σε μη-οικονομικά μέτρα, υγειονομικού χαρακτήρα, με έμφαση σε Ελλάδα και Κύπρο. Οι πολιτικές πρόληψης υγειονομικού χαρακτήρα, έχουν ως βασικό σκοπό να διατηρηθεί σε χαμηλά επίπεδα το R^* , δηλαδή ο ρυθμός μετάδοσης κάτω του ενός, προκειμένου να θεωρηθεί μία χώρα ως ασφαλής προορισμός για την προσέλκυση ξένων τουριστών αφενός, αφετέρου για την αποκατάσταση του εγχώριου τουρισμού.

Για την επίτευξη των παραπάνω, χρειάστηκε να γίνει κατανοητό το μέγεθος των επιπτώσεων σε παγκόσμιο και εθνικό επίπεδο, η ένταση της πολιτικής αντίδρασης σε επίπεδο χώρας, αλλά και σε επίπεδο Ε.Ε., η παράθεση και ανάλυση των πολιτικών σε Ελλάδα και Κύπρο, καθώς και η μεταξύ τους σύγκριση, και τέλος, η απόκριση που είχαν τα μέτρα αυτά από την αγορά. Πιο αναλυτικά, στο **πρώτο** κεφάλαιο εξετάζεται η σημασία του τουρισμού για τις χώρες του ΟΟΣΑ και της Ε.Ε. ειδικότερα, καθώς και οι επιπτώσεις που προκάλεσε η πανδημία, προκειμένου να καταστεί το μέγεθος της καταστροφής και άρα, η ανάγκη για κρατική παρέμβαση. Στο **δεύτερο** κεφάλαιο εξετάζεται το σύνολο των μέτρων που ελήφθησαν στην Ελλάδα, ενώ στο **τρίτο** κεφάλαιο εξετάζονται οι πολιτικές της Κυπριακής Δημοκρατίας αναφορικά με τη στήριξη του τουρισμού στη χώρα, ενώ γίνεται μία συγκριτική ανάλυση μεταξύ των πολιτικών ανάμεσα σε Ελλάδα και Κύπρο, όπου παρουσιάζονται ομοιότητες και διαφορές. Στο **τέταρτο** κεφάλαιο ακολουθεί μία αποτίμηση σχετικά με την απόκριση των μέτρων από την αγορά, καθώς και η συνάφεια αυτών με κατευθύνσεις που είχαν εξαγγελθεί από διεθνείς οργανισμούς και την Ε.Ε, ενώ στο **πέμπτο** κεφάλαιο παρουσιάζονται τα συμπεράσματα προκειμένου να φανεί κατά πόσο επιβεβαιώνεται η υπόθεση εργασίας, καθώς και ορισμένες προτάσεις, οι οποίες προέκυψαν ύστερα από ορισμένους προβληματισμούς που ανέκυψαν κατά την συγγραφή αυτής της εργασίας.

Τέλος, κατά την διάρκεια της συγγραφής της συγκεκριμένης εργασίας, παρουσιάστηκαν και ορισμένοι περιορισμοί. Ο πλανήτης βιώνει μία καινοφανή κατάσταση, μια πανδημία που ανάλογη της δεν υπήρξε τα τελευταία 100 χρόνια, δεν υπάρχει επαρκής βιβλιογραφία και μελέτες, αντιθέτως, όλες οι έρευνες, οι μελέτες και όλα τα σενάρια που βρίσκονται διαθέσιμα στο διαδίκτυο είναι εν εξελίξει και αναθεωρούνται συνεχώς, άλλοτε δυσοίωνα και άλλοτε ευοίωνα. Πρόκειται δηλαδή για

μία κατάσταση που χρήζει συνεχής παρακολούθησης, σε όλα τα επίπεδα. Οι ίδιοι περιορισμοί υπάρχουν και στην εξέταση των μέτρων ως προς την αποτελεσματικότητά τους, καθώς η χρονιά δεν έχει ολοκληρωθεί. Υπάρχουν μόνο προβλέψεις για το ύψος της ύφεσης και δεν έχει καταγραφεί ακόμα η ζημιά που προκλήθηκε σε μια σειρά από κλάδους και επιχειρήσεις. Το ίδιο ισχύει και για τα στοιχεία αναφορικά με τον αριθμό των ανέργων. Έτσι, θα χρειαστεί περισσότερος από ένας χρόνος για να καταγραφούν σε μία μελλοντική σύγκριση, οι ζημιές και η συρρίκνωση του κύκλου εργασιών ανά κλάδο κατά το 2020 σε σχέση με τα προηγούμενα έτη, προκειμένου και να αξιολογηθούν καλύτερα τα μέτρα που ελήφθησαν.

Κεφάλαιο 1

1.1 Ο τουριστικός τομέας και οι εξαρτώμενοι τομείς

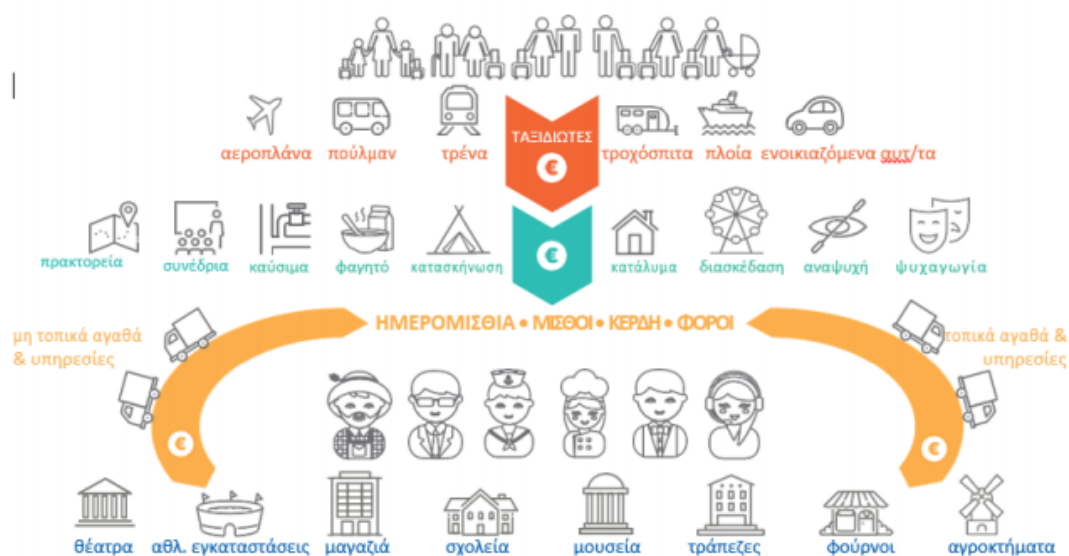
Από τις αρχές του 2020, ολόκληρος ο πλανήτης αντιμετωπίζει μια άνευ προηγουμένου παγκόσμια υγειονομική κρίση, με προεκτάσεις τόσο οικονομικές όσο και κοινωνικές. Φυσικά, τα ταξίδια και ο τουρισμός είναι από τους τομείς που επλήγησαν και συνεχίζουν να πλήττονται περισσότερο από πολλούς τομείς της οικονομικής και γενικότερα ανθρώπινης δραστηριότητας, αφού αεροπλάνα έμειναν στο έδαφος, ξενοδοχεία έκλεισαν και μπήκαν σοβαροί περιορισμοί στα ταξίδια και στις μετακινήσεις εν γένει των ανθρώπων ανά την υφήλιο.

Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού (UNWTO, 2010) ορίζει τον τουρισμό ως ένα φαινόμενο που περιλαμβάνει τις δραστηριότητες των ατόμων που ταξιδεύουν και διαμένουν σε μέρη έξω από το συνηθισμένο τους περιβάλλον, όχι περισσότερο από ένα συνεχόμενο έτος, είτε για αναψυχή, είτε για επαγγελματικούς ή άλλους σκοπούς. Επίσης σύμφωνα με τον Παππά (2008), η Διεθνής Ακαδημία Τουρισμού (A.I.T), ορίζει τον τουρισμό ως το σύνολο των ανθρώπινων μετακινήσεων και δραστηριοτήτων που προκύπτουν απ' αυτές και προκαλούνται από την εξωτερική και πραγματοποίηση του σε διάφορους βαθμούς και διάφορη ένταση, σε κάθε άτομο αδρανούντος πόθου και απόδρασης. Αν και κατά βάση οι ορισμοί παρουσιάζουν μία σύγκλιση, σημαντικό ρόλο διαδραματίζει η προσέγγιση του φαινομένου. Κοινό τόπο όλων αυτών των εννοιών συνιστά η άποψη ότι ο τουρισμός εμπεριέχει όλα τα ταξίδια, τα οποία έχουν διάρκεια μεγαλύτερη των 24 ωρών και γίνονται για λόγους ψυχαγωγίας, εργασίας, σπουδών ή υγείας, όπως αναφέρει και ο Βαρβαρέσος (2008).

Στη μελέτη για τη συμβολή του Τουρισμού στην ελληνική οικονομία, του 2018, το Ινστιτούτο του Συνδέσμου Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων (ΙΝΣΕΤΕ), αναφέρει ότι «ο τουρισμός, σε αντίθεση με τις περισσότερες μεταποιητικές δραστηριότητες ή τις δραστηριότητες του πρωτογενούς τομέα, αποτελεί οριζόντια δραστηριότητα και όχι κάθετη» (Άρης Ίκκος, Σεραφείμ Κουτσός, σελ. 3). Αυτό σημαίνει ότι ο τουρισμός ως δραστηριότητα, οριοθετείται από την πλευρά της ζήτησης προϊόντων και υπηρεσιών, σε αντίθεση με άλλες δραστηριότητες, όπως μεταποιητικές ή δραστηριότητες του πρωτογενούς τομέα που αποτελούν δραστηριότητες παραγωγής και προσφοράς προϊόντων. Ενδεικτικά, ο κλάδος της μεταλλουργίας συγκροτείται από τις εταιρίες παραγωγής προϊόντων μετάλλου και οι κλάδοι της γεωργίας από τις αγροτικές επιχειρήσεις που παράγουν γεωργικά αγαθά. Αντίθετα, η δραστηριότητα του τουρισμού επιδρά άμεσα σε πολλούς κλάδους της οικονομίας, όπως:

- μεταφορές (π.χ. ταξίδι με αεροπλάνο και transfer με λεωφορείο), διαμονής (σε ξενοδοχείο ή αλλού),
- εστίασης (σε εστιατόρια ή bar εντός ή εκτός του χώρου διαμονής),
- διασκέδασης (περιλαμβανομένων των επισκέψεων σε αξιοθέατα)
- κατανάλωσης σε καταστήματα.

Έτσι ο τουρισμός αποτελεί μια δραστηριότητα που αφορά πολλά και διάφορα μέρη του κοινωνικού και παραγωγικού ιστού μιας χώρας, δύναται να διαχέεται σε πολλές περιφέρειες μίας χώρας, επηρεάζοντας το κατά κεφαλήν ΑΕΠ κάθε μίας ξεχωριστά. Η άμεση συμβολή του στο ΑΕΠ είναι ιδιαίτερα σημαντική στις χώρες του ΟΟΣΑ, η οποία με τη σειρά της επηρεάζει ένα ευρύτερο σύνολο παραγωγικών δραστηριοτήτων, με αλυσίδα εξάρτησης που επεκτείνεται έμμεσα σε ακόμα περισσότερους κλάδους της οικονομίας. Παρακάτω, απεικονίζεται συγκεντρωτικά η άμεση και έμμεση επίδραση του τουρισμού σε μία οικονομία:

Πηγή: Παγκόσμιο Συμβούλιο Ταξιδιών και Τουρισμού (WTTC)

1.2. Η σημασία του τουρισμού για τις χώρες του ΟΟΣΑ και της Ε.Ε.

Σύμφωνα με το IOBE (2012), για κάθε € 1,0 που δαπανάται από την τουριστική δραστηριότητα, δημιουργείται έμμεση πρόσθετη οικονομική δραστηριότητα € 1,2 και άρα, συνολικά, δημιουργεί € 2,2 ΑΕΠ. Δηλαδή, ο πολλαπλασιαστής της τουριστικής δραστηριότητας ανέρχεται σε 2,2. Στον Πίνακα 1 αποτυπώνεται μία ενδεικτική απεικόνιση της έμμεσης επίδρασης του τουρισμού στην ελληνική οικονομία, κατά το διάστημα 2018, από στοιχεία του ΚΕΠΕ και IOBE:

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

	% Κατανομή Τουριστικών Εσόδων	Πολλαπλασιαστής
Καταλύματα	45,3	2,50
Εστίαση	18,0	2,50
Θαλάσσιες Μεταφορές	9,0	2,41
Οδικές Μεταφορές	7,1	3,25
Εναέριες Μεταφορές	5,4	2,98
Εμπόριο	4,9	3,69
Ψυχαγωγία	3,8	1,90
Ταξιδιωτικά Γραφεία	3,7	3,68
Ενοίκιαση Αυτ/των	1,8	1,39
Συνέδρια	1,0	4,13
Σταθμισμένος Μέσος Όρος		2,65

Πηγή: ΚΕΠΕ, IOBE – Επεξεργασία INSETTE Intelligence

Στον πίνακα απεικονίζονται οι πολλαπλασιαστές των επιμέρους κλάδων της ελληνικής οικονομίας σύμφωνα με πρόσφατη μελέτη του ΚΕΠΕ (2014), καθώς και η ποσοστιαία συμβολή του κάθε υποκλάδου στην ελληνική τουριστική δραστηριότητα σύμφωνα με

την μελέτη του IOBE (2012). Για να δειχτεί μάλιστα το μέγεθος της επίδρασης του τουρισμού σε μία χώρα σαν την Ελλάδα, σύμφωνα με την έκθεση του ΙΝΣΕΤΕ για το έτος 2018, η άμεση επίδραση στο ΑΕΠ ανήλθε το 2018 σε 11,7%, ενώ η άμεση και έμμεση μαζί εκτιμάται από 25,7% έως 30,9%.

Ο τουρισμός φέρνει συνάλλαγμα και ξένες επενδύσεις, ωθεί σε περιφερειακή ανάπτυξη, υποστηρίζει άμεσα πολλούς τύπους θέσεων εργασίας και επιχειρήσεις που σχετίζονται είτε άμεσα, είτε έμμεσα με τον τουρισμό, ενώ υποστηρίζει πολλές τοπικές κοινότητες σε κάθε απομακρυσμένη γωνιά του πλανήτη. Σύμφωνα με τον OECD, στο Tourism Trends and Policies (2020) τομέας συμβάλλει άμεσα, κατά μέσο όρο, στο 4,4% του ΑΕΠ και στο 21,5% των εξαγωγικών υπηρεσιών στο σύνολο των χωρών του ΟΟΣΑ. Μάλιστα, αυτά τα ποσοστά είναι πολύ υψηλότερα για πολλές χώρες του ΟΟΣΑ. Για παράδειγμα, ο τουρισμός στην Ισπανία συμβάλλει στο 11,8% του ΑΕΠ, ενώ τα ταξίδια αντιπροσωπεύουν το 52,3% των συνολικών εξαγωγικών υπηρεσιών, στο Μεξικό τα στοιχεία αυτά είναι 8,7% και 78,3% αντίστοιχα, στην Ισλανδία 8,6% και 47,7%, στην Πορτογαλία 8,0% και 51,1%, και Γαλλία 7,4% και 22,2% αντίστοιχα. Στο παράρτημα παρατίθενται γραφήματα όπου φαίνεται η άμεση επιρροή στο ΑΕΠ από τον τουρισμό, το ποσοστό των εργαζομένων που σχετίζονται άμεσα με τον κλάδο του τουρισμού, καθώς και οι μέσοι όροι σε όλες τις χώρες του ΟΟΣΑ (Γράφημα 1 και 2).

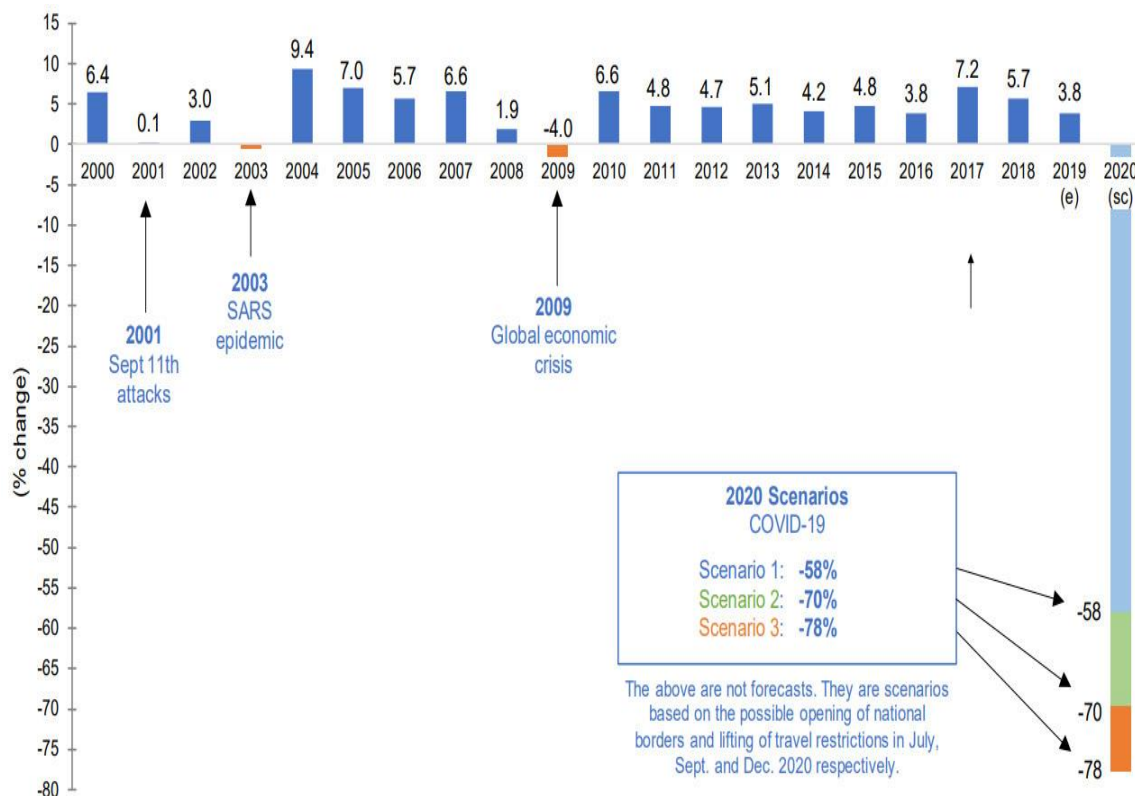
Από τα στοιχεία που προκύπτουν και από τα γραφήματα, τα οποία προήλθαν από τις βάσεις δεδομένων του ΟΟΣΑ, είναι ξεκάθαρη η επίδραση και η δυναμική που έχει ο τουρισμός στην συνολική παραγωγή των κρατών, τόσο του αναπτυγμένου, όσο και του αναπτυσσόμενου κόσμου. Τα παραπάνω στοιχεία αναδεικνύουν την άμεση επιρροή στο προϊόν του τουρισμού, χωρίς να λαμβάνεται υπόψη η έμμεση, η οποία σύμφωνα με τον Μπέλλο, σε άρθρο του στην Καθημερινή (30-05-2019) αφορά μια μεγάλη αλυσίδα παραγωγής, που σε χώρες σαν την Ελλάδα, σύμφωνα με ορισμένες εκτιμήσεις αγγίζει περί το 25% του ΑΕΠ.

1.3. Ταξιδιωτικοί περιορισμοί και οι ζημιές στον κλάδο

Ταυτόχρονα με την μεγάλη οικονομική του σημασία, ο τουρισμός και το τουριστικό προϊόν είναι ταυτόχρονα ισχυρά εξαρτώμενα από την **αίσθηση εμπιστοσύνης και ασφάλειας** των ταξιδιωτών και συνεπώς εξαιρετικά **ευάλωτο σε απειλές**, όπως είναι οι φυσικές καταστροφές, οι τρομοκρατικές επιθέσεις ή υγειονομικές απειλές. Η πανδημία COVID-19, που ξέσπασε στις αρχές του 2020 και εξαπλώθηκε στο πρώτο τρίμηνο του

έτους σε όλες τις ηπείρους , εν μέσω της χειμερινής τουριστικής περιόδου και λίγο πριν την έναρξη της θερινής το περιόδου τραυμάτισε και συνεχίζει να πλήττει τον τουριστικό κλάδο παγκοσμίως και φυσικά και στην χώρα μας. Το μέγεθος της οικονομικής καταστροφής δεν έχει προηγούμενο , συγκρινόμενο ακόμα και με τις μεγαλύτερες κρίσεις του παρελθόντος. Στο παρακάτω γράφημα γίνεται σύγκριση των απωλειών στις διεθνείς αφίξεις λόγω της πανδημίας του 2020 με στο 2001, χρονιά που συνέβη το τρομοκρατικό χτύπημα στους Δίδυμους Πύργους της Νέας Υόρκης και με το 2003, χρονιά επιδημίας του ιούSARS, στην νότιο-ανατολική Ασία.

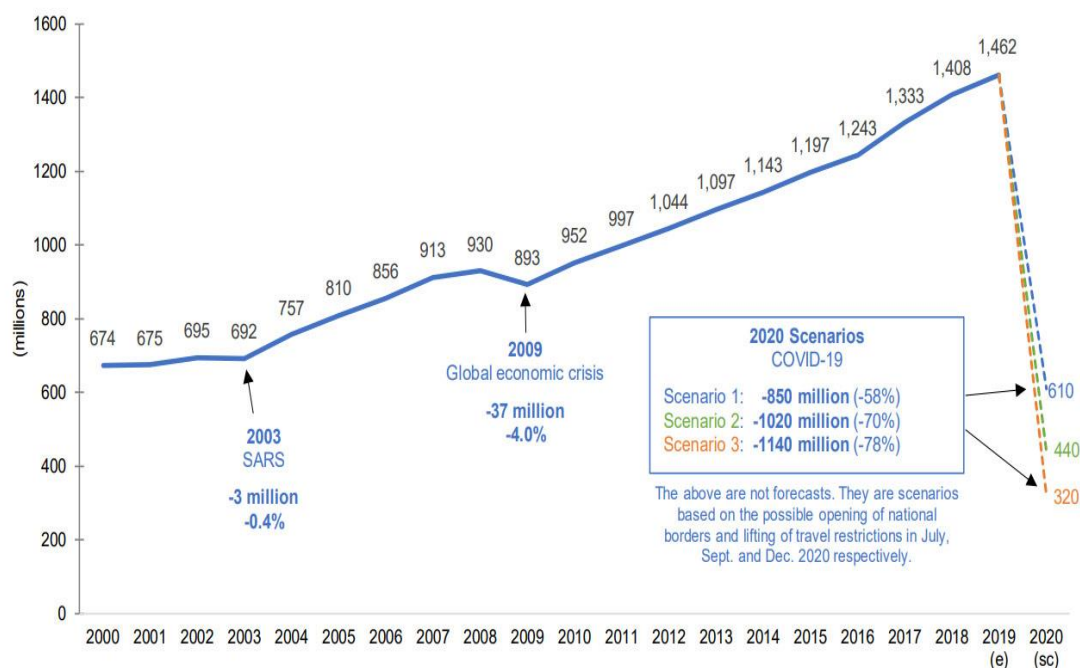
ΓΡΑΦΗΜΑ : Ποσοστιαία μεταβολή σε αφίξεις παγκοσμίως σε σχέση με το προηγούμενο έτος.

Πηγή: Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού (UNWTO)

Μάλιστα, στο πιο δυσμενές σενάριο εκτίμησης της μείωσης έως το τέλος του έτους, η μείωση των τουριστικών αφίξεων σε αριθμούς ξεπερνάει το 1 δις, με τις ζημιές σε οικονομικά έσοδα να προσεγγίζουν ακόμα και το 1 τρις δολάρια. Εδώ, διαγράφονται οι διεθνείς αφίξεις τουριστών κατά το διάστημα 2000-2019 και τα τρία σενάρια για το 2020 (σε εκατομμύρια):

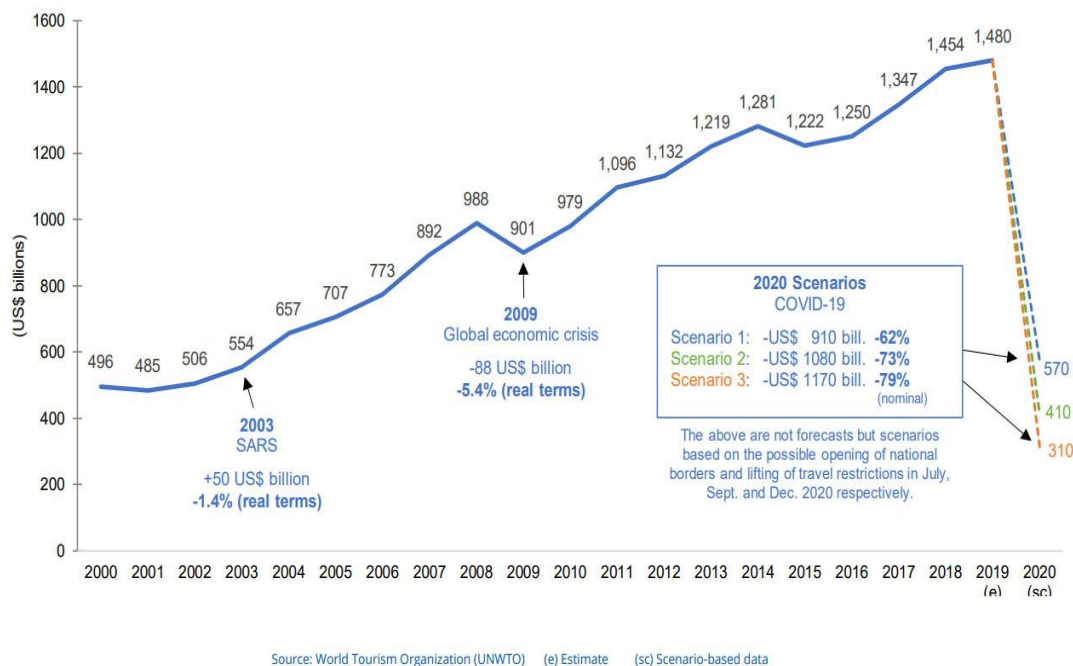
ΓΡΑΦΗΜΑ: Διεθνείς αφίξεις τουριστών, 2000-2019 και σενάρια για το 2020 (εκατομμύρια)

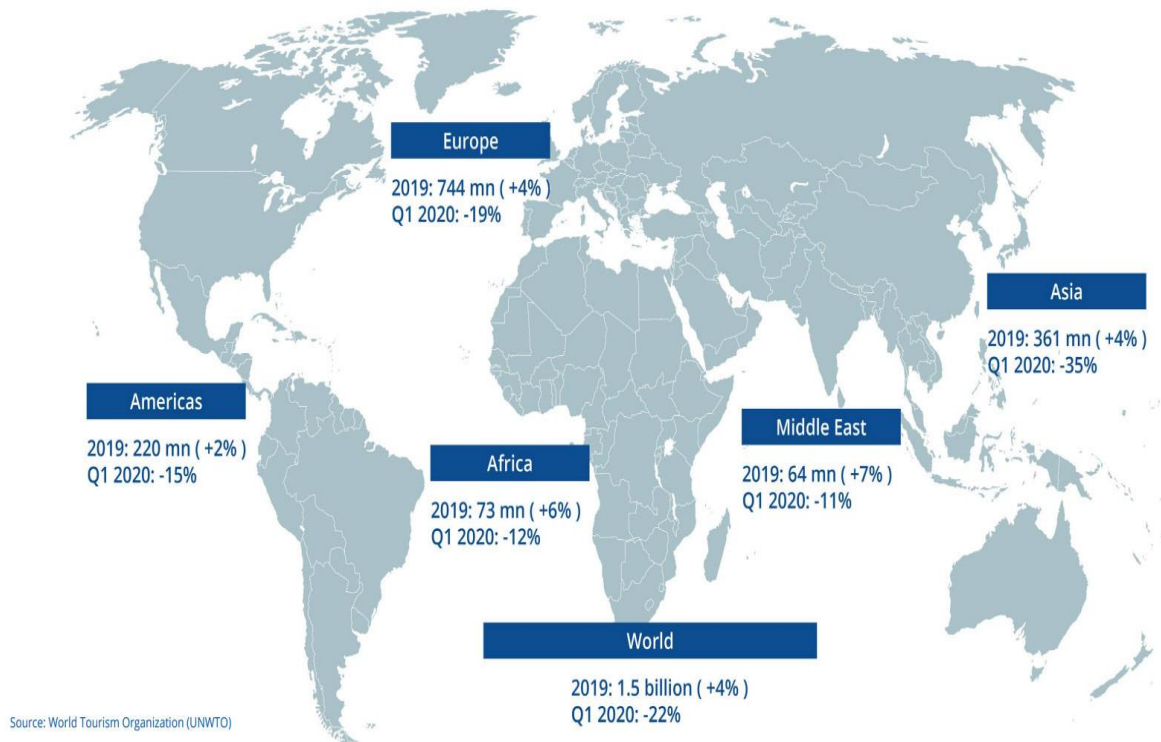
Source: World Tourism Organization (UNWTO) (e) Estimate (sc) Scenario-based data

Στο παρακάτω γράφημα γίνεται μια αξιολόγηση των εσόδων που θα χαθούν από την πτώση του τουρισμού, συνολικά σε άμεσα και έμμεσα έσοδα από την πτώση της παραγωγής που θα οφείλεται στην κατάρρευση των τουριστικών αφίξεων και εισπράξεων, με τις συνολική ζημιά να ξεπερνάει το 1 τρις δολάρια (το πιο δυσμενές σενάριο):

ΓΡΑΦΗΜΑ :

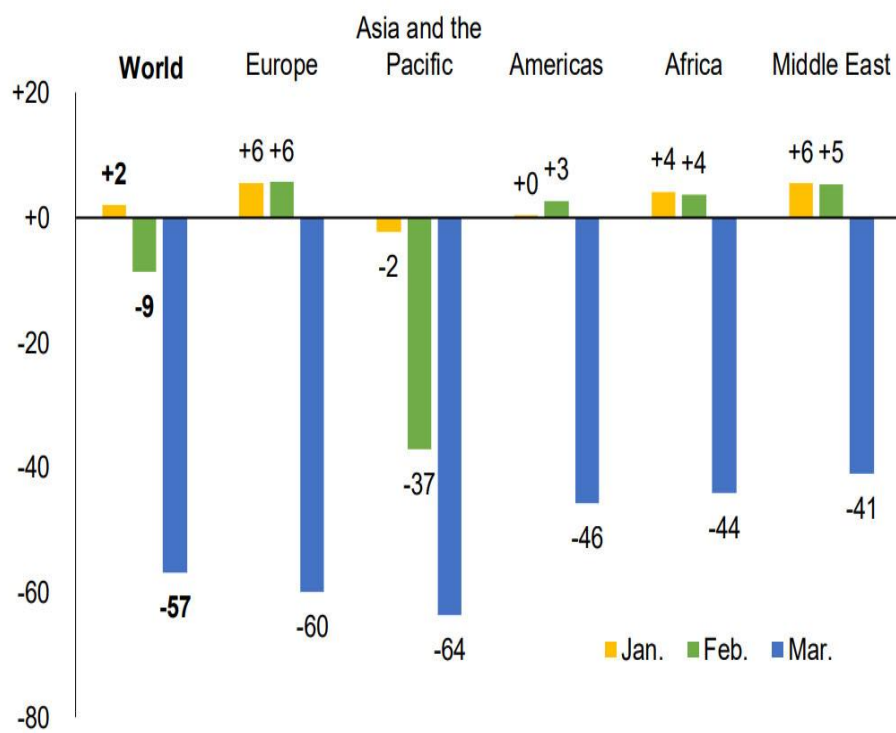

Όσον αφορά τις διεθνείς τουριστικές αφίξεις κατά το διάστημα Ιανουάριος - Μάρτιος 2020, τα διαθέσιμα στοιχεία δείχνουν μείωση κατά 22% στις διεθνείς τουριστικές αφίξεις το πρώτο τρίμηνο του 2020 σε σχέση με την ίδια περίοδο του προηγούμενου έτους, με τις αφίξεις τον μήνα Μάρτιο να μειώνονται κατά 57% μετά την έναρξη των περιορισμών σε πολλές χώρες, το κλείσιμο των αεροδρομίων και των εθνικών συνόρων. Αυτό ισοδυναμεί με μία μείωση κατά 67 εκατομμύρια διεθνών αφίξεων το πρώτο τρίμηνο του 2020. Στην περιοχή της Ασίας και στον Ειρηνικό, που βίωσε πρώτη τις επιπτώσεις του COVID-19, σημειώθηκε μείωση κατά 35% στις αφίξεις το πρώτο τρίμηνο του 2020. Ακολούθησε η Ευρώπη με μείωση 19%, και η Αμερικανική ήπειρος (-15%), η Αφρική (-12%) και η Μέση Ανατολή (-11%).

Πηγή: World Tourism Organization (UNWTO)

ΓΡΑΦΗΜΑ: Διεθνείς αφίξεις τουριστών, Ιαν, Φεβ, Μάρτιος 2020 (% αλλαγή)

Source: World Tourism Organization (UNWTO)

Σύμφωνα με τα διαθέσιμα δεδομένα του UNWTO¹, από τις 20 Απριλίου και ύστερα το 100% όλων των παγκόσμιων προορισμών έχουν θέσει κάποιους περιορισμούς ταξιδιού, ως ανάγκη ανάσχεσης της πανδημίας. προκαλώντας απώλεια 67 εκατομμυρίων διεθνών αφίξεων και περίπου 80 δισεκατομμύρια δολάρια σε έσοδα

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ανακοίνωσε στις 13-05-2020 στο «THEEUHELPSREBOOTEUROPE'STOURISM» ότι η μείωση του τουρισμού μέχρι το τέλος του 2020 ενδέχεται να είναι από 60 % έως 90 % στις κρατήσεις σε σχέση με παρόμοιες περιόδους προηγούμενων ετών, ενώ η εκτιμώμενη απώλεια των θέσεων εργασίας περίπου 6 εκατομμύρια. Αναμένεται ειδικότερα απώλεια εσόδων:

- 85 % για τα ξενοδοχεία και τα εστιατόρια
- 85 % για τους διοργανωτές ταξιδιών
- 85 % για τις σιδηροδρομικές υπηρεσίες μεγάλων αποστάσεων
- 90 % για τις κρουαζιέρες και τις αεροπορικές εταιρείες

Ο Τουριστικός κλάδος της Ε.Ε., σύμφωνα με το παραπάνω έγγραφο της Επιτροπής (13-05-2020) αποτελεί το 9,5% του συνολικού ΑΕΠ της Ένωσης, ενώ σε αυτόν μετέχει το **11,2% του εργατικού δυναμικού της** (περίπου δηλαδή 22,6 άμεσες και έμμεσες θέσεις εργασίας, με το 37% αυτών να είναι ηλικίας κάτω των 35 ετών). Επίσης, σχεδόν **3 εκατομμύρια επιχειρήσεις ασχολούνται με τον τουριστικό κλάδο, όπου το 90% εξ αυτών είναι μικρό-μεσαίες**. Στο ίδιο έγγραφο επίσης αναφέρεται ότι τα κράτη μέλη που εξαρτώνται περισσότερο από τον τουρισμό είναι (ως % του ΑΕΠ), είναι τα ακόλουθα:

ΠΙΝΑΚΑΣ : Ποσοστό τουρισμού στο ΑΕΠ στα Κ-Μ της ΕΕ

Κροατία (25 %)	Ιταλία (13 %)
Κύπρος (22 %)	Σλοβενία, Βουλγαρία (12 %)
Ελλάδα (21 %)	Μάλτα (11 %)
Πορτογαλία (19 %)	Γαλλία (10 %)
Αυστρία, Εσθονία, Ισπανία (15 %)	Γερμανία (9 %)

Από τα παραπάνω στοιχεία, συνάγεται το συμπέρασμα πως ένα μεγάλο τμήμα της παραγωγής και της κοινωνίας εν γένει στην Ε.Ε. θα πληγεί σημαντικά από την πτώση του τζίρου, λόγω της κατάρρευσης του τουριστικού κλάδου, όπως αυτή προκλήθηκε

¹«INTERNATIONALTOURISTNUMBERSCOULDFALL 60-80% IN 2020, UNWTOREPORTS» (7-05-2020),

λόγω της επισφάλειας που προέκυψε από την (συνεχιζόμενη ακόμα και σήμερα) υγειονομική κρίση.

1.4. Σταδιακή άρση των περιορισμών – παραδείγματα χωρών

Με την βελτίωση των επιδημιολογικών δεικτών στο τέλος της άνοιξης 2020, η Ευρώπη ήταν έτοιμη για την σταδιακή άρση των περιορισμών που είχαν επιβληθεί σε όλα τα Κ-Μ. Η Επιτροπή δημοσίευσε τον «Ευρωπαϊκό χάρτη για την πορεία της άρσης των μέτρων ανάσχεσης του κορονοϊού», στον οποίο αποτυπώνονται βασικές αρχές, όπως η επιστημονική τεκμηρίωση, ο συντονισμός μεταξύ των κρατών-μελών, καθώς και ο σεβασμός και η αλληλεγγύη μεταξύ των κρατών, ενώ έθεσε και ορισμένα κριτήρια προς τα κράτη, όπως η αξιολόγηση της επιδημιολογικής εικόνας πριν την άρση των μέτρων, η διασφάλιση επαρκούς ικανότητας των συστημάτων υγείας, και τέλος, η συνεχής παρακολούθηση της εξέλιξης της πανδημίας.

Πολλές χώρες σε όλες τις ηπείρους ξεκίνησαν άμεσα την άρση των περιοριστικών μέτρων, καθώς το R0 άρχισε να μειώνεται σταδιακά, κοντά ή και κάτω από τη μονάδα. Ξεκινώντας από την Κίνα, οι περιορισμοί άρθηκαν σταδιακά στις περισσότερες χώρες, οι άνθρωποι άρχισαν να ταξιδεύουν ξανά σε περιορισμένη κλίμακα, ακολουθώντας συγκεκριμένα πρωτόκολλα υγείας. Επρόκειτο για μια σταδιακή και μη γραμμική διαδικασία, καθώς οι χώρες επιδίωκαν μια ευαίσθητη ισορροπία ανάμεσα στην επιστροφή στην κανονικότητα και την υγειονομική ασφάλεια. Ο ιός δεν έχει εξαφανιστεί ακόμα, ούτε έχει υπάρξει κάποια αποτελεσματική θεραπεία ή εμβόλιο.

Οι πρώιμες μακροοικονομικές εκτιμήσεις του OECD² έδειξαν ότι για κάθε μήνα που εφαρμόζονται αυστηρά περιοριστικά μέτρα, υπάρχει απώλεια παραγωγής ισοδύναμη με 2 ποσοστιαίες μονάδες του ΑΕΠ.

Όσον αφορά την Ελλάδα, από την 1η Ιουνίου ξεκίνησε η λειτουργία των ξενοδοχείων και των κάμπινγκ που λειτουργούσαν όλο το χρόνο, ενώ τα εποχικά ξενοδοχεία / θέρετρα άνοιξαν στις 15 Ιουνίου. Οι πτήσεις από το εξωτερικό ξεκίνησαν σε δύο στάδια: στις 15 Ιουνίου ξεκίνησαν οι πτήσεις προς Αθήνα από χώρες με καλά επιδημιολογικά χαρακτηριστικά. Από την 1η Ιουλίου, ξεκίνησαν οι πτήσεις σε όλα τα ελληνικά αεροδρόμια από χώρες του εξωτερικού,. Δεν επιβλήθηκε καραντίνα για όσους

²«Evaluating the initial impact of COVID-19 containment measures on economic activity», (10-06-2020),

εισέρχονται, ωστόσο εφαρμόστηκε υποχρεωτική διενέργεια τεστ και χρήση φόρμας εντοπισμού με δειγματοληπτικά τεστ σε όλες τις πύλες εισόδου, Σύμφωνα με την ανακοίνωση της Υπηρεσίας Πολιτικής Αεροπορίας (30-06-2020), η απαγόρευση αφίξεων στη χώρα συνέχισε να ισχύει για τρίτες χώρες, εκτός Ε.Ε., με εξαίρεση χώρες που είχαν καλά επιδημιολογικά χαρακτηριστικά, ενώ διατηρήθηκε το καθεστώς απαγόρευσης για απευθείας πτήσεις από Ηνωμένο Βασίλειο και Σουηδία. Λόγω της δυναμικής κατάστασης όμως που χαρακτηρίζει τον ιό και την εξάπλωσή του, οι οδηγίες συνεχώς αξιολογούνταν και προσαρμόζονταν στα δεδομένα. Τα χερσαία σύνορα άνοιξαν σε δύο φάσεις με τις χώρες της βαλκανικής: σε πρώτη φάση άνοιξαν οι πύλες εισόδου με χώρες που είναι στην Ε.Ε., ενώ σε δεύτερη φάση έγινε αξιολόγηση για να ανοίξουν τα χερσαία σύνορα με τρίτες χώρες, όπως η Αλβανία και η Βόρεια Μακεδονία, καθότι υπήρχε ανάγκη για εποχικούς εργάτες γης (και όχι μόνο). Και εδώ όμως η κατάσταση άλλαξε στην πορεία, αφού τα επιδημιολογικά χαρακτηριστικά των βαλκανικών χωρών επιδεινώθηκαν. Ανάλογος ήταν και ο προγραμματισμός με την άρση και αξιολόγηση των μέτρων αναφορικά με όλες τις πτυχές του επιχειρείν, το σταδιακό άνοιγμα των αρχαιολογικών χώρων, των καταστημάτων, των εστιατορίων, των μπαρ/καφέ, αφού ο ρόλος τους είναι ουσιαστικός για την προσέλκυση τουριστών, ως τμήμα του τουριστικού προϊόντος στη χώρα.

1.5. Σενάρια για το μέλλον

Οι προβλέψεις για το μέλλον του τουρισμού παγκοσμίως είναι δυσοίωνες εξαιτίας του υψηλού επιπέδου αβεβαιότητας. Σύμφωνα με τα συμπεράσματα του «IMPACTASSESSMENTOFTHECOVID-19

OUTBREAKONINTERNATIONALTOURISM»,(UNWTO, Μάιος 2020)τα τρέχοντα σενάρια των εμπειρογνομόνων του UNWTO επισημαίνουν πως πιθανή ανάκαμψη της διεθνούς ζήτησης θα έρθει το 2021 και ότι η εγχώρια ζήτηση θα ανακάμψει πιο γρήγορα από τη διεθνή.

Παρόμοιες είναι και οι προβλέψεις του OECD στο «Tourism Policy Responses to the coronavirus (COVID-19)» (2-6-2020), με τις αναθεωρημένες εκτιμήσεις του αναφορικά με το αντίκτυπο COVID-19, να δείχνουν μία μείωση κατά 60% του διεθνούς τουρισμού το 2020. Αυτό θα μπορούσε να αυξηθεί στο 80% εάν η ανάκαμψη καθυστερήσει έως τον Δεκέμβριο. Οι ίδιες εκτιμήσεις προβλέπουν να ανακάμπτει ο διεθνής τουρισμός

αρχικά σε συγκεκριμένες γεωγραφικές περιοχές, όπως για παράδειγμα στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Ο εσωτερικός τουρισμός, ο οποίος αντιπροσωπεύει περίπου το 75% της τουριστικής οικονομίας στις χώρες του ΟΟΣΑ, αναμένεται να ανακάμψει πιο γρήγορα σύμφωνα με τις ίδιες εκτιμήσεις.

Τόσο ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού, όσο και η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα έχουν δημοσιεύσει ήδη από τον μήνα Μάιο πιθανά σενάρια, αναφορικά με την πορεία της οικονομίας και του τουρισμού, χωρίς ωστόσο αυτά τα σενάρια να αποτελούν αδιαμφισβήτητες προβλέψεις. Τα σενάρια βασίστηκαν σε διάφορα μοντέλα, ανάλογα με τα δεδομένα που είχαν στα χέρια τους τότε, λαμβάνοντας φυσικά υπόψη το σταδιακό άνοιγμα των οικονομιών. Έτσι, είχαν υπάρξει σενάρια που έδειχναν την σταδιακή ανάκαμψη της ζήτησης για το τουριστικό προϊόν, ανάλογα με το άνοιγμα των οικονομιών, με πιθανά ορόσημα τον Ιούλιο (σενάριο 1), τον Σεπτέμβριο (σενάριο 2) και τον Δεκέμβριο (σενάριο 3). Φυσικά εδώ πρέπει να ληφθεί υπόψη πως τα σενάρια διαμορφώνονται και βάσει της εποχικότητας, όχι μόνο λόγω του ότι η συμπεριφορά του ιού ενδέχεται να επηρεάζεται από τις κλιματολογικές συνθήκες, αλλά τα μοντέλα λαμβάνουν υπόψη και διαφορετικά πρότυπα ανάκαμψης της ζήτησης, βάσει της τάσης παλαιότερων ετών αναφορικά με την κατανάλωση. Έτσι, για τις διαφορετικές περιοχές του κόσμου, όπως για παράδειγμα η Ασία και ο Ειρηνικός, αφενός αυτές είναι περιοχές που η πανδημία έπληξε νωρίτερα, αφετέρου η εποχικότητα στην Ασία είναι λιγότερο σημαντική από ό, τι σε άλλες περιοχές του πλανήτη, όπως για παράδειγμα στην Ευρώπη, όπου το μεγαλύτερο μέρος της ζήτησης λαμβάνει χώρα τον Ιούνιο-Σεπτέμβριο. Τα δεδομένα και οι παραδοχές αυτών των σεναρίων προσαρμόζονται συνεχώς, καθώς η κατάσταση εξελίσσεται και διατίθενται περισσότερες πληροφορίες.

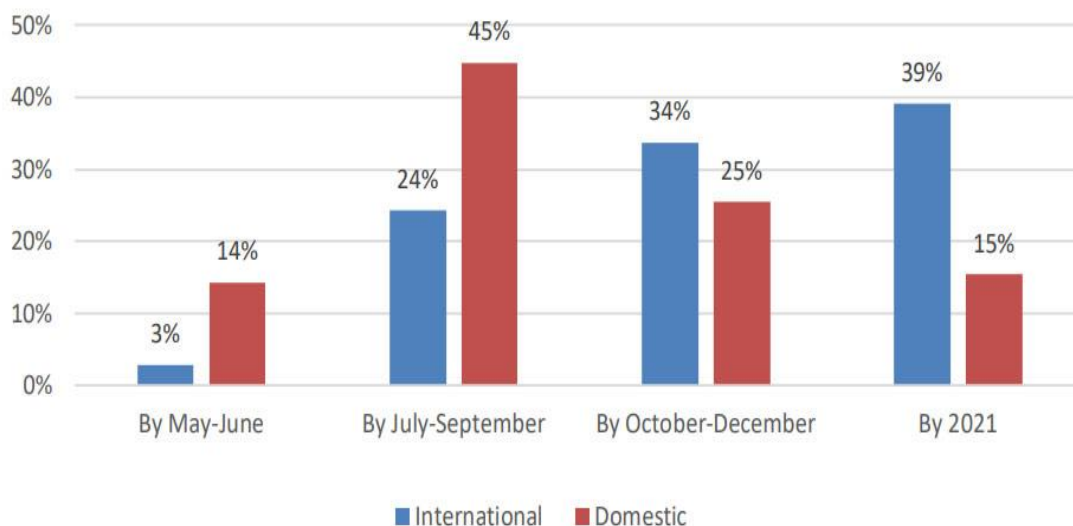
Ωστόσο, οι προσδοκίες ότι **η ανάκαμψη θα φτάσει σε επίπεδα ίδια με αυτά πριν από την κρίση, συνηγορούν σε δύο χρόνια από σήμερα ή και περισσότερο**. Ο ΙΑΤΑ, προβλέπει³ ότι οι αεροπορικές εταιρείες είναι απίθανο να δουν επιστροφή στα επίπεδα κυκλοφορίας πριν από την κρίση πριν από τις αρχές του 2021, ενώ η εταιρεία δεδομένων φιλοξενίας STR στο εκτιμά⁴ ότι η επιστροφή στα επίπεδα πριν από την κρίση δεν θα συμβεί πριν από το 2022.

³ΙΑΤΑ«COVID-19 Puts Over Half of 2020 Passenger Revenues at Risk», (14-04-2020)

⁴«COVID-19 webinar summary: 5 key points on our Europe forecast webinar», (2-04-2020)

Η εγχώρια ζήτηση αναμένεται να ανακάμψει γρηγορότερα από τη διεθνή ζήτηση. Η διεθνή ζήτηση αναμένεται να ανακάμψει έως το 4ο τρίμηνο και κυρίως το 2021, σύμφωνα με τις εκτιμήσεις των εμπειρογνομόνων του UNWTO (Μάης, 2020), όπως φαίνεται και από τα παρακάτω γραφήματα:

ΓΡΑΦΗΜΑ... : Απαντήσεις στο ερώτημα «Πότε αναμένεται η τουριστική ζήτηση για τον προορισμό σας να αρχίσει να ανακάμπτει;»

Πηγή: Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού (UNWTO)

Οι εκτιμήσεις των ειδικών του UNWTO συγκλίνουν πως η αύξηση της διεθνούς ζήτησης θα προκύψει κατά τους φθινοπωρινούς μήνες, μέχρι το τέλος του χρόνου, ενώ αναμένεται σημαντική αύξηση από το 2021. Φυσικά τα παραπάνω είναι εκτιμήσεις, καθώς υπάρχει ισχυρή αβεβαιότητα για την εξέλιξη της πανδημίας, αφού δεν υπάρχει ανάλογη καταστροφή τις τελευταίες δεκαετίες για να μπορεί να γίνει η όποια ασφαλής σύγκριση.

Όσον αφορά τις αφίξεις από το εξωτερικό, είχαν προταθεί εξίσου τρία σενάρια, ανάλογα με το σταδιακό άνοιγμα των χωρών και την άρση των περιορισμών στις μετακινήσεις από το εξωτερικό. Ενδέχεται στο πιο δυσμενές σενάριο, η πτώση των διεθνών αφίξεων να πέσει έως και -78% για το 2020, ενώ στο λιγότερο δυσοίωνο το ποσοστό αυτό βρίσκεται στο -58%.

Στο δεύτερο σενάριο οι διεθνείς αφίξεις τουριστών αρχίζουν να ανακάμπτουν τον Σεπτέμβριο και, στη συνέχεια, ενισχύονται προοδευτικά το τελευταίο τρίμηνο του

έτους, αλλά με βραδύτερο ρυθμό από ό, τι είχε προβλεφθεί προηγουμένως (-75%). Στο τρίτο και τελευταίο σενάριο, οι διεθνείς αφίξεις τουριστών αρχίζουν να ανακάμπτουν τον Δεκέμβριο, με βάση την περιορισμένη ανάκαμψη του διεθνούς τουρισμού πριν από το τέλος του έτους (-80%). Κοινός παρανομαστής διεθνών μελετών, είναι πως βραχυπρόθεσμα, αναμένεται ότι ο εγχώριος τουρισμός θα προσφέρει την κύρια ευκαιρία για την ανάκαμψη και την υποστήριξη του τουριστικού τομέα. Η εγχώρια τουριστική οικονομία σύμφωνα με τον ΟΕCD στο «Tourism Policy Responses to the coronavirus (COVID-19)», (2-06-2020) είναι σημαντική και αντιπροσωπεύει περίπου το 75% της συνολικής τουριστικής οικονομίας στις χώρες του ΟΟΣΑ.

Σημειώνεται όμως, ότι αυτό εξαρτάται από την εξέλιξη της πανδημίας και άρα, τα περιοριστικά μέτρα που ενδέχεται να ισχύσουν. Όπως σημειώνεται σε άρθρο του Μπέλλου (Καθημερινή 14-09-2020) αρκετές χώρες, μεταξύ αυτών και η Ελλάδα, η άρση των περιορισμών έχει ήδη ολοκληρωθεί, οδηγώντας σε αύξηση των αφίξεων από το εξωτερικό, σημαντικά όμως μειωμένη σε σχέση με τα περυσινά επίπεδα. Εκτιμάται δε, πως οι ταξιδιωτικές εισπράξεις από το εξωτερικό θα διαμορφωθούν φέτος συνολικά στα 3,5 δισεκατομμύρια ευρώ περίπου, ποσό κατά 81% χαμηλότερο από τα 18,1 δισ. ευρώ του 2019 και την πληρότητα να προσεγγίζει το 30%-35% σε σχέση με πέρυσι

πηγή: Καθημερινή 14-09-2020

Ωστόσο, ήταν απίθανο ο εγχώριος τουρισμός να μπορεί να αντισταθμίσει την πτώση των διεθνών τουριστικών ροών, ιδίως σε προορισμούς που εξαρτώνται σε μεγάλο

βαθμό από τις διεθνείς αγορές. Αυτό, μεσοπρόθεσμα θα μεταφραστεί σε σημαντικές μακροοικονομικές επιπτώσεις σε χώρες, περιοχές και πόλεις όπου ο τουριστικός τομέας υποστηρίζει πολλές θέσεις εργασίας και επιχειρήσεις. Πέρα από την τουριστική οικονομία, η πανδημία προκάλεσε μια παγκόσμια οικονομική κρίση και πολλές οικονομίες πέφτουν σε ύφεση. Αξίζει να αναφερθεί ότι σε άρθρο του [businessdaily.gr](https://www.businessdaily.gr) στις 7-09-2020, ο Γιώργος Μελέας, Εθνικός Εμπειρογνώμονας στην Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή, αναφέρει πως σύμφωνα με τα τελευταία στοιχεία, η **απώλεια του κύκλου εργασιών για τα ελληνικά ξενοδοχεία το 2020** θα φτάσει τα 4,46 δισ. Αντίστοιχα, τα έσοδα αναμένεται να διαμορφωθούν από περίπου 18 δισ. το 2019 στα 8,9 δισ. φέτος, πριν ανακάμψουν στα 15,2 δισ. το 2024.

Στις συνθήκες αυτές και με τόσο απότομη πτώση του ΑΕΠ του τουριστικού κλάδου, η αποσταθεροποίηση του και η διατήρηση των θέσεων εργασίας μπορεί να προληφθεί μόνο με αντισταθμιστικά μέτρα στήριξης των τουριστικών επιχειρήσεων .

Κεφάλαιο 2

2.1. Οι πολιτικές στήριξης σε εθνικό επίπεδο – η περίπτωση της Ελλάδος

Η προσπάθεια ανάκαμψης σε επίπεδο Ε.Ε., με την προσωρινή αναστολή βασικών κανόνων της, επιτράπηκε η δυνατότητα για κρατικές ενισχύσεις σε επιχειρήσεις, ενώ δόθηκε η δυνατότητα στα κράτη-μέλη να υπερκεράσουν το εμπόδιο του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης, για ισοσκελισμένους ή ελαφρώς πλεονασματικούς προϋπολογισμούς, αυξάνοντας τα ελλείμματα αλλά διατηρώντας το κόστος δανεισμού σε σχετικά χαμηλά επίπεδα, με τη ενεργή στήριξη της ΕΚΤ.

Στις 20 Μαΐου, ο Πρωθυπουργός σε διάγγελμά του, ανακοίνωσε τη **πρώτη** μεγάλη δέσμη μέτρων ύψους 24 δισεκατομμυρίων ευρώ, για την ενίσχυση της οικονομίας. Η ενίσχυση αφορά ένα πολυεπίπεδο πρόγραμμα παροχής ρευστότητας και διευκολύνσεων, όπως η μείωση της φορολογίας, καθώς και η στήριξη της επιχειρηματικότητας, της εργασίας, ενώ ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε και στην στήριξη ιδιωτικών χρεών. Τα μέτρα αυτά αποσκοπούν ευρύτερα στην προστασία της κοινωνικής συνεχής, ενώ έχουν και αναπτυξιακό πρόσημο, σύμφωνα με το διάγγελμα που απήθυνε ο πρωθυπουργός. Οι παραπάνω άξονες (επιχειρηματικότητα, φορολογία,

απασχόληση) αναφέρθηκαν αναλυτικά στα μέτρα που εξήγγειλε ο υπουργός οικονομικών στις 20 Μαΐου, μέσα από ένα σύνολο συγκεκριμένων πολιτικών. Συγκεκριμένα στο Δελτίου Τύπου με τίτλο «Τα 15 μέτρα στήριξης του Ιουνίου-Οκτωβρίου». Από αυτά που ανακοίνωσε ο υπουργός οικονομικών, τα σημαντικότερα που επηρεάζουν τον τουριστικό κλάδο, τις επιχειρήσεις και την απασχόληση, είναι η δυνατότητα αναστολής σύμβασης εργασίας, σε ποσοστό μάλιστα έως 100%, των εργαζομένων στους **κλάδους του τουρισμού, της εστίασης, των μεταφορών, του πολιτισμού και του αθλητισμού**, καθώς και η αποζημίωση ειδικού σκοπού και η κάλυψη ασφαλιστικών εισφορών τους, η παροχή επιδόματος ανεργίας στους εποχικά απασχολούμενους που δεν θα προσληφθούν την τρέχουσα τουριστική περίοδο με ταυτόχρονη κάλυψη των ασφαλιστικών εισφορών των εποχικά εργαζόμενων μερικής απασχόλησης. Επίσης δίνεται η δυνατότητα αναστολής πληρωμής των δόσεων βεβαιωμένων οφειλών προς τη φορολογική αρχή σε όσες επιχειρήσεις παραμένουν κλειστές, καθώς και στους **κλάδους του τουρισμού, της εστίασης, των μεταφορών, του πολιτισμού και του αθλητισμού**, και για τον μήνα Ιούνιο.

Επιπλέον, εγκρίθηκε η δυνατότητα μείωσης ενοικίου κατά 40%, **στις επιχειρήσεις που ανήκουν στους κλάδους του τουρισμού, της εστίασης, των μεταφορών, του πολιτισμού και του αθλητισμού**. Χορηγήθηκε Επιστρεπτέα Προκαταβολή, με βάση τις απώλειες τζίρου των προηγούμενων μηνών, καθώς και μείωση της προκαταβολής φόρου για επιχειρήσεις που θα εμφανίσουν μειωμένο τζίρο. Μειώθηκε ο ΦΠΑ στις μεταφορές από το 24% στο 13%, για την περίοδο 1 Ιουνίου – 31 Οκτωβρίου 2020, καθώς και ο ΦΠΑ στον καφέ και στα μη αλκοολούχα ποτά από το 24% στο 13% για την περίοδο 1 Ιουνίου – 31 Οκτωβρίου 2020. Τέλος, μειώθηκε ο ΦΠΑ στο τουριστικό πακέτο από 80/20 (80% με 13% και 20% με 24%) σε 90/10 για την περίοδο 1 Ιουνίου – 31 Οκτωβρίου 2020. Το συνολικό κόστος της πρώτης μεγάλης δέσμης μέτρων που ανακοινώθηκαν στις 20 Μαΐου, ανήλθε περίπου στα 14,5 δισ. ευρώ, και η προστιθέμενη αξία τους στα 20 δισ. ευρώ.

Στην παρούσα εργασία, επιχειρείται μία ταξινόμηση των πολιτικών στήριξης στους εξής άξονες:

A) Τον κλάδο

B) Την επιχείρηση

Γ) Τον εργαζόμενο

Αυτή η ταξινόμηση εξυπηρετεί την ανάγκη να υπάρξει μια καλύτερη εικόνα ως προς τις στοχευμένες πολιτικές που ακολούθησε και ακολουθεί η πολιτεία για να την ανάσχεση της κατάρρευσης του τουριστικού προϊόντος, το οποίο καταλαμβάνει μεγάλο μέρος του ΑΕΠ και θεωρείται η ατμομηχανή της ελληνικής οικονομίας, σύμφωνα και με στοιχεία που αναφέρθηκαν στο πρώτο κεφάλαιο. Άρα οι πολιτικές οικονομικής φύσεως που ως στόχο έχουν την στήριξη του ελληνικού τουριστικού προϊόντος, δεν μπορούν να ειπωθούν αποκομμένα από τις ευρύτερες πολιτικές που ελήφθησαν για την στήριξη της ελληνικής οικονομίας. Μάλιστα, πολλές πολιτικές είχαν κυρίως οριζόντιο χαρακτήρα, αφού δεν αφορούσαν αποκλειστικά τον τουριστικό κλάδο, με στόχο όπως ήδη ειπώθηκε, την ενίσχυση της ρευστότητας των επιχειρήσεων, τις φόρο-ελαφρύνσεις και την προστασία της απασχόλησης και άρα της κοινωνικής συνοχής. Άλλωστε, όλες σχεδόν τις αναπτυγμένες χώρες έλαβαν παρόμοια μέτρα, προκειμένου να διατηρήσουν όσο το δυνατόν περισσότερο λειτουργικό τον παραγωγικό ιστό της οικονομίας, να αποτρέψουν τη χρεοκοπία χιλιάδων επιχειρήσεων, οι οποίες με τη σειρά τους θα κλυδώνιζαν το τραπεζικό σύστημα της χώρας. Παράλληλα στηρίχτηκε η αγοραστική δύναμη των νοικοκυριών και, άρα και σε αυτή την περίπτωση το τραπεζικό σύστημα, το οποίο σε διαφορετική περίπτωση πιθανό να κατέρρεε ύστερα από μαζικές χρεοκοπίες επιχειρήσεων και της αδυναμίας των νοικοκυριών να εξυπηρετήσουν τις δανειακές τους υποχρεώσεις.

2.4. Εθνικό σχέδιο ανάκαμψης του ελληνικού τουρισμού για το 2020

Για την επανεκκίνηση του ελληνικού τουρισμού ανακοινώθηκε ένα σύνολο μέτρων που αφορούσαν αφενός την οικονομική στήριξη του τουριστικού προϊόντος, είτε με απευθείας στήριξη των ίδιων των επιχειρήσεων, είτε με κίνητρα για εσωτερικό τουρισμό, αφετέρου μέτρα υγειονομικού ενδιαφέροντος για την προστασία της δημόσιας υγείας και άρα του τουριστικού κλάδου. Πιο συγκεκριμένα, στις 20 Μαΐου του 2020, στο Υπουργείο Τουρισμού αναρτήθηκε η σύσταση ενός εθνικού σχεδίου στήριξης και επανεκκίνησης του ελληνικού τουριστικού προϊόντος, με στόχο την αναθέρμανση της τουριστικής αγοράς. Τα βασικά μεγέθη του ελληνικού τουρισμού για το 2019 στην Ελλάδα, όπως αυτά παρουσιάστηκαν στις δηλώσεις του Υπουργού Τουρισμού στις 20-05-2020, ήταν εισπράξεις ύψους 19 δις ευρώ, με τη χώρα να

φιλοξενεί περί τα 33 εκατομμύρια ξένους επισκέπτες. Επίσης, ο αριθμός των εργαζομένων που απασχολήθηκαν στον τουριστικό κλάδο ανέρχονται περίπου σε 360.000 εργαζομένους. Το σχέδιο της πολιτείας έθεσε ως προτεραιότητες την ασφάλεια των εργαζομένων, την προστασία των επισκεπτών, την ενίσχυση των δομών υγείας στους τουριστικούς προορισμούς, ιδίως στα νησιά, τη στήριξη των επιχειρήσεων, καθώς και την άμεση συνεννόηση και συνεργασία με την κοινωνία πολιτών.

Το **χρονοδιάγραμμα** ανοίγματος της τουριστικής αγοράς στην Ελλάδα ξεκίνησε από τις 25 Μαΐου, με το Yachting και συνεχίστηκε με την 1η Ιουνίου, ανοίγοντας τα ξενοδοχεία 12μηνης λειτουργίας και τους χώρους κατασκήνωσης (camping). Στις 15 Ιουνίου άνοιξαν όλα τα υπόλοιπα καταλύματα και ξεκίνησε το πρώτο στάδιο απελευθέρωσης για ταξιδιώτες από το εξωτερικό στην Ελλάδα, μέσα από μία λίστα 20 χωρών. Όπως ειπώθηκε και προηγουμένως, υπήρξε και υπάρχει συνεχής αξιολόγηση των επιδημιολογικών χαρακτηριστικών όλων των χωρών, προκειμένου να χαρακτηριστούν ασφαλείς προορισμού.

2.5. Πολιτικές άμεσης οικονομικής στήριξης του ελληνικού τουρισμού.

Στα μέτρα άμεσης οικονομικής στήριξης των επιχειρήσεων του Τουρισμού εντάσσονται, όπως αυτά ανακοινώθηκαν από τον Υπουργό Τουρισμού στις 20 Μαΐου, η επέκταση δικαιώματος αναστολής σύμβασης εργασίας, η οποία ανανεώνεται ανά μήνα, η μείωση ενοικίου επιχειρήσεων 40% έως και τον Αύγουστο, ο νέος μηχανισμός ενίσχυσης απασχόλησης "SURE" μέχρι και τον Σεπτέμβριο, η ενίσχυση των εποχιακά απασχολούμενων μέσω επιδομάτων ανεργίας ή και επιδότησης της εργασίας τους προκειμένου να διασφαλιστούν οι θέσεις εργασίας τους, η επιστρεπτέα προκαταβολή φόρου προς τις τουριστικές επιχειρήσεις, συνδυαστικά με τη μείωση της προκαταβολής φόρου, η μείωση ΦΠΑ στις μεταφορές, τον καφέ, τα μη-αλκοολούχα ποτά και στα τουριστικά πακέτα, ενώ για την ενίσχυση του εγχώριου τουρισμού, υπάρχουν τέσσερα προγράμματα που ξεπερνούν τα 70 εκατομμύρια ευρώ.

Πιο αναλυτικά:

Έτσι, όσον αφορά την περίπτωση του **τουριστικού κλάδου**, ελήφθησαν οικονομικές πολιτικές που αφορούν:

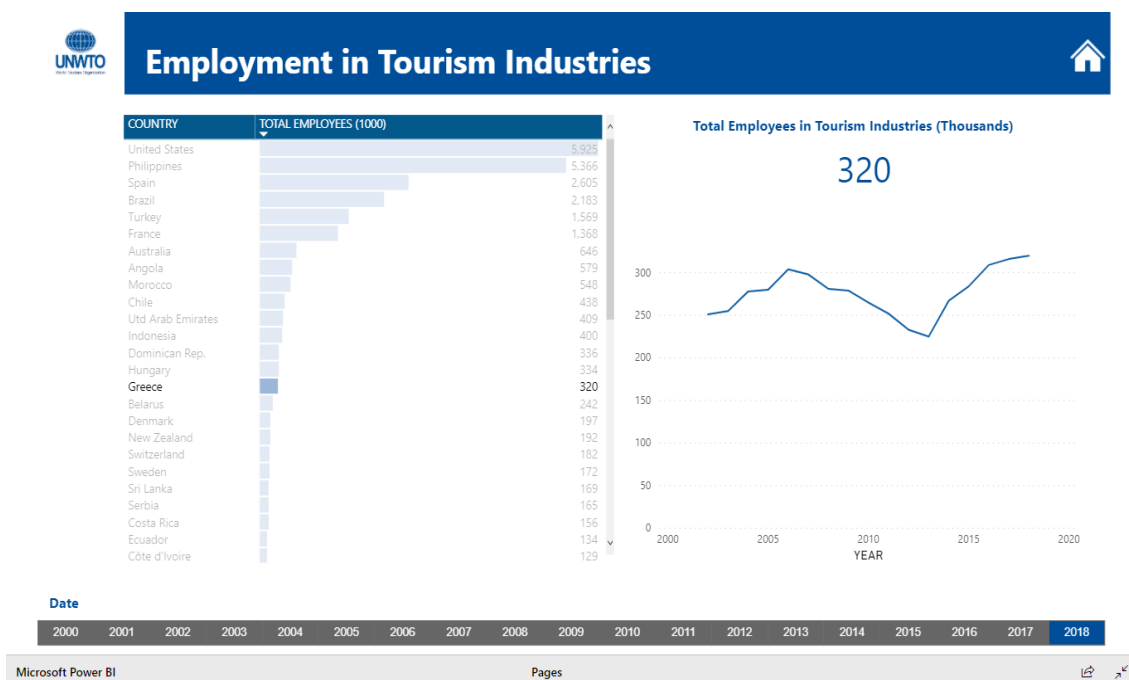
- την παροχή εγγυήσεων εκ μέρους της κυβέρνησης για την ενίσχυση της **ρευστότητας** σε επιχειρήσεις που παραμένουν κλειστές και που επηρεάζουν ανήκουν στον τουριστικό κλάδο, μέσω της αναστολής πληρωμής των δόσεων βεβαιωμένων οφειλών προς τη φορολογική αρχή
- για την **διατήρηση των θέσεων εργασίας** - δικαίωμα αναστολής σύμβασης εργασίας των εργαζομένων (ανανέωση ανά μήνα/μέτρο σε ισχύ), με ταυτόχρονη αποζημίωση και η κάλυψη ασφαλιστικών εισφορών στον κλάδο του Τουρισμού (Ν.4690/2020-ΦΕΚ 104/Α/30-5-2020, Μέρος Γ', Άρθρο 10, «Παράταση αναστολής συμβάσεων εργασίας»)
- αναστολή πληρωμής των δόσεων βεβαιωμένων οφειλών προς τη φορολογική αρχή σε όσες επιχειρήσεις παραμένουν κλειστές στον **κλάδο του τουρισμού**
- μείωση ενοικίου -40%, σε όσες επιχειρήσεις παραμένουν κλειστές και **στις επιχειρήσεις που ανήκουν στους κλάδους του τουρισμού κ.α.**
- Μειώνεται ο ΦΠΑ στο **τουριστικό πακέτο** από 80/20 (80% με 13% και 20% με 24%) σε 90/10 για την περίοδο 1 Ιουνίου – 31 Οκτωβρίου 2020
- «**Τουρισμός για Όλους**», για την ενίσχυση του εγχώριου τουρισμού (ΚΥΑ Αριθμ. 9022/2020-ΦΕΚ 2393/Β/17-6-2020)

Όσον αφορά τη στήριξη τόσο της **επιχείρησης**, όσο και της **απασχόλησης**, εκεί τα μέτρα δουν συμπληρωματικά σε μεγάλο βαθμό, από τη στιγμή που ένα μέτρο δρα υποστηρικτικά και στον επιχειρηματία, και στον εργαζόμενο. Πιο αναλυτικά, στα μέτρα για τις **επιχειρήσεις** εντάσσονται:

- η αναβολή πληρωμής φόρων για τις επιχειρήσεις και ασφαλιστικών εισφορών, η υποστήριξη του μισθολογικού κόστους και η ελαστικοποίηση της εργασίας ώστε να αποφευχθούν οι απολύσεις, ενώ ταυτόχρονα ενισχύεται και η παροχή ρευστότητας μέσω του τραπεζικού συστήματος με εγγύηση του δημοσίου.
- η αναστολή πληρωμής των δόσεων βεβαιωμένων οφειλών προς τη φορολογική αρχή σε όσες επιχειρήσεις παραμένουν κλειστές
- η μείωση ενοικίου -40%, σε όσες επιχειρήσεις παραμένουν κλειστές και **στις επιχειρήσεις που ανήκουν στους κλάδους του τουρισμού κ.α.**
- μείωση της προκαταβολής φόρου σε επιχειρήσεις και επιστροφή φόρου για το διάστημα που έμειναν κλειστές

- Μείωση ΦΠΑ σε επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται ευρύτερα στον τουρισμό, π.χ. εστίαση, μεταφορές, πολιτισμός.
- καταβολή αποζημίωσης ειδικού σκοπού 534 ευρώ για αυτό-απασχολούμενους, ελεύθερους επαγγελματίες, ιδιοκτήτες μικρών επιχειρήσεων.
- **Εργαλεία ρευστότητας για την επανεκκίνηση των επιχειρήσεων:** Έχει ήδη ανακοινωθεί το εγγυοδοτικό (εγγυήσεις ύψους έως 2 δισ. ευρώ της Αναπτυξιακής Τράπεζας), που με τη μόχλευση μπορεί να φτάσει τα 7 δισ.
- Ενώ για την **απασχόληση** και τους **εργαζόμενους**, εντάσσονται μέτρα όπως:
 - το δικαίωμα αναστολής σύμβασης εργασίας των εργαζομένων (ανανέωση ανά μήνα/μέτρο σε ισχύ), με ταυτόχρονη αποζημίωση και η κάλυψη ασφαλιστικών εισφορών στον κλάδο του Τουρισμού.
 - παρέχεται επίδομα ανεργίας στους εποχικά απασχολούμενους που δεν θα προσληφθούν την τρέχουσα τουριστική περίοδο.
 - παροχή εφάπαξ επιδόματος σε μακροχρόνια άνεργους.
 - το πρόγραμμα ΣΥΝ-ΕΡΓΑΣΙΑ που χρηματοδοτείται από το ευρωπαϊκό πρόγραμμα SURE, με την Ελλάδα να δικαιούται συνολικά περί τα 2,7.

Όπως φαίνεται και από το παρακάτω γράφημα του UNWTO, το 2018 οι απασχολούμενοι στην Ελλάδα που συνδέονται με τον τουριστικό κλάδο ήταν πάνω από 320,000 άτομα:

Ο τουρισμός βασίζεται σε μεγάλο βαθμό σε εποχικούς και προσωρινούς εργαζόμενους (23 %), πολλοί από τους οποίους είναι νέοι (το 37 % των εργαζομένων στον τομέα του τουρισμού είναι ηλικίας κάτω των 35 ετών), γυναίκες (59 %) και προέρχονται από άλλες χώρες (15 % από χώρες εντός ή εκτός ΕΕ), σύμφωνα με το «Eurostat Statistics Explained, Tourism industries - employment», (Eurostat Statistics, 2018).

Δεν είναι τυχαίο λοιπόν που η ελληνική πολιτεία έδωσε τόση μεγάλη έμφαση στη διάσωση των θέσεων εργασίας, όντας η χώρα με τον υψηλότερο δείκτη ανεργίας στην Ευρωζώνη. Μία αύξηση των ανέργων θα επιβάρυνε έτι περαιτέρω τον κρατικό προϋπολογισμό και με θα αύξανε το παραγωγικό κενό. Έτσι λοιπόν, δόθηκε ιδιαίτερη έμφαση στην πλευρά της απασχόλησης καθεαυτής, με βασικό στόχο την συγκράτηση της ανεργίας και την προστασία των εργαζομένων. Αφενός η πολιτεία διατήρησε τα επιδόματα ανεργίας για όσους ήταν ήδη άνεργοι, αφετέρου επιδότησε την εργασία όσον δούλευαν στον τουριστικό κλάδο, ή ήταν εποχικά απασχολούμενοι και κινδύνευαν να μείνουν άνευ εργασίας με το ξεκίνημα της νέας σεζόν. Σύμφωνα με πληροφορίες της ενιαίας ψηφιακής πύλης Δημόσιας Διοίκησης(Covid19.gov.gr), το πρόγραμμα ΣΥΝ-ΕΡΓΑΣΙΑ που χρηματοδοτείται από το ευρωπαϊκό πρόγραμμα SURE θα κοστίζει 1 δισεκατομμύριο ευρώ. Θα ισχύει από 1η Ιουνίου έως 30 Σεπτεμβρίου 2020 (σε πρώτη φάση), αλλά έχει ληφθεί μέριμνα επέκτασης της χρονικής ισχύος του εάν και εφόσον χρειαστεί.

Όπως αναγράφεται στη σελίδα του Covid19.gov.gr, δικαίωμα συμμετοχής έχουν όλες οι επιχειρήσεις της χώρας οι οποίες εμφανίζουν μείωση του τζίρου τους, τουλάχιστον 20%, αλλά και οι εποχικές επιχειρήσεις. Σε άρθρο του στο Capital, ο Κατσαγάνης (27-08-2020) αναφέρει ότι το συγκεκριμένο πρόγραμμα για την προστασία της απασχόλησης, έλαβε συνεκδοχικές παρατάσεις και πλέον ισχύει, έως τις 31 Δεκεμβρίου του 2020, καλύπτοντας συνολικά (και μέχρι στιγμής) 6 μήνες εφαρμογής, από την 15^η του Ιούνη. Με βάση τα υφιστάμενα δεδομένα, για να ενταχθεί μία επιχείρηση τον Αύγουστο, ή τον Σεπτέμβριο, ή τον Οκτώβρη, θα πρέπει να είχε μείωση τζίρου τουλάχιστον 20% τον Μάρτιο-Ιούνιο του 2020 σε σχέση με το αντίστοιχο διάστημα του 2019. Μάλιστα, αξίζει να αναφερθεί πως οι ανανεώσεις μέτρων, όπως η διεύρυνση του προγράμματος ΣΥΝ-ΕΡΓΑΣΙΑ, είχαν έκτακτο χαρακτήρα, όπου θεσπίστηκαν με Πράξη Νομοθετικού Περιεχομένου.

Οι εργαζόμενοι του τουριστικού και επισιτιστικού κλάδου που απασχολήθηκαν κατά το έτος 2019, με πλήρη ή μερική απασχόληση χωρίς να έχουν δικαίωμα υποχρεωτικής επαναπρόσληψης δεν μπορούν να ενταχθούν στο Μηχανισμό «ΣΥΝ-ΕΡΓΑΣΙΑ», ωστόσο είναι δικαιούχοι, υπό προϋποθέσεις, έκτακτης αποζημίωσης η οποία ανέρχεται στο ύψος του τελευταίου μηνιαίου επιδόματος ανεργίας που έλαβαν οι εποχικά εργαζόμενοι. Επίσης, οι εργοδοτικές ασφαλιστικές εισφορές των ανωτέρω εργαζομένων, οι οποίοι έχουν προσληφθεί ή θα προσληφθούν έως τις 30.9.2020 με μερική απασχόληση, καλύπτονται από τον Κρατικό Προϋπολογισμό για το διάστημα από 1/6/2020 έως 30/9/2020.

Από μεριάς πολιτείας υπάρχει λοιπόν στόχευση ώστε να στηριχτεί σε τρεις διαστάσεις η οικονομία, δηλαδή και σε επίπεδο κλάδου, και σε επίπεδο επιχείρησης, και φυσικά, σε επίπεδο απασχόλησης. Αυτό άλλωστε βγαίνει αβίαστα ως συμπέρασμα, από τη στιγμή που τα μέτρα στηρίζουν **οριζόντια** όλες τις επιχειρήσεις που επλήγησαν (με πολλά μέτρα βέβαια να εξαιρούν τις ΑΕ), με τις ανάλογες προϋποθέσεις βέβαια ως προς τα ακαθάριστα έσοδά τους, είτε με φόρο-ελαφρύνσεις, επιστροφή φόρου, καταβολή αποζημίωσης ειδικού σκοπού 534 ευρώ για αυτό-απασχολούμενους, ελεύθερους επαγγελματίες, ιδιοκτήτες μικρών επιχειρήσεων (ΚΥΑ Αριθμ. ΓΔΟΥ 199/2020. ΦΕΚ 3460/Β/19-8-2020), ενώ ταυτόχρονα υπάρχει μεγάλη μέριμνα για την απασχόληση μέσα από το πρόγραμμα Συν-εργασία, προκειμένου να διατηρηθούν οι θέσεις εργασίας και άρα, να συγκρατηθεί το κύμα της ανεργίας.

Εξίσου σημαντικό μέτρο, το οποίο εντάσσεται στην στήριξη και των τριών αξόνων (κλάδος, επιχείρηση, απασχόληση), είναι η δυνατότητα αναστολής σύμβασης, για ένα μήνα, με δικαίωμα ανανέωσης και πλήρη κάλυψη εισφορών και αποζημίωσης από τον κρατικό προϋπολογισμό (Νόμος 4682/2020 - ΦΕΚ 76/Α/3-4-2020). Επιχειρήσεις-εργοδότες του ιδιωτικού τομέα, που ανήκουν σε κλάδους που πλήττονται σημαντικά λόγω των αρνητικών συνεπειών του φαινομένου του κορωνοϊού-COVID 19 (απώλειες τουλάχιστον 20% του περυσινού τζίρου), δύνανται να αναστέλλουν τις συμβάσεις εργασίας μέρους ή του συνόλου του προσωπικού τους. Μετά τη λήξη του χρόνου της αναστολής των συμβάσεων εργασίας του προσωπικού τους, οι επιχειρήσεις της ανωτέρω ρύθμισης υποχρεούνται να διατηρήσουν τον ίδιο αριθμό θέσεων εργασίας για χρονικό διάστημα ίσο με εκείνο της αναστολής. Φυσικά, ο εργοδότης δύναται να

επιλέξει είτε να εφαρμόσει το πρόγραμμα ΣΥΝ-ΕΡΓΑΣΙΑ για την επιχείρησή του, είτε την αναστολή συμβάσεων, κρίνοντας ποιο από τα δύο τον συμφέρει.

Ταυτόχρονα διατηρήθηκε η εξασφάλιση ενός ελάχιστου βιοτικού επιπέδου για τους άνεργους και τους εποχικά απασχολούμενους στον τουρισμό, όπου τους χορηγείται το επίδομα εποχικής ανεργίας έως και τον μήνα Σεπτέμβριο του 2020, σε περίπου 120.000 εποχικά άνεργους, καθώς και 400 ευρώ εφάπαξ προς μακροχρόνια άνεργους. Το μέτρο ισχύει από τον μήνα Μάιο του ίδιου έτους, όπως αναφέρεται και στο Covid-19.gov.gr, στο περί «Προστασία των ανέργων και των εποχικά απασχολούμενων στον τουρισμό». Παράλληλα, το κράτος αναλαμβάνει την κάλυψη των εργοδοτικών ασφαλιστικών εισφορών των εποχικά εργαζόμενων μερικής απασχόλησης.

Στα παραπάνω θα πρέπει να ενταχτεί και η τόνωση της **εσωτερικής ζήτησης**, αφού οι επιχειρήσεις βασίστηκαν ιδιαίτερα φέτος στον εσωτερικό τουρισμό, κυρίως λόγω της διστακτικότητας από άλλες, παραδοσιακές αγορές του εξωτερικού. Συνεπώς, συνολικά τα μέτρα που έλαβε η πολιτεία και αφορούν την στήριξη της ελληνικής οικονομίας, δρουν ως γενικότερος μοχλός στήριξης του ελληνικού τουριστικού προϊόντος. Ειδικά για τον εσωτερικό τουρισμό, η ελληνική πολιτεία ενίσχυσε το πρόγραμμα «**Τουρισμός για Όλους**», το οποίο έχει ως στόχο την επανεκκίνηση του ελληνικού τουρισμού μέσα την τόνωση της εσωτερικής ζήτησης. Εκτίμηση του Υπουργείου Τουρισμού είναι πως ο εσωτερικός τουρισμός θα φτάσει μέχρι το τέλος του χρόνου τουλάχιστον 1 εκατομμύριο διανυκτερεύσεις. Έτσι, για την επιτυχία του προγράμματος δεσμεύτηκε χρηματοδοτικό πλαίσιο 30 εκατ. € και υπό τον όρον ότι επιδοτούνται τουλάχιστον 4 διανυκτερεύσεις. Οι δικαιούχοι είναι ξενοδοχεία και ταξιδιωτικά γραφεία, ενώ το πλήθος των δικαιούχων υπολογίζεται σε 250.000.

2.6. Μη-οικονομικά μέτρα στήριξης του ελληνικού τουρισμού.

Ιδιαίτερως σημαντική υπήρξε η δημιουργία ενός μηχανισμού για την άμεση, επιτόπου διαχείριση τυχόν κρουσμάτων της επιδημίας. Έτσι, για την αντιμετώπιση τυχόν κρουσμάτων διενεργείται από τις αρχές Ιουνίου εκτεταμένος έλεγχος στις πύλες εισόδου της χώρας, δειγματοληπτικός. Μάλιστα, όπως αναφέρεται και σε άρθρο της εφημερίδας Το Βήμα, με τίτλο «Κορωνοϊός: Πάνω από 360.000 έλεγχοι στα σύνορα – Πώς βοήθησε ο αλγόριθμος EVA», στις 25 Αυγούστου 2020, ο υφυπουργός Πολιτικής Προστασίας, δήλωσε ότι οι έλεγχοι στα σύνορα δεν είναι τυχαίοι, αλλά έγιναν με βάση

τον αλγόριθμο **EVA**, ο οποίος προβλέπει ανάμεσα στους επισκέπτες της χώρας ποιοι έχουν τη μεγαλύτερη πιθανότητα να έχουν κοροναϊό. Ταυτόχρονα, έχει προβλεφθεί η δημιουργία ειδικών «χώρων καραντίνας» ανά περιφέρεια/ νησί. Τέλος, ο μηχανισμός θα είναι ανά πάσα στιγμή έτοιμος για διακομιδή ασθενούς σε δομή υγείας, βεβαίως, εάν αυτό κριθεί απαραίτητο.

Η πολιτεία δίνει ιδιαίτερη έμφαση στη θέσπιση υγειονομικών πρωτοκόλλων για τη λειτουργία των τουριστικών καταλυμάτων και τη μεταφορά των επισκεπτών. Εφαρμόστηκε σχέδιο, που προβλέπει αναλυτικά κανόνες υγιεινής και προστασίας για:

- Τη λειτουργία των τουριστικών καταλυμάτων.
- Τα τουριστικά λεωφορεία.
- Τις επιχειρήσεις ενοικιάσεων αυτοκινήτων.
- Τις θαλάσσιες μεταφορές με επιβατηγά και επιβατηγά – οχηματαγωγά πλοία.
- Τις αεροπορικές μεταφορές, όπου ορίζονται κανόνες υγιεινής εντός του αεροπλάνου, το αεροδρόμιο.
- Έλεγχοι στις πύλες εισόδου (με ερωτηματολόγιο, με δειγματοληπτικά τεστ)

Όχι μικρότερης αξίας μη οικονομικό μέτρο είναι η **επικοινωνιακή καμπάνια** στην οποία επένδυσε η ελληνική πολιτεία με τίτλο «Greece is a state of mind» , που λειτούργησε ως ανάχωμα για την διατήρηση της φήμης του ελληνικού τουριστικού προϊόντος ψηλά στο ενδιαφέρον του κοινού. Στην ιδιαίτερα ανταγωνιστική αγορά που διαμορφώθηκε μετά το εαρινό κύμα της επιδημίας, οι τουριστικοί προορισμοί παγκοσμίως ανταγωνίζονταν πλέον για συρρικνωθείσα αγορά δυνητικών ταξιδιωτών της θερινής περιόδου.

Επιπρόσθετα, αξίζει να σημειωθεί ότι κατά τη διάρκεια της "*κοινωνικής αποστασιοποίησης*", ιδίως το διάστημα Μαρτίου-Μαΐου με το καθολικό lockdown, υπήρξε μεγάλη ανάγκη για την αξιοποίηση των ψηφιακών τεχνολογιών. Έτσι, παρατηρήθηκε μία απότομη "*ψηφιακή ενηλικίωση*" του δημόσιου τομέα, ο οποίος υστερούσε σημαντικά σε αυτό το πεδίο. Σε άρθρο της εφημερίδας «Το Βήμα», στις 5-05-2020 και με τίτλο «Πιερρακάκης: Κλειδί στη μάχη κατά του κορωνοϊού η τεχνολογία», ο Υπουργός Ψηφιακής Διακυβέρνησης αναφέρει ότι η χρήση ψηφιακών τεχνολογιών μπορεί να σταθεί ανάχωμα για την καταπολέμηση της. Όμως και στον ιδιωτικό τομέα παρατηρήθηκε κατακόρυφη αύξηση της χρήσης εργαλείων της ψηφιακής τεχνολογίας. Σε αρθρογραφία των Μαριλή Μέξη και Χαρά Κοκκίνου,

Απρίλιος 2020, με τίτλο «Πώς Η Πανδημία Αλλάζει τον Κόσμο της Εργασίας», αναφέρεται η εκτίμηση ορισμένων αναλυτών ότι βρισκόμαστε μπροστά σε "αλλαγή παραδείγματος" ειδικά στα πεδία των εργασιακών σχέσεων (τηλεργασία) και του λιανικών πωλήσεων μέσα από το ηλεκτρονικό εμπόριο. Φυσικά οι τάσεις προς την τηλεργασία και το ηλεκτρονικό εμπόριο προϋπήρχαν της πανδημίας και σίγουρα στο αμέσως επόμενο χρονικό διάστημα μπορεί να ενισχυθούν, ειδικά αν αυτές θεωρηθούν αμοιβαία επωφελείς μεταξύ εργοδοτών και εργαζομένων ή καταναλωτών και εμπόρων.

Κεφάλαιο 3

3.1. Οι πολιτικές ανάκαμψης της Κυπριακής Δημοκρατίας

Η Κύπρος ήταν από τα κράτη που πέτυχαν καλά επιδημιολογικά χαρακτηριστικά, συγκρατώντας τον αριθμό κρουσμάτων και θυμάτων χαμηλά σε σχέση με τον πληθυσμό της χώρας. Χαρακτηριστικά, σύμφωνα με το Worldometer (2020), στις 2 Σεπτεμβρίου του 2020, η Κύπρος είχε ανακοινώσει συνολικά 1,490 κρούσματα από την αρχή της πανδημίας και 21 θανάτους, κατατάσσοντάς της στην 150^η θέση παγκοσμίως ως προς τον αριθμό κρουσμάτων και θανάτων, ενώ η Ελλάδα, στις 2/9/2020, κατατάσσεται στην 89^η θέση. Είναι φανερό λοιπόν πως υπάρχουν βάσιμες αναλογίες ανάμεσα στις δύο χώρες, τόσο σε δομικό επίπεδο, όπου ο τουρισμός καταλαμβάνει μεγάλο μέρος επί του ΑΕΠ, όσο και σε επιδημιολογικό επίπεδο, όπου παρά τη διαφορά μεγέθους και οι δύο χώρες εμφανίζουν εκείνα τα επιδημιολογικά χαρακτηριστικά που επιτρέπουν την προσέλκυση τουριστών, με τις μεγάλες αγορές να τις έχουν κατατάξει στους ασφαλείς προορισμούς για το φετινό καλοκαίρι. Φυσικά, όπως έχει ήδη ειπωθεί, η κατάσταση αναφορικά με την εξέλιξη της πανδημίας είναι πάντα δυναμική και τα δεδομένα για τις χώρες αλλάζουν συνεχώς. Αυτό φαίνεται άλλωστε και από την αύξηση του ρυθμού μετάδοσης στην Ελλάδα «R0» κατά το μήνα Αύγουστο, καθώς σύμφωνα με την εφημερίδα «Το Έθνος», στο «Κορωνοϊός: Τα μισά από τα συνολικά κρούσματα της χώρας καταγράφονται τον Αύγουστο», τα μισά σχεδόν από τα συνολικά κρούσματα που έχουν καταγραφεί στη χώρα, καταγράφηκαν το μήνα Αύγουστο. Αυτό θα έχει ως αποτέλεσμα να επηρεάσει και τις επιδόσεις της χώρας στην προσέλκυση ξένων τουριστών από το εξωτερικό, αφού ενδέχεται οι χώρες προέλευσης να θέσουν περιοριστικά μέτρα έναντι όσων επιστρέφουν από την Ελλάδα, με χαρακτηριστικό παράδειγμα τη Σκωτία και την Ουαλία που θα θέτουν σε καραντίνα 14 ημερών όσους έρχονται από Ελλάδα, σύμφωνα με άρθρο της «Καθημερινής», με τίτλο «Σκωτία -

Ουαλία βάζουν σε καραντίνα τους ταξιδιώτες από Ελλάδα», στις 2-09-2020. Τέτοια μέτρα θα επηρεάσουν τη χώρα ως τουριστικό πόλο έλξης τουριστών, ειδικά από παραδοσιακές αγορές όπως το Ηνωμένο Βασίλειο.

3.2. Η επανεκκίνηση του τουρισμού στην Κύπρο

Η επανεκκίνηση του τουρισμού ακολούθησε και εδώ το ίδιο μοτίβο που ακολουθήθηκε στην Ελλάδα, με το σταδιακό άνοιγμα των συνόρων, των υπαίθριων δραστηριοτήτων, μουσείων, πάρκων και παραλιών. Πιο αναλυτικά, όπως αναφέρεται σε άρθρο του Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού με τίτλο «Covid-19: Measures to support the travel and tourism sector», στις 5/08/2020:

- Η Κύπρος άνοιξε ξανά τις πόρτες της στους τουρίστες από τις 15 Ιουνίου
- Τα σύνορα από τις 9 Ιουνίου άρχισαν να ανοίγουν σε τουρίστες από ευρωπαϊκές χώρες που θεωρούνται ότι έχουν αντιμετωπίσει με επιτυχία την πανδημία
- Η κυβέρνηση είχε δηλώσει ότι θα καλύψει το κόστος διαμονής και φαρμάκων για κάθε ταξιδιώτη που έχει θετικές εξετάσεις ενώ βρίσκεται στην Κύπρο.
- Σε δεύτερη φάση, η χαλάρωση περιελάμβανε το άνοιγμα του εξωτερικών χώρων στον τομέα της εστίασης, όπως σε καφετέριες και εστιατόρια, καθώς και η απεριόριστη χρήση παραλιών.

Η λογική του σταδιακού ανοίγματος όπως και στην Ελλάδα, έτσι και στην Κύπρο, ήταν αναγκαία ώστε να είναι δυνατή η προσαρμογή του «βηματισμού» στην εξέλιξη της πανδημίας και της διασποράς του ιού στον γενικό πληθυσμό.

3.3. Μέτρα οικονομικής φύσεως από την Κυπριακή Δημοκρατία

Η Κυπριακή Δημοκρατία ανακοίνωσε σε διάφορες φάσεις μετά την άρση των μέτρων, ένα σχέδιο οικονομικής στήριξης της κυπριακής οικονομίας, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στο τουριστικό της προϊόν. Για το σκοπό αυτό συντάχτηκε ένα πλέγμα Αποφάσεων, που προέβλεπε το είδος των μέτρων για την στήριξη του τουριστικού, των επιχειρήσεων που θα στηριχτούν, καθώς και τους εργαζόμενους που επλήγησαν από το ξέσπασμα της πανδημίας. Έτσι, συντάχτηκε ένα «Ειδικό Σχέδιο Οικονομικών Δραστηριοτήτων Συνδεδεμένων με την Τουριστική Βιομηχανία ή Οικονομικών Δραστηριοτήτων οι οποίες

επηρεάζονται άμεσα από τον Τουρισμό ή Οικονομικών Δραστηριοτήτων που συνδέονται με Επιχειρήσεις που τελούν υπό Υποχρεωτική Πλήρη Αναστολή» με ένα σύνολο Αποφάσεων, όπως ενδεικτικά ο Αρ.33, Κ.Δ.Π. 318/2020 και η Απόφαση Αρ. 41, Κ.Δ.Π. 394/2020, ενώ υπήρξε πρόνοια και για ένα ακόμα σύνολο αποφάσεων με στόχο της ευρύτερη στήριξη του τουρισμού και άρα της οικονομίας ως σύνολο.

Τα σχέδια στήριξης της κυπριακής πολιτείας εστιάζουν σε πρώτη φάση, κατά το διάστημα Ιουνίου-Οκτωβρίου του 2020, με το ενδεχόμενο ανανέωσης των μέτρων σε δεύτερη φάση. Τα πρώτο σχέδιο αφορά τις ξενοδοχειακές μονάδες και τα τουριστικά καταλύματα, όπου επιδοτούνται οι εργοδοτικές εισφορές, με προϋπόθεση τη μείωση πέραν ενός ποσοστού του κυκλικού εργασιών. Το μέτρο αφορά ακόμα και μονάδες που αποφάσισαν να μην επαναλειτουργήσουν για φέτος. Ανάλογα με τη μείωση του κύκλου εργασιών, υπάρχει και η ανάλογη στήριξη από το κράτος για την πληρωμή μέρος των εισφορών. Στόχος δηλαδή των παραπάνω πολιτικών είναι η στήριξη των εισφορών, με βασικό σκοπό την προάσπιση της απασχόλησης και τη διατήρηση θέσεων εργασίας. Όσον αφορά τους ανέργους, σε αυτούς θα καταβάλλεται επίδομα €360. Βασική προϋπόθεση συμμετοχής στο Ειδικό Σχέδιο είναι να μην έχει απολυθεί οποιοσδήποτε υπάλληλος από την 1η Μαρτίου 2020 μέχρι και την 31η Οκτωβρίου 2020. Αυτό σημαίνει ότι οι επιχειρήσεις δεν θα μπορούν να απολύουν εργαζομένους για οικονομικούς λόγους κατά το ανωτέρω διάστημα.

Τα μέτρα στήριξης είναι ανάλογα της μείωσης των ακαθάριστων εσόδων. Το ζητούμενο εδώ όμως δεν είναι μία απλή λογιστική αποτύπωση των ποσοστών που η πολιτεία επεμβαίνει, αλλά η ανάλυση των πολιτικών επιλογών. Και σε αυτή την περίπτωση, όπως και στη περίπτωση της Ελλάδος, επιλέχτηκε ως βασικός στόχος η στήριξη των εργαζομένων και η ενίσχυση της απασχόλησης, αφού αυτός είναι και ο πυρήνας του τουριστικού κλάδου.

Αξίζει να σημειωθεί ότι μέρος της χρηματοδότησης για τη στήριξη της απασχόλησης γίνεται μέσω του προγράμματος SURE, με την Ελλάδα να δικαιούται 2,7 δις ευρώ και για την Κύπρο 479 εκατομμύρια ευρώ, σύμφωνα με ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, στο «Coronavirus: Commission proposes to provide €81.4 billion in financial support for 15 Member States under SURE», στις 24/08/2020.

Ταυτόχρονα, η Κυπριακή Δημοκρατία έλαβε και μία σειρά από ευρύτερα δημοσιονομικά μέτρα, για την ανάσχεση της οικονομικής κρίσης που επιφέρει η

πανδημία. Όπως έχει ήδη όμως επισημανθεί, πολλά από αυτά τα μέτρα δρουν συμπληρωματικά με την στήριξη του Τουρισμού, είτε άμεσα, είτε έμμεσα, μέσω της αναζωπύρωσης της εγχώριας ζήτησης και άρα, και του εγχώριου τουρισμού. Ενδεικτικά, ορισμένα μέτρα ήταν τα εξής, όπως αυτά αναφέρονται σε άρθρο του Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού με τίτλο «COVID-19: MEASURES TO SUPPORT THE TRAVEL AND TOURISM SECTOR», στις 5/08/2020:

- Δίμηνη παράταση της προθεσμίας των δηλώσεων φόρου εισοδήματος που λήγουν στις 31.3.20.
- Η μη καταβολή, για 2 μήνες, της αύξησης των εισφορών (από 20 Μαρτίου) στο Γενικό Σύστημα Υγείας από εργοδότες, εργαζόμενους και το κράτος
- Προσωρινή αναστολή για δύο μήνες από την υποχρέωση καταβολής της υποχρέωσης ΦΠΑ ως μέτρο ενίσχυσης της ρευστότητας για τις επιχειρήσεις. Αυτό το μέτρο ισχύει για επιχειρήσεις με κύκλο εργασιών που δεν υπερβαίνει το 1 εκατομμύριο ευρώ με βάση δηλώσεις που υποβλήθηκαν κατά τη διάρκεια του 2019 και σε επιχειρήσεις των οποίων ο κύκλος εργασιών έχει μειωθεί περισσότερο από 25%.
- Προσωρινή μείωση των συντελεστών ΦΠΑ: από 19% σε 17% για 2 μήνες και από 9% σε 7%.
- Πρόσθετες πιστώσεις ύψους 11 εκατομμυρίων ευρώ για την υλοποίηση δράσεων στήριξης του τουρισμού στην Κύπρο μεταξύ Ιουνίου και Σεπτεμβρίου 2020, καθώς και δράσεις για την ενίσχυση του τουριστικού αξιοθέατου κατά την περίοδο από τον Οκτώβριο 2020 έως τον Μάρτιο του 2021.

3.4 Σύγκριση των δύο χωρών

Σε αυτό το κεφάλαιο κρίνεται σκόπιμη μία συγκριτική ανάλυση με ένα άλλο κράτος-μέλος της Ε.Ε., αυτό της Κυπριακής Δημοκρατίας, αναφορικά με τις πολιτικές που επιλέχθηκαν για την στήριξη του τουριστικού κλάδου, των επιχειρήσεων και των εργαζομένων. Η σύγκριση με την Κύπρο είναι θεμιτή, στο βαθμό που αν και πρόκειται για μικρότερο κράτος σε σχέση με την Ελλάδα, εντούτοις, το ΑΕΠ της κρίνεται σχεδόν από τον ίδιο βαθμό εξάρτησης από τον τουρισμό όπως διατυπώθηκε και στο δεύτερο κεφάλαιο της παρούσας εργασίας (Κύπρος 22 %, Ελλάδα 21 %). Παράλληλα, και η Κυπριακή Δημοκρατία είναι μία χώρα που εξήλθε σχετικά πρόσφατα από μία σοβαρή

οικονομική κρίση, ενώ αποτελούσε μαζί με την Ελλάδα, την Ιρλανδία, την Ισπανία και την Πορτογαλία, μια εκ των χωρών που είχε υπογράψει πακέτο διάσωσης (μνημόνιο), ως αποτέλεσμα της μεγάλης οικονομικής κρίσης που ξέσπασε στην Ευρωζώνη στις αρχές της δεκαετίας.

3.5 Μία σύγκριση σε οικονομικά μέτρα στήριξης

Μία πρώτη σύγκριση γίνεται ανάμεσα σε μέτρα οικονομικού χαρακτήρα, συγκρίνοντας τα μέτρα που ελήφθησαν για τρεις άξονες, αυτό του κλάδου του τουρισμού, της επιχείρησης και των θέσεων εργασίας. Πολλά μέτρα βέβαια επικάλυψαν και πάνω από έναν άξονα, καθώς δρουν παραπληρωματικά, αφού το ένα μέτρο μπορεί κάλλιστα να έχει επίδραση και στον κλάδο, και στην επιχείρηση, ακόμα και στον εργαζόμενο. Μάλιστα, τέτοια μέτρα φαίνεται να επιλέγονται καθώς δεν χρειάζεται ο οικονομικός σχεδιασμός να μπει σε δίλημμα για το που θα κατευθύνει τα περιορισμένα κονδύλια που διαθέτει ο κρατικός προϋπολογισμός. Από όσα αναφέρθηκαν, προκύπτει μία κατηγοριοποίηση και ταξινόμηση της δέσμης των μέτρων που ακολούθησαν μέχρι σήμερα οι δύο χώρες, όπως φαίνεται παραστατικά στον παρακάτω πίνακα:

A)Κλάδος

ΕΛΛΑΔΑ	ΚΥΠΡΟΣ
<p>1)δικαίωμα αναστολής σύμβασης εργασίας των εργαζομένων (ανανέωση ανά μήνα/μέτρο σε ισχύ), με ταυτόχρονη αποζημίωση και η κάλυψη ασφαλιστικών εισφορών στον κλάδο του Τουρισμού</p> <p>2)αναστολή πληρωμής των δόσεων βεβαιωμένων οφειλών προς τη φορολογική αρχή σε όσες επιχειρήσεις παραμένουν κλειστές στον κλάδο του τουρισμού</p> <p>3) μείωση ενοικίου -40%,, σε όσες επιχειρήσεις παραμένουν κλειστές και στις επιχειρήσεις που ανήκουν στους κλάδους του τουρισμού κ.α.</p> <p>4) Μειώνεται ο ΦΠΑ στο τουριστικό πακέτο από 80/20 (80% με 13% και 20% με 24%) σε 90/10 για την περίοδο 1 Ιουνίου – 31 Οκτωβρίου 2020</p> <p>5)«<i>Τουρισμός για Όλους</i>», για την ενίσχυση του εγχώριου τουρισμού.</p>	<p>1) επιδοτούνται οι εργοδοτικές εισφορές σε ξενοδοχειακές μονάδες και τα τουριστικά καταλύματα, με προϋπόθεση τη μείωση του κυκλικού εργασιών.</p> <p>2)Πρόσθετες πιστώσεις για την υλοποίηση δράσεων στήριξης του τουρισμού στην Κύπρο, μεταξύ Ιουνίου και Σεπτεμβρίου 2020, σε συνεργασία με αεροπορικές εταιρείες και ταξιδιωτικούς πράκτορες, καθώς και δράσεις για την ενίσχυση του τουριστικού αξιοθέατου κατά την περίοδο από τον Οκτώβριο 2020 έως τον Μάρτιο του 2021.</p>

B) Επιχείρηση	
<u>ΕΛΛΑΔΑ</u>	<u>ΚΥΠΡΟΣ</u>
<p>1)δικαίωμα αναστολής σύμβασης εργασίας των εργαζομένων (ανανέωση ανά μήνα/μέτρο σε ισχύ), με ταυτόχρονη αποζημίωση και η κάλυψη ασφαλιστικών εισφορών στον κλάδο του Τουρισμού</p> <p>2)αναστολή πληρωμής των δόσεων βεβαιωμένων οφειλών προς τη φορολογική αρχή σε όσες επιχειρήσεις παραμένουν κλειστές</p> <p>3)μείωση ενοικίου -40%, σε όσες επιχειρήσεις παραμένουν κλειστές και στις επιχειρήσεις που ανήκουν στους κλάδους του τουρισμού κ.α.</p> <p>4) μείωση της προκαταβολής φόρου σε επιχειρήσεις και επιστροφή φόρου για το διάστημα που έμειναν κλειστές</p> <p>5)Μείωση ΦΠΑ σε επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται ευρύτερα στον τουρισμό, π.χ. εστίαση, μεταφορές, πολιτισμός.</p> <p>6)καταβολή αποζημίωσης ειδικού σκοπού 534 ευρώ για αυτό-απασχολούμενους, ελεύθερους επαγγελματίες, ιδιοκτήτες μικρών επιχειρήσεων.</p> <p>7) Εργαλεία ρευστότητας για την επανεκκίνηση των επιχειρήσεων: Έχει ήδη ανακοινωθεί το εγγυοδοτικό (εγγυήσεις ύψους έως 2 δισ. ευρώ της Αναπτυξιακής Τράπεζας), που με τη μόχλευση μπορεί να φτάσει τα 7 δισ.</p>	<p>1)επιδοτούνται οι εργοδοτικές εισφορές σε ξενοδοχειακές μονάδες και τα τουριστικά καταλύματα, με προϋπόθεση τη μείωση του κυκλικού εργασιών.</p> <p>2)παράταση της προθεσμίας των δηλώσεων φόρου εισοδήματος</p> <p>3) Προσωρινή αναστολή για δύο μήνες από την υποχρέωση καταβολής της υποχρέωσης ΦΠΑ.</p> <p>4)Προσωρινή μείωση των συντελεστών ΦΠΑ: από 19% σε 17% για 2 μήνες και από 9% σε 7%</p> <p>5)Εφαρμόζεται Σχέδιο Αναστολής των εργασιών των επιχειρήσεων με στόχο να αποφευχθούν οι απολύσεις των εργαζομένων, ενώ παράλληλα δίνεται επίδομα ανεργίας, για όσο χρονικό διάστημα η επιχείρηση θα βρίσκεται σε αναστολή εργασιών (αφορά επιχειρήσεις που είτε ανέστειλαν τη λειτουργία τους, είτε υπέστησαν μείωση κύκλου εργασιών μεγαλύτερη του 25%).</p>

Γ) Διατήρηση της <u>Απασχόλησης</u>-	
<u>ΕΛΛΑΔΑ</u>	<u>ΚΥΠΡΟΣ</u>
<p>1) Παρέχεται δικαίωμα αναστολής σύμβασης εργασίας των εργαζομένων (ανανέωση ανά μήνα/μέτρο σε ισχύ), με ταυτόχρονη αποζημίωση και η κάλυψη ασφαλιστικών εισφορών στον κλάδο του Τουρισμού</p> <p>2) Παρέχεται επίδομα ανεργίας στους εποχικά απασχολούμενους που δεν θα προσληφθούν την τρέχουσα τουριστική περίοδο.</p> <p>3) Παροχή εφάπαξ επιδόματος σε μακροχρόνια άνεργους.</p> <p>4) Πρόγραμμα ΣΥΝ-ΕΡΓΑΣΙΑ που χρηματοδοτείται από το ευρωπαϊκό πρόγραμμα SURE, με την Ελλάδα να δικαιούται συνολικά περί τα 2,7 δισεκατομμύρια ευρώ.</p>	<p>1) σε ξενοδοχειακές μονάδες και στα τουριστικά καταλύματα, επιδοτούνται οι εργοδοτικές εισφορές, με προϋπόθεση τη μείωση του κυκλικού εργασιών.</p> <p>2) σε άνεργους θα καταβάλλεται επίδομα €360.</p> <p>3) μέρος της χρηματοδότησης για τη στήριξη της απασχόλησης γίνεται μέσω του προγράμματος SURE.</p> <p>4) Βασική προϋπόθεση συμμετοχής σε όλα τα προγράμματα είναι η μη-απόλυση εργαζομένου (για οικονομικούς λόγους) από την 1^η Μαρτίου 2020, έως και την 31^η Οκτωβρίου 2020.</p>

Ομοιότητες

Γενικά, και στις δυο περιπτώσεις – Ελλάδα και Κύπρου- παρατηρείται συνάφεια ως προς τη λογική της στοχευμένες παρέμβασης με πολλαπλά μέτρα, προκειμένου να αντιμετωπιστεί η οικονομική κρίση, όπως αυτή διαμορφώνεται από την εξέλιξη της πανδημίας. Και οι δυο χώρες εφαρμόζουν μέτρα για την ενίσχυση της ρευστότητας και την διατήρηση των θέσεων εργασίας. Ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε στην επιδότηση των ασφαλιστικών εισφορών, στην αναστολή προκαταβολής φόρων, στη μείωση του ΦΠΑ και στην αναστολή εργασίας, προκειμένου να μην υπάρξουν μαζικές απολύσεις.

Ελλάδα και Κύπρος σχεδίασαν τα μέτρα ρευστότητας βασιζόμενες στην ίδια λογική παρέμβασης με αποτέλεσμα οι προϋποθέσεις χρηματοδότησης να είναι παρόμοιες. Η κρατική ενίσχυση παρέχεται εφόσον διατηρείται η δραστηριότητα και οι θέσεις εργασίας, ενώ το μέγεθος της ενίσχυσης διαμορφώνεται ανάλογα με το μέγεθος και την ζημία. Επίσης, και στις δύο χώρες διατέθηκε «εργαλειοθήκη» διαφορετικών ενισχύσεων σε πολλά επίπεδα, δίνοντας τη δυνατότητα στον επιχειρηματία να επιλέξει ανάμεσα σε διαφορετικές πολιτικές. Με τον τρόπο αυτό αποφεύχθηκε η επιβολή του «υποχρεωτικού μίγματος ενίσχυσης», μια πρακτική γνωστή ως «one size fits all», που έχει υποστεί κριτική στο παρελθόν. Αντίθετα, ο σχεδιασμός που εφαρμόστηκε προσδίδει στον εκάστοτε επιχειρηματία **ευελιξία** να επιλέξει το κατάλληλο για την περίπτωση του μείγμα πολιτικών.

Γενικά, και στις δυο περιπτώσεις – Ελλάδα και Κύπρου- παρατηρείται συνάφεια ως προς τη λογική της στοχευμένες παρέμβασης με πολλαπλά μέτρα, προκειμένου να αντιμετωπιστεί η οικονομική κρίση, όπως αυτή διαμορφώνεται από την εξέλιξη της πανδημίας. Και οι δυο χώρες εφαρμόζουν μέτρα για την ενίσχυση της ρευστότητας και την διατήρηση των θέσεων εργασίας. Ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε στην επιδότηση των ασφαλιστικών εισφορών, στην αναστολή προκαταβολής φόρων, στη μείωση του ΦΠΑ και στην αναστολή εργασίας, προκειμένου να μην υπάρξουν μαζικές απολύσεις. Αντίθετα, σε ότι αφορά τα μη-οικονομικά μέτρα, υγειονομικά πρωτόκολλα και ο χρονισμός στην σταδιακή άρση των μέτρων, εφαρμόστηκαν ομοιόμορφα κατά περιοχή και κατά ΚΑΔ (είδος δραστηριότητας), ύστερα από ενδελεχή μελέτη των επιδημιολογικών δεδομένων. Φυσικά τα παραπάνω μέτρα, παρουσιάζουν συνάφεια με τις προτάσεις της Επιτροπής, αλλά αυτό θα εξεταστεί στο επόμενο κεφάλαιο.

Διαφορές

Οι διαφορές που παρατηρήθηκαν ήταν λεπτές και σχετικά ανεπαίσθητες, κάτι που οφείλεται και στη διαφορά μεγέθους των δύο χωρών. Αφενός τα μέτρα στήριξης της Ελλάδος ήταν περισσότερα σε σχέση με την Κυπριακή Δημοκρατία, αφετέρου το μοντέλο ενημέρωσης των επιχειρηματιών, που επελέγη στην Ελλάδα φάνηκε πως ήταν αποτελεσματικότερο. Η ελληνική πολιτεία δημιούργησε διαδικτυακή σελίδα Covid-19.gov.gr., αποκλειστικά και μόνο για την ενημέρωση σε ό,τι αφορά τον νέο κοροναϊό, ιδίως δε, σε ό,τι αφορά τα μέτρα στήριξης ανά κατηγορία, είτε αφορά εργαζόμενους, είτε ανέργους, είτε επιχειρήσεις, είτε ευρύτερη ενημέρωση και μέτρα, αναφορικά με υγεία, προληπτικά μέτρα, Κράτος και Πολίτες, Μεταφορές, Οικονομία και Εργασία, την Παιδεία, Δράσεις πολιτισμού, καθώς και Μύθοι για τον Covid-19. Αυτό κρίνεται ως ιδιαίτερα ουσιαστικό για την καλύτερη, ασφαλέστερη και γρηγορότερη ενημέρωση των πολιτών από την πολιτεία, έχοντας συγκεντρωμένες σχεδόν όλες τις πληροφορίες που μπορεί να χρειαστεί για παράδειγμα μία επιχείρηση ή ένας εργαζόμενος. Αντίθετα, δεν υπήρξε ανάλογο ενιαίο κανάλι ενημέρωσης από την Κυπριακή Δημοκρατία, ενώ στην αντίστοιχη ιστοσελίδα «covid19.cy», η ενημέρωση ήταν μερική/αποσπασματική, ιδιαίτερα όσον αφορά τον κλάδο του Τουρισμού.

4. Κεφάλαιο 4

4.1. Ανάλυση : Απόκριση της αγοράς στα μέτρα

Οι επιχειρήσεις και όσοι εργάζονται στον τουριστικό τομέα, έχουν αρχίσει ήδη να επωφελούνται από τα μέτρα της ελληνικής πολιτείας που ελήφθησαν για την αντιμετώπιση της κρίσης. Σε αυτά τα μέτρα, η βασική στόχευση ήταν η στήριξη της ρευστότητας των επιχειρήσεων, οι φορολογικές ελαφρύνσεις, τα κίνητρα προς τον εργοδότη να διατηρήσει τις θέσεις εργασίας στην επιχείρησή του, καθώς και οι απαγόρευση απολύσεων υπό προϋποθέσεις.

Σύμφωνα με την εφημερίδα Ναυτεμπορική σε άρθρο με τίτλο «ΣΕΤΕ: Προς τη σωστή κατεύθυνση τα μέτρα, αλλά επιδέχονται βελτιώσεις», στις 20 Μαΐου, ο πρόεδρος του Συνδέσμου Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων (ΣΕΤΕ), Γιάννης Ρέτσος, χαρακτήρισε τα νέα μέτρα που ελήφθησαν από την πολιτεία εκείνη την περίοδο ως

θετικά, αφού ένα μεγάλο μέρος των μέτρων εκείνων είχε λάβει υπόψη του τις προτάσεις του ΣΕΤΕ για την επανεκκίνηση και τη στήριξη του ελληνικού τουριστικού προϊόντος. Από αυτά, τα σημαντικότερα μέτρα που βρήκαν σημαντική απόκριση από την αγορά ήταν:

- η μείωση του μη-μισθολογικού κόστους που αφορά τους εργοδότες, με ταυτόχρονη διατήρηση της εισφοράς υπέρ των εργαζομένων, για τις τουριστικές επιχειρήσεις, προκειμένου να μειωθεί δραστικά το κόστος των επιχειρήσεων και η προσπάθεια διατήρησης των θέσεων εργασίας.
- Η αναστολή καταβολής των τρεχουσών φορολογικών και ασφαλιστικών υποχρεώσεων (ΦΠΑ, ασφαλιστικές εισφορές)
- Πρόγραμμα επιχορήγησης των ασφαλιστικών εισφορών για τη διατήρηση και την επαναπρόσληψη του προσωπικού τουριστικών επιχειρήσεων.
- Το κοινωνικό δίκτυ προστασίας για όσους μείνουν άνεργοι σε εποχικούς κλάδους, όπως ο τουρισμός.
- Η μείωση της προκαταβολής του φόρου εισοδήματος για τις τουριστικές επιχειρήσεις.
- Αναστολή της υποχρέωσης πληρωμής των δόσεων των δανείων των τουριστικών επιχειρήσεων και παροχή εγγυήσεων για αύξηση της ρευστότητας αυτών.

Επίσης, θετική κρίθηκε και η τουριστική καμπάνια που ακολουθήθηκε για το καλοκαίρι του 2020, με βασικό μήνυμα την ασφάλεια που δύναται να προσφέρει η χώρα, ύστερα και από την επιτυχή αντιμετώπιση του πρώτου κύματος της πανδημίας. Μάλιστα, ο θετικός αντίκτυπος στην αγορά των μέτρων οικονομικής φύσεως, φάνηκε και από την επιστολή που έστειλε ο ΣΕΤΕ στις 20/08/2020 προς την Κυβέρνηση με τίτλο «Επιστολή ΣΕΤΕ 20.08.2020: προτεινόμενα μέτρα για την προστασία της απασχόλησης και την ενίσχυση των εργαζομένων στις τουριστικές επιχειρήσεις», κάνοντας λόγο για αδήριτη ανάγκη διατήρησης των υφιστάμενων μέτρων μέχρι και το πρώτο τρίμηνο (Q1) του 2021, καθότι η χρονιά στον φετινό τουρισμό φαίνεται να κλείνει πολύ νωρίτερα από ό,τι τα προηγούμενα χρόνια, και άρα τα προβλήματα θα οξυνθούν περαιτέρω το Q4 2020 και το Q1 2021. Έτσι, τα προτεινόμενα μέτρα αφορούν και πάλι την προστασία της απασχόλησης και την ενίσχυση των εργαζομένων στις τουριστικές επιχειρήσεις. Σε άρθρο της εφημερίδας «Το Βήμα», στις 21 Μαΐου, αναφέρονται τα θετικά σχόλια του

προέδρου της Πανελλήνιας Ομοσπονδίας Ξενοδόχων, Γρηγόριου Τάσιου, με έμφαση στη μείωση του ΦΠΑ στις μεταφορές, στους χώρους εστίασης, τα ευέλικτα χρηματοδοτικά εργαλεία για τις επιχειρήσεις, καθώς και τη στήριξη της απασχόλησης, μέσα από ένα πλέγμα μέτρων, όπως η άδεια ειδικού σκοπού, η μείωση του μισθολογικού κόστους των επιχειρήσεων και η αναστολή των συμβάσεων.

Φυσικά υπήρξαν και αρνητικές αντιδράσεις στα μέτρα που έχουν εξαγγελθεί από την Κυβέρνηση, με προεξέχουσες εκείνη της ΓΣΕΕ, που με εξαγγελία της στις 21 Μαΐου, απεύθυνε κάλεσμα κινητοποιήσεων μέσα από την ιστοσελίδα της, ενώ όσον αφορά τα μέτρα, δήλωσε πως μετά και τις εξαγγελίες της κυβέρνησης, το τίμημα θα είναι δυσανάλογο για τους εργαζομένους. Παράλληλα, η Πανελλήνια Ομοσπονδία Εστιατορικών & Συναφών Επαγγελματιών (Π.Ο.Ε.Σ.Ε.), εξέφρασε την απογοήτευσή της για τα μέτρα που ελήφθησαν για τη στήριξη του κλάδου της εστίασης, θέτοντας τα δικά τους αιτήματα για περαιτέρω μείωση του ΦΠΑ, στήριξη μέρος του τζίρου της επιχείρησης, καθώς και ορισμένα άλλα αιτήματα, τα οποία βέβαια κάποια εξ αυτών έχουν πραγματοποιηθεί πλέον, όπως η παράταση έκπτωσης ενοικίου ή η κάλυψη μισθολογικού κόστους από το κράτος, σε κείμενο που αναρτήθηκε στο roese.gr στις 21 Μαΐου, με τίτλο «Απογοήτευση για τα μέτρα στήριξης του Κλάδου της Εστίασης». Η Πανελλήνια Ομοσπονδία Εργαζομένων στον Τουρισμό Επισιτισμό (ΠΟΕΕΤ), στην πρώτη ανακοίνωσή των μέτρων κατά το μήνα Μάιο, είχε εκφράσει την ανησυχία της στις 22 Μαΐου στο roeeet.gr, ως προς την επισφάλεια που δημιουργείται από την ελαστικοποίηση των σχέσεων εργασίας, σε συνδυασμό με το γεγονός πως οι εργαζόμενοι θα είναι ο πιο αδύναμος κρίκος σε αυτή την κρίση, με χιλιάδες εργαζομένους του κλάδου να μένουν εκτεθειμένοι. Στη συνέχεια όμως, στις 29 Μαΐου, σε νέα ανακοίνωσή της με τίτλο «Οι πιέσεις της ομοσπονδίας έπιασαν τόπο», εξέφρασε την ικανοποίησή της ως προς τη δέσμη μέτρων που αφορούν την προστασία του κλάδου και των εργαζομένων, καθώς, όπως λέει και η ίδια, το νομοσχέδιο που κατατέθηκε προβλέπεται πως **όλοι** οι εποχικά εργαζόμενοι στον Τουρισμό και στον Επισιτισμό θα επαναπροσληφθούν και θα μπουν σε αναστολή σύμβασης εφόσον δεν ανοίξουν οι επιχειρήσεις από 01/06/2020 έως 30/09/2020. Τέλος, αξίζει να αναφερθεί πως υπήρξαν έντονες αντιδράσεις απέναντι στη γενικότερη διαχείριση από το Πανελλήνιο Σωματείο Καταστημάτων και Καταναλωτών Εστίασης και Διασκέδασης (ΠΑΣΚΚΕΔΙ), όπου σε ανάρτησή του στο paskedi.gr στις 06 Σεπτεμβρίου, πρότεινε την αναστολή της λειτουργίας στην εστίαση, σε όλη τη χώρα, από 16 έως 22

Σεπτεμβρίου προκειμένου να διαμαρτυρηθούν για διαχείριση σε κυβερνητικό επίπεδο και να προωθήσουν τα αιτήματα του κλάδου. Στον αντίποδα βέβαια, η Ένωση Εστιατορίων και Συναφών Επαγγελματιών Αττικής (ΕΕΕΣΑ), αρνήθηκαν να συμμετέχουν στο πανελλαδικό κάλεσμα της ΠΑΣΚΚΕΔΙ, κάνοντας λόγο για μονομερείς ενέργειες. Γίνεται αντιληπτό βέβαια στη δύσκολη θέση που έχει έρθει ο κλάδος της εστίασης, καθώς και αυτός του τουρισμού ευρύτερα.

4.2 Ανάλυση : Συνάφεια πολιτικών με κατευθύνσεις Διεθνών Οργανισμών και Ε.Ε

Στις 13 Μαΐου, η Επιτροπή ανακοίνωσε ορισμένες βασικές κατευθυντήριες γραμμές για τον τουρισμό και τις μετακινήσεις, με τίτλο «Τουρισμός και μεταφορές το 2020 και μετά», για την ασφαλή επανέναρξη των ταξιδιών και την επανεκκίνηση του τουρισμού στην Ευρώπη. Αυτές οι κατευθύνσεις, ή αλλιώς, συστάσεις είναι οι ακόλουθες :

1^η σύσταση Επιτροπής: «Αποκατάσταση της δυνατότητας, της εμπιστοσύνης και της ασφάλειας ώστε τα ταξίδια να είναι και πάλι εφικτά» (C(2020) 3250)

- Ασφαλής αποκατάσταση της ελεύθερης κυκλοφορίας μεταξύ των κρατών-μελών. Στόχος να αποκατασταθεί η ακεραιότητα του χώρου Σένγκεν.
- Στενός συντονισμός μεταξύ των κρατών μελών και της Επιτροπής, με στόχο τη σταδιακή άρση των συνοριακών ελέγχων.
- Σύμφωνα με τον κοινό ευρωπαϊκό χάρτη πορείας, οι περιορισμοί στις μετακινήσεις εντός της ΕΕ θα πρέπει πρώτα να αρθούν στις περιοχές που έχουν συγκρίσιμη επιδημιολογική κατάσταση και εμφανίζουν επάρκεια όσον αφορά τα νοσοκομεία, τη διενέργεια δοκιμών, την επιτήρηση και την ιχνηλάτηση επαφών.
- Σεβασμός στην αρχή της Αναλογικότητας και απαγόρευση στις διακρίσεις πολιτών της Ένωσης.

2^η σύσταση Επιτροπής: Επανάραξη της παροχής τουριστικών υπηρεσιών με ελαχιστοποίηση των κινδύνων για την υγεία (C(2020) 3251).

- Προστασία προσωπικού στον κλάδο του τουρισμού.

- Προστασία τουριστών.
- Σεβασμός στους κανόνες δημόσιας υγείας και τήρηση μέτρων που εφαρμόζονται στα κράτη-μέλη, όπως αυτά βασίζονται στις συστάσεις του ECDC.

3^η σύσταση Επιτροπής: Αποκατάσταση της Τουριστικής δραστηριότητας

- Ανάγκη για έκτακτη χρηματοδότηση. Οι τουριστικές επιχειρήσεις αντιμετωπίζουν εντονότατη κρίση ρευστότητας. Η κρίση έπληξε περισσότερο τις ΜΜΕ (έλλειψη ρευστότητας και αβεβαιότητα).
- Στήριξη των θέσεων εργασίας. Πρωτοβουλία προσωρινής στήριξης για τον μετριασμό των κινδύνων ανεργίας σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης (SURE) θα παράσχει χρηματοδοτική βοήθεια ύψους έως και 100 δισ. Ευρώ.
- Προτείνεται η επένδυση σε δεξιότητες και η ανάγκη για ψηφιακή και πράσινη μετάβαση.

4^η σύσταση Επιτροπής: Κουπόνια οικειοθελούς αποδοχής από επιχειρήσεις και πελάτες, ως εναλλακτική της επιστροφής χρημάτων.

Με τη συγκεκριμένη σύσταση τα κουπόνια προσφέρονται σε επιβάτες και ταξιδιώτες ως εναλλακτική δυνατότητα αντί της επιστροφής εξόδων για ματαιωθείσες υπηρεσίες οργανωμένων ταξιδιών και μεταφορών στο πλαίσιο της πανδημίας COVID-19 (C(2020) 3125).

5^η σύσταση Επιτροπής: Προώθηση του τοπικού τουρισμού

Βραχυπρόθεσμα, ο εγχώριος και ενδοενωσιακός τουρισμός θα ανακάμψει. Το 78 % των Ευρωπαίων περνούν τις διακοπές τους στη χώρα καταγωγής τους ή σε άλλη χώρα της ΕΕ (Eurostat, People on the move. Statistics on mobility in Europe, 2019). Πράγματι, η Ελλάδα προωθεί τον εγχώριο τουρισμό, ως κινητήριο δύναμη στήριξης του τουριστικού προϊόντος της.

6^η σύσταση Επιτροπής: Βιωσιμότητα και Ψηφιακός μετασχηματισμός

Τόσο η βιωσιμότητα, όσο και ο ψηφιακός μετασχηματισμός, αποτελούν μέτρα με μακροπρόθεσμο προσανατολισμό, και αποσκοπούν στην ανάκαμψη του κλάδου.

Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού

Τον Μάιο του 2020, στο «Priorities for tourism recovery», η Παγκόσμια Επιτροπή Τουριστικής Κρίσης που δημιούργησε ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού, πρότεινε ορισμένες βασικές συστάσεις ως προτεραιότητες για την επανεκκίνηση του τουρισμού, προκειμένου οι κυβερνήσεις να στηρίζουν τον ιδιωτικό τομέα σε αυτή την κατάσταση έκτακτης ανάγκης, τόσο σε κοινωνικό, όσο και οικονομικό επίπεδο.

Σύσταση 1^η UNWTO: Διαχείριση των κρίσεων και μετριασμός των επιπτώσεων

- διατήρηση θέσεων εργασίας,
- υποστήριξη αυτοαπασχολούμενων εργαζομένων,
- διασφάλιση της ρευστότητας,
- προώθηση της ανάπτυξης δεξιοτήτων και την αναθεώρηση των φόρων.

Σύσταση 2^η UNWTO: Παροχή κινήτρων και επιτάχυνση της ανάκαμψης:

- υπογραμμίζεται η σημασία της παροχής οικονομικών κινήτρων, μέσω ευνοϊκών φορολογικών πολιτικών,
- άρση των ταξιδιωτικών περιορισμών μόλις το επιτρέψει η έκτακτη υγειονομική ανάγκη,
- ενίσχυση του μάρκετινγκ και της εμπιστοσύνης των καταναλωτών ώστε να επιταχυνθεί η ανάκαμψη.
- να τεθεί ο τουρισμός στο επίκεντρο των εθνικών πολιτικών ανάκαμψης και των σχεδίων δράσης.

Σύσταση 3^η UNWTO: Προετοιμασία για την αυριανή ημέρα:

- θα πρέπει να δοθεί μεγαλύτερη έμφαση στη βιώσιμη ανάπτυξη,
- να δημιουργηθεί μάθηση ανθεκτικότητας από τα διδάγματα της τρέχουσας κρίσης,
- κυβερνήσεις και παράγοντες του ιδιωτικού τομέα θα πρέπει να καταρτίσουν σχέδια ετοιμότητας και να αξιοποιήσουν αυτή την ευκαιρία για τη μετάβαση στην **κυκλική οικονομία**.
- Δημιουργία θέσεων εργασίας με προστιθέμενη αξία μέσω νέων τεχνολογιών.
- Η καινοτομία και η βιωσιμότητα ως η νέα κανονικότητα.

Τα μέτρα που εφήρμοσε και συνεχίζει να εφαρμόζει η Ελλάδα για την βραχυπρόθεσμη αντιμετώπιση των επιπτώσεων που προκάλεσε η πανδημία, βρίσκονται σε πλήρη, ή **σχεδόν πλήρη** συνάφεια με τις προτάσεις και κατευθύνσεις που προκρίνουν τόσο η Επιτροπή, όσο και ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού. Αυτό αφορά και τα οικονομικά μέτρα, και τα υγειονομικά, συμπεριλαμβανομένου του σταδιακού (και εμπειριστατωμένου από επιστημονικής απόψεως) ανοίγματος της οικονομίας και της άρσης των διασυνοριακών μετακινήσεων. Εκεί όμως που φαίνεται να **υπολείπεται** σημαντικά η χώρα, είναι στην κατάρτιση ενός σχεδίου για την ανάκαμψη του τουριστικού κλάδου σε μέσο-μακροχρόνιο επίπεδο. Αυτό αφορά κατευθύνσεις όπως η στροφή του τουρισμού σε μία βιώσιμη και πράσινη ανάπτυξη, ως μέρος μιας κυκλικής οικονομίας, σε συνδυασμό με τον ψηφιακό μετασχηματισμό.

		<u>Σύσταση 1η Επιτροπής:</u> Αποκατάσταση της δυνατότητας, της εμπιστοσύνης και της ασφάλειας ώστε τα ταξίδια να είναι και πάλι εφικτά	<u>Σύσταση 2η Επιτροπής:</u> Επανεναρξη της παροχής τουριστικών υπηρεσιών με ελαχιστοποίηση των κινδύνων για την υγεία	<u>Σύσταση 3η Επιτροπής:</u> Αποκατάσταση της Τουριστικής δραστηριότητας, μέσω α) έκτακτης χρηματοδότησης, β) στήριξη των θέσεων εργασίας, γ) επένδυση σε δεξιότητες και η ανάγκη για ψηφιακή και πράσινη μετάβαση.	<u>Σύσταση 4η Επιτροπής:</u> Κουπόνια οικειοθελούς αποδοχής από επιχειρήσεις και πελάτες, ως εναλλακτική της επιστροφής χρημάτων	<u>Σύσταση 5η Επιτροπής:</u> : Προώθηση του τοπικού τουρισμού	<u>Σύσταση 6η Επιτροπής:</u> Βιωσιμότητα και Ψηφιακός μετασχηματισμός	<u>Σύσταση 1η UNWTO:</u> Διαχείριση των κρίσεων και μετριασμός των επιπτώσεων, μέσω διατήρηση θέσεων εργασίας, υποστήριξη αυτοαπασχολούμενων εργαζομένων, διασφάλιση της ρευστότητας, πρόωθηση της ανάπτυξης δεξιοτήτων και την αναθεώρηση των φόρων.	<u>Σύσταση 2η UNWTO:</u> Παροχή κινήτρων και επιτάχυνση της ανάκαμψης, μέσω φορολογικών κινήτρων, άρση ταξιδιωτικών περιορισμών, ενίσχυση μάρκετινγκ, ο τουρισμός στο επίκεντρο	<u>Σύσταση 3η UNWTO:</u> Προετοιμασία για την αυριανή ημέρα με μεγαλύτερη έμφαση στη βιώσιμη ανάπτυξη, ανθεκτικότητα με διδάγματα της τρέχουσας κρίσης, οι κυβερνήσεις θα πρέπει να καταρτίσουν σχέδια ετοιμότητας και να αξιοποιήσουν αυτή την ευκαιρία για τη μετάβαση στην κυκλική οικονομία.
1ο μέτρο Ελλάδος	Αποκατάσταση της κυκλοφορίας με το σταδιακό άνοιγμα της χώρας, βάσει επιδημιολογικών στοιχείων, αύξηση των κλινών, ενδεδειγμένη ιχνηλάτηση επαφών, ύπαρξη υγειονομικών πρωτοκόλλων για εστίαση & ξενοδοχεία	Πλήρης συνάφεια	Πλήρης συνάφεια			Πλήρης συνάφεια			Πλήρης συνάφεια	Δεν υπήρξε κάποιο μέτρο. Ανάγκη για μέσο-μάκροπρόθεσμο στρατηγική σχεδιασμό με στόχο την ανάκαμψη

		<u>Σύσταση 1η Επιτροπής:</u> Αποκατάσταση της δυνατότητας, της εμπιστοσύνης και της ασφάλειας ώστε τα ταξίδια να είναι και πάλι εφικτά	<u>Σύσταση 2η Επιτροπής:</u> Επανάραξη της παροχής τουριστικών υπηρεσιών με ελαχιστοποίηση των κινδύνων για την υγεία	<u>Σύσταση 3η Επιτροπής:</u> Αποκατάσταση της Τουριστικής δραστηριότητας, μέσω α) έκτακτης χρηματοδότησης, β) στήριξη των θέσεων εργασίας, γ) επένδυση σε δεξιότητες και η ανάγκη για ψηφιακή και πράσινη μετάβαση.	<u>Σύσταση 4η Επιτροπής:</u> Κουπόνια οικειοθελούς αποδοχής από επιχειρήσεις και πελάτες, ως εναλλακτική της επιστροφής χρημάτων	<u>Σύσταση 5η Επιτροπής:</u> : Προώθηση του τουρισμού	<u>Σύσταση 6η Επιτροπής:</u> Βιωσιμότητα και Ψηφιακός μετασχηματισμός	<u>Σύσταση 1η UNWTO:</u> Διαχείριση των κρίσεων και μετριασμός των επιπτώσεων, μέσω διατήρηση θέσεων εργασίας, υποστήριξη αυτοαπασχολούμενων εργαζομένων, διασφάλιση της ρευστότητας, προώθηση της ανάπτυξης δεξιοτήτων και την αναθεώρηση των φόρων.	<u>Σύσταση 2η UNWTO:</u> Παροχή κινήτρων και επιτάχυνση της ανάκαμψης, μέσω φορολογικών κινήτρων, άρση ταξιδιωτικών περιορισμών, ενίσχυση μάρκετινγκ, ο τουρισμός στο επίκεντρο	<u>Σύσταση 3η UNWTO:</u> Προετοιμασία για την αυριανή ημέρα με μεγαλύτερη έμφαση στη βιώσιμη ανάπτυξη, ανθεκτικότητα με διδάγματα της τρέχουσας κρίσης, οι κυβερνήσεις θα πρέπει να καταρτίσουν σχέδια ετοιμότητας και να αξιοποιήσουν αυτή την ευκαιρία για τη μετάβαση στην κυκλική οικονομία.
2ο μέτρο Ελλάδα	α)δικαίωμα αναστολής σύμβασης εργασίας των εργαζομένων, β) SURE/ΣΥΝ-ΕΡΓΑΣΙΑ			Μερική συνάφεια (δεν υπήρξε επένδυση σε δεξιότητες και πράσινη μετάβαση)	Δεν υπήρξε συνάφεια	Πλήρης συνάφεια	Δεν υπήρξε συνάφεια	Μερική συνάφεια (δεν υπήρξε επένδυση σε δεξιότητες και πράσινη μετάβαση)		Δεν υπήρξε κάποιο μέτρο. Ανάγκη για μέσο-μάκροπρόθεσμο στρατηγική σχεδιασμό με στόχο την ανάκαμψη
3ο μέτρο Ελλάδα	Εργαλεία ρευστότητας για την επανεκκίνηση των επιχειρήσεων			Μερική συνάφεια (δεν υπήρξε επένδυση σε δεξιότητες και πράσινη μετάβαση)	Δεν υπήρξε συνάφεια	Πλήρης συνάφεια	Δεν υπήρξε συνάφεια	Μερική συνάφεια (δεν υπήρξε επένδυση σε δεξιότητες και πράσινη μετάβαση)	Πλήρης συνάφεια	Δεν υπήρξε κάποιο μέτρο. Ανάγκη για μέσο-μάκροπρόθεσμο στρατηγική σχεδιασμό με στόχο την ανάκαμψη

		<u>Σύσταση 1η Επιτροπής:</u> Αποκατάσταση της δυνατότητας, της εμπιστοσύνης και της ασφάλειας ώστε τα ταξίδια να είναι και πάλι εφικτά	<u>Σύσταση 2η Επιτροπής:</u> Επανεναρξη της παροχής τουριστικών υπηρεσιών με ελαχιστοποίηση των κινδύνων για την υγεία	<u>Σύσταση 3η Επιτροπής:</u> Αποκατάσταση της Τουριστικής δραστηριότητας, μέσω α) έκτακτης χρηματοδότησης, β) στήριξη των θέσεων εργασίας, γ) επένδυση σε δεξιότητες και η ανάγκη για ψηφιακή και πράσινη μετάβαση.	<u>Σύσταση 4η Επιτροπής:</u> Κουπόνια οικειοθελούς αποδοχής από επιχειρήσεις και πελάτες, ως εναλλακτική της επιστροφής χρημάτων	<u>Σύσταση 5η Επιτροπής:</u> : Προώθηση του τοπικού τουρισμού	<u>Σύσταση 6η Επιτροπής:</u> Βιωσιμότητα και Ψηφιακός μετασχηματισμός	<u>Σύσταση 1η UNWTO:</u> Διαχείριση των κρίσεων και μετριασμός των επιπτώσεων, μέσω διατήρηση θέσεων εργασίας, υποστήριξη αυτοαπασχολούμενων εργαζομένων, διασφάλιση της ρευστότητας, πρόωθηση της ανάπτυξης δεξιοτήτων και την αναθεώρηση των φόρων.	<u>Σύσταση 2η UNWTO:</u> Παροχή κινήτρων και επιτάχυνση της ανάκαμψης, μέσω φορολογικών κινήτρων, άρση ταξιδιωτικών περιορισμών, ενίσχυση μάρκετινγκ, ο τουρισμός στο επίκεντρο	<u>Σύσταση 3η UNWTO:</u> Προετοιμασία για την αυριανή ημέρα με μεγαλύτερη έμφαση στη βιώσιμη ανάπτυξη, ανθεκτικότητα με διδάγματα της τρέχουσας κρίσης, οι κυβερνήσεις θα πρέπει να καταρτίσουν σχέδια ετοιμότητας και να αξιοποιήσουν αυτή την ευκαιρία για τη μετάβαση στην κυκλική οικονομία.
4ο μέτρο Ελλάδος	Παροχή εφάπαξ επιδόματος σε μακροχρόνια άνεργους, καταβολή αποζημίωσης ειδικού σκοπού 534 ευρώ				Δεν υπήρξε συνάφεια	Πλήρης συνάφεια	Δεν υπήρξε συνάφεια	Μερική συνάφεια (δεν υπήρξε επένδυση σε δεξιότητες και πράσινη μετάβαση)	Πλήρης συνάφεια	Δεν υπήρξε κάποιο μέτρο. Ανάγκη για μέσο-μακροπρόθεσμο στρατηγική σχεδιασμό με στόχο την ανάκαμψη

		<u>Σύσταση 1η</u> <u>Επιτροπής:</u> Αποκατάσταση της δυνατότητας, της εμπιστοσύνης και της ασφάλειας ώστε τα ταξίδια να είναι και πάλι εφικτά	<u>Σύσταση 2η</u> <u>Επιτροπής:</u> Επανάραξη της παροχής τουριστικών υπηρεσιών με ελαχιστοποίηση των κινδύνων για την υγεία	<u>Σύσταση 3η</u> <u>Επιτροπής:</u> Αποκατάσταση της Τουριστικής δραστηριότητας, μέσω α) έκτακτης χρηματοδότησης, β) στήριξη των θέσεων εργασίας, γ) επένδυση σε δεξιότητες και η ανάγκη για ψηφιακή και πράσινη μετάβαση.	<u>Σύσταση 4η</u> <u>Επιτροπής:</u> Κουπόνια οικειοθελούς αποδοχής από επιχειρήσεις και πελάτες, ως εναλλακτική της επιστροφής χρημάτων	<u>Σύσταση 5η</u> <u>Επιτροπής:</u> : Προώθηση του τοπικού τουρισμού	<u>Σύσταση 6η</u> <u>Επιτροπής:</u> Βιωσιμότητα και Ψηφιακός μετασχηματισμός	<u>Σύσταση 1η</u> <u>UNWTO:</u> Διαχείριση των κρίσεων και μετριασμός των επιπτώσεων, μέσω διατήρηση θέσεων εργασίας, υποστήριξη αυτοαπασχολούμενων εργαζομένων, διασφάλιση της ρευστότητας, προώθηση της ανάπτυξης δεξιοτήτων και την αναθεώρηση των φόρων.	<u>Σύσταση 2η</u> <u>UNWTO:</u> Παροχή κινήτρων και επιτάχυνση της ανάκαμψης, μέσω φορολογικών κινήτρων, άρση ταξιδιωτικών περιορισμών, ενίσχυση μάρκετινγκ, ο τουρισμός στο επίκεντρο	<u>Σύσταση 3η</u> <u>UNWTO:</u> Προετοιμασία για την αυριανή ημέρα με μεγαλύτερη έμφαση στη βιώσιμη ανάπτυξη, ανθεκτικότητα με διδάγματα της τρέχουσας κρίσης, οι κυβερνήσεις θα πρέπει να καταρτίσουν σχέδια ετοιμότητας και να αξιοποιήσουν αυτή την ευκαιρία για τη μετάβαση στην κυκλική οικονομία.
5ο μέτρο Ελλάδος	Αναστολή βεβαιωμένων οφειλών προς το δημόσιο, μείωση ενοικίου -40%, στις επιχειρήσεις που ανήκουν στους κλάδους του τουρισμού, μείωση ΦΠΑ στο τουριστικό πακέτο			Μερική συνάφεια (δεν υπήρξε επένδυση σε δεξιότητες και πράσινη μετάβαση)	Δεν υπήρξε συνάφεια	Πλήρης συνάφεια	Δεν υπήρξε συνάφεια	Μερική συνάφεια (δεν υπήρξε επένδυση σε δεξιότητες και πράσινη μετάβαση)	Πλήρης συνάφεια	Δεν υπήρξε κάποιο μέτρο. Ανάγκη για μέσο-μακροπρόθεσμο στρατηγική σχεδιασμό με στόχο την ανάκαμψη
6ο μέτρο Ελλάδος	"Τουρισμός για όλους"				Δεν υπήρξε συνάφεια	Πλήρης συνάφεια	Δεν υπήρξε συνάφεια	Μερική συνάφεια (δεν υπήρξε επένδυση σε δεξιότητες και πράσινη μετάβαση)	Πλήρης συνάφεια	Δεν υπήρξε κάποιο μέτρο. Ανάγκη για μέσο-μακροπρόθεσμο στρατηγική σχεδιασμό με στόχο την ανάκαμψη

		<p><u>Σύσταση 1η Επιτροπής:</u> Αποκατάσταση της δυνατότητας, της εμπιστοσύνης και της ασφάλειας ώστε τα ταξίδια να είναι και πάλι εφικτά</p>	<p><u>Σύσταση 2η Επιτροπής:</u> Επανεναρξη της παροχής τουριστικών υπηρεσιών με ελαχιστοποίηση των κινδύνων για την υγεία</p>	<p><u>Σύσταση 3η Επιτροπής:</u> Αποκατάσταση της Τουριστικής δραστηριότητας, μέσω α) έκτακτης χρηματοδότησης, β) στήριξη των θέσεων εργασίας, γ) επένδυση σε δεξιότητες και η ανάγκη για ψηφιακή και πράσινη μετάβαση.</p>	<p><u>Σύσταση 4η Επιτροπής:</u> Κουπόνια οικειοθελούς αποδοχής από επιχειρήσεις και πελάτες, ως εναλλακτική της επιστροφής χρημάτων</p>	<p><u>Σύσταση 5η Επιτροπής:</u> : Προώθηση του τοπικού τουρισμού</p>	<p><u>Σύσταση 6η Επιτροπής:</u> Βιωσιμότητα και Ψηφιακός μετασχηματισμός</p>	<p><u>Σύσταση 1η UNWTO:</u> Διαχείριση των κρίσεων και μετριασμός των επιπτώσεων, μέσω διατήρηση θέσεων εργασίας, υποστήριξη αυτοαπασχολούμενων εργαζομένων, διασφάλιση της ρευστότητας, προώθηση της ανάπτυξης δεξιοτήτων και την αναθεώρηση των φόρων.</p>	<p><u>Σύσταση 2η UNWTO:</u> Παροχή κινήτρων και επιτάχυνση της ανάκαμψης, μέσω φορολογικών κινήτρων, άρση ταξιδιωτικών περιορισμών, ενίσχυση μάρκετινγκ, ο τουρισμός στο επίκεντρο</p>	<p><u>Σύσταση 3η UNWTO:</u> Προετοιμασία για την αυριανή ημέρα με μεγαλύτερη έμφαση στη βιώσιμη ανάπτυξη, ανθεκτικότητα με διδάγματα της τρέχουσας κρίσης, οι κυβερνήσεις θα πρέπει να καταρτίσουν σχέδια ετοιμότητας και να αξιοποιήσουν αυτή την ευκαιρία για τη μετάβαση στην κυκλική οικονομία.</p>
7ο μέτρο Ελλάδος	«Greek summer is a state of mind», «Greece. More than a destination»	Πλήρης συνάφεια	Πλήρης συνάφεια						Πλήρης συνάφεια	Δεν υπήρξε κάποιο μέτρο. Ανάγκη για μέσο-μικροπρόθεσμο στρατηγική σχεδιασμό με στόχο την ανάκαμψη

5.1 Κεφάλαιο

5.1.Συμπεράσματα

Συμπερασματικά, επιβεβαιώνεται η αρχικά διατυπωθείσα **Υπόθεση Εργασίας**, ότι δηλαδή η ελληνική πολιτεία εφήρμοσε γενικά ένα επαρκές σχέδιο δράσης για τη στήριξη του τουριστικού κλάδου, της επιχείρησης και της απασχόλησης, εν μέσω πανδημίας, σε **βραχυπρόθεσμο** επίπεδο, αλλά **ελλιπές** όσον αφορά την αντιμετώπιση των αρνητικών συνεπειών της πανδημίας και πλήρη ανάκαμψη **μέσο-μακροχρόνια**.

Πιο συγκεκριμένα, υπήρξε στήριξη των επιχειρήσεων μέσω μείωσης φόρων, κίνητρα για την διατήρηση της συνολικής απασχόλησης, αύξηση της ρευστότητας των επιχειρήσεων, μέσω επιδότησης υφιστάμενων δανείων και χορήγηση φθηνών δανείων που χορηγούν οι συστημικές τράπεζες σε συνεργασία με την Ελληνική Αναπτυξιακή Τράπεζα (πρόγραμμα ΤΕΠΙΧ II), ενώ ταυτόχρονα δημιουργήθηκε ένα πλέγμα ασφαλείας για τους εργαζόμενους των εποχικών κλάδων, όπως είναι ο τουρισμός, προκειμένου είτε να διατηρήσουν τη θέση εργασίας τους, είτε να διατηρήσουν το εισόδημα τους με κάποιο επίδομα ειδικού σκοπού για ένα συγκεκριμένο διάστημα. Παράλληλα, εφαρμόστηκαν συμπληρωματικά μη οικονομικά μέτρα, όπως πχ υγειονομικά πρωτόκολλα, ενημερωτικές καμπάνιες, διαφημιστική καμπάνια του ελληνικού τουριστικού προϊόντος κ.α. Βασικός άξονας της λογικής του σχεδίου βραχυπρόθεσμων μέτρων ήταν η διατήρηση και προβολή της Ελλάδος ως ασφαλή προορισμό με αντιστάθμιση των αρνητικών συνεπειών, που δημιουργούν τα μέτρα δημιουργίας αίσθησης ασφάλειας.

Στο πρώτο κεφάλαιο αναδείχτηκε η σημασία του τουρισμού και το μέγεθος της κρίσης, οι επιπτώσεις της οποίας είναι πρωτόγνωρες μεταπολεμικά. Με αυτό τον τρόπο, έγινε κατανοητή η κρισιμότητα για τη λήψη έκτακτων και ισχυρών μέτρων από τα κράτη. Η συνολική εικόνα έδειξε το μέγεθος της καταστροφής και άρα, την ανάγκη για ισχυρό κρατικό παρεμβατισμό σχεδόν στο σύνολο της οικονομίας και της καθημερινής ζωής εν γένει. Στο δεύτερο κεφάλαιο παρουσιάστηκαν τα μέτρα που εφαρμόζονται στην Ελλάδα, τόσο οικονομικά, όσο και μη οικονομικά. Σε αυτό το κεφάλαιο, αναλύθηκαν τα ποιοτικά χαρακτηριστικά των μέτρων που εφαρμόζονται, και ταυτοποιήθηκαν ως προς τον στόχο και την λογική τους. Τα ποιοτικά χαρακτηριστικά στα οποία δόθηκε ιδιαίτερη έμφαση, ήταν το επίπεδο στο οποίο επενεργεί κάθε μέτρο (κλάδος,

επιχείρηση, εργαζόμενος) , καθώς και την σχέση κάθε μέτρου με τις κοινοτικές κατευθύνσεις. Εξετάστηκαν περισσότερο ο ξενοδοχειακός κλάδος και η εστίαση, κλάδοι δηλαδή που επλήγησαν περισσότερο από την πανδημία, με ιδιαίτερη έμφαση σε όσους παρουσιάζουν μεγάλη εποχικότητα, που είναι συνδεδεμένοι με τον τουρισμό (άμεσα και έμμεσα), καθώς και σε αυτοαπασχολούμενος και ελεύθερους επαγγελματίες.

Εκείνο που αξίζει να επισημανθεί είναι πως στον σχεδιασμό της παρέμβασης της πολιτείας εφαρμόστηκε η λογική σταδιακού roll- outτων μέτρων με ανατροφοδότηση και διορθώσεις κατά την εφαρμογή τους (trial and error) . Έτσι, όλα τα μέτρα είναι είτε άπαξ (για παράδειγμα το επίδομα των 800 ευρώ που δόθηκε κατά τη διάρκεια της καραντίνας, για επιχειρήσεις που έκλεισαν), είτε ανανεώνονται τακτικά, ανά μήνα ή δίμηνο. Ο λόγος είναι πως η πολιτεία επανεξετάζει συνεχώς και την εξέλιξη της πανδημίας, και την απόκριση της αγοράς απέναντι στα μέτρα. Επίσης, τα μέτρα είναι ανάλογα των οικονομικών δυνατοτήτων των χωρών που τα εφαρμόζουν, συνεπώς αναζητείται κάθε φορά εκείνο το μείγμα που θα συνδυάζει αποτελεσματικότητα και δικαιοσύνη, δηλαδή μέτρα με πολλαπλασιαστική αξία ως προς την επίδρασή τους στο ΑΕΠ, καθώς και για την ενίσχυση όσων επλήγησαν περισσότερο από την πανδημία.

Στην ίδια κατεύθυνση κινήθηκαν τα μέτρα που ελήφθησαν από την Κυπριακή Δημοκρατία, όπως φάνηκε και στο τέταρτο κεφάλαιο, τόσο με την στήριξη των εργαζομένων, όσο και με τα φορολογικά κίνητρα και ελαφρύνσεις, προκειμένου να ενισχυθεί η ρευστότητα των επιχειρήσεων και να μπορέσουν έτσι να σταθούν αξιοπρεπώς σε ένα ούτως ή άλλως ρευστό και επισφαλές περιβάλλον. Και στις δύο χώρες δόθηκε η δυνατότητα οι επιχειρήσεις να επιλέξουν εκείνο το μείγμα βοήθειας που εφαρμόζει καλύτερα στην εκάστοτε περίπτωση. Εξίσου ανάλογη ήταν και η σταδιακή άρση των μέτρων, και η λήψη υγειονομικών πρωτοκόλλων για την προστασία εργοδοτών, εργαζομένων και πελατών.

Όλα τα παραπάνω μέτρα έχουν έκτακτο και άρα, βραχυχρόνιο χαρακτήρα. Είναι εναρμονισμένα όχι μόνο με τις ανάγκες της αγοράς, όπως αυτές αποτυπώθηκαν στο πέμπτο κεφάλαιο, από δηλώσεις του ΣΕΤΕ και της Πανελληνίας Ομοσπονδίας Ξενοδόχων (αν και υπήρξαν έντονες αντιδράσεις αρκετών άλλων ομάδων πίεσης), αλλά και με τις κατευθυντήριες γραμμές της Επιτροπής. Ήδη από τις αρχές της Άνοιξης η Επιτροπή είχε θέσει ως βασικές προϋποθέσεις για τη διάσωση του Τουρισμού την

ενίσχυση της ρευστότητας για τις μικρές τουριστικές επιχειρήσεις, τη διατήρηση των θέσεων εργασίας με χρηματοδοτική βοήθεια ύψους έως και 100 δισ. ευρώ από το πρόγραμμα SURE, καθώς και τη σύνδεση των πολιτών με την τοπική προσφορά, την προώθηση του τουρισμού και της Ευρώπης ειδικότερα ως ένας από τους ασφαλέστερους τουριστικούς προορισμούς παγκοσμίως, μέσω της επιτυχούς αντιμετώπισης της πανδημίας και των υγειονομικών πρωτοκόλλων. Παράλληλα, τα βραχυπρόθεσμα μέτρα είχαν επίσης συνάφεια με βασικές κατευθύνσεις, όπως αυτές διατυπώθηκαν από την Παγκόσμια Επιτροπή Τουριστικής Κρίσης.

Συμπερασματικά, από τη στιγμή που το σχέδιο δράσης για την άμεση αντιμετώπιση των επιπτώσεων της πανδημίας στον τουρισμό:

- στήριξε και τους τρεις άξονες (κλάδος, επιχείρηση, απασχόληση),
- είχε συνάφεια σε μεγάλο βαθμό, τόσο με τις κατευθύνσεις που δόθηκαν από Διεθνείς Οργανισμούς, αλλά και με τις προτάσεις της Επιτροπής, ενώ,
- δέχτηκε θετική απόκριση από ένα σημαντικό μέρος της αγοράς,

μπορεί να αξιολογηθεί ως **επαρκές**, τουλάχιστον σε ό,τι αφορά τον έκτακτο χαρακτήρα των μέτρων και άρα, τον βραχυχρόνιο ορίζοντα.

Από τα διαθέσιμα δεδομένα, που αναλύθηκαν παραπάνω, δεν διαφαίνεται προς το παρόν υπάρχει κάποιο συνολικό σχέδιο για την ανάκαμψη του τουρισμού σε μέσο-μακροπρόθεσμο επίπεδο. Η υγειονομική κρίση που λαμβάνει χώρα σήμερα, μπορεί να έχει ανάγκη τη λήψη έκτακτων μέτρων, όμως δεν θα οδηγήσει σε σταδιακή ανάκαμψη, ούτε τον κλάδο, ούτε τις οικονομίες συνολικά. Θα χρειαστεί ένα ολοκληρωμένο σχέδιο δράσης, ένα όραμα, το οποίο δεν θα εστιάζει όχι μόνο στην επούλωση των πληγών που άφησε η πανδημία τόσο στην οικονομία και στην κοινωνία, αλλά και στην δημιουργία προστιθέμενης συστημικής αξίας με την «επαναδιάταξη» του τουριστικού προϊόντος της χώρας και την εν γένει ενίσχυση της ανθεκτικότητας της τουριστικής οικονομίας απέναντι σε ανάλογες κρίσεις στο μέλλον.

5.2 Προκλήσεις, ευκαιρίες και κίνδυνοι

Τα μέτρα για τη στήριξη του τουρισμού έχουν σημαντικό δημοσιονομικό κόστος. Επιπρόσθετα, λόγω της πανδημίας αυξάνονται οι ανάγκες των συστημάτων δημόσιας υγείας και οι σχετικές δαπάνες, επιβαρύνοντας ακόμα περισσότερο τον προϋπολογισμό.

Αναμφίβολα, το έτος 2020 αναμένεται όλες οι αναπτυγμένες οικονομίες να παρουσιάσουν υψηλά δημοσιονομικά ελλείμματα, και το ύψος αυτών θα κριθεί από την ένταση της κρίσης και το παραγωγικό κενό που θα εμφανιστεί. Τα ελλείμματα αυτά αυξάνουν το δημόσιο χρέος, ενώ η ύφεση αυξάνει παραπέρα τον λόγο χρέους/ΑΕΠ, κάτι που αναμένει να επηρεάσει και το αξιόχρεο των χωρών στις αγορές. Αυτή η διαπίστωση κρίνεται ιδιαίτερα σημαντικά από τη στιγμή που για να χρηματοδοτήσουν τα ελλείμματά τους, οι κυβερνήσεις αναγκάζονται να προσφεύγουν σε δανεισμό μέσω της έκδοσης ομολόγων. Όμως, δεν έχουν όλες οι χώρες τις ίδιες δυνατότητες στις διεθνείς κεφαλαιαγορές. Χώρες με χαμηλό λόγο δημοσίου χρέους/ ΑΕΠ, μπορούν να δανειστούν με καλύτερους όρους, σε σχέση με χώρες όπου ο λόγος Χρέους/ΑΕΠ είναι υψηλός.

Ανάμεσα σε αυτές τις χώρες συγκαταλέγεται και η Ελλάδα. Φυσικά δεν αποτελεί αποκλειστικό παράγοντα ο συγκεκριμένος λόγος, αφού οι αγορές δείχνουν να ανταποκρίνονται λόγω και άλλων παραγόντων, όπως οι προοπτικές μίας εθνικής οικονομίας ή και οι πολιτικές που ένα κράτος ασκεί. Ταυτόχρονα, κράτη που ανήκουν στην οικογένεια της Ε.Ε. φαίνεται πως έχουν σχετικά καλές επιδόσεις στις διεθνείς αγορές, ιδιαίτερα μετά και τα μέτρα που ελήφθησαν σε ενωσιακό επίπεδο για την θωράκιση του ευρώ, την αγορά ομολόγων από την ΕΚΤ, καθώς και το Ταμείο Ανάκαμψης. Χαρακτηριστικό παράδειγμα η Ελλάδα (αλλά και άλλες χώρες της νότιας Ευρώπης), όπου παρά το γεγονός ότι ο τουρισμός φέτος κινήθηκε σε χαμηλότερα επίπεδα από εκείνο που προσδοκούσε η κυβέρνηση, εντούτοις, το αξιόχρεο της χώρας φαίνεται να αντέχει στους κραδασμούς.

Η χρονική συγκυρία βέβαια μόνο ευνοϊκή δεν μπορεί να χαρακτηριστεί για την Ελλάδα, αφού μόλις είχε αρχίσει να ανακάμπτει από τη βαθύτερη και μακρύτερη κρίση των τελευταίων δεκαετιών, ενώ η πανδημία βρισκόταν σε πλήρη εξέλιξη καθ' όλη τη διάρκεια των καλοκαιρινών μηνών, με ό,τι αυτό συνεπάγεται για τον ελληνικό τουρισμό. Αλλά τα αρνητικά αποτελέσματα δεν περιορίζονται στον τουρισμό και επεκτείνονται σε εξαρτώμενους κλάδους, όπως η εστίαση, το λιανικό εμπόριο και οι διεθνείς μεταφορές που έχουν σημαντικά μεγαλύτερη συμβολή στο Ελληνικό ΑΕΠ από ό,τι στο ΑΕΠ άλλων χωρών της Ε.Ε. Παρ' όλα αυτά, οι διαδοχικές αναδιαρθρώσεις του δημοσίου χρέους και οι περίοδοι χάριτος που έχουν παραχωρηθεί οδηγούν σε χαμηλές ανάγκες πληρωμών τοκοχρεολυσίων κατά τη φετινή αλλά και την επόμενη χρονιά. Επίσης, κατά την έναρξη της κρίσης τα ταμειακά διαθέσιμα του δημοσίου ήταν σχετικά

υψηλά, ενώ και οι εκδόσεις ομολόγων που έχουν πραγματοποιηθεί όλο αυτό το διάστημα ήταν ιδιαίτερα ευνοϊκές ως προς τα επιτόκια. Συνεπώς, έχοντας υπόψη τα παραπάνω, και ταυτόχρονα συνυπολογίζοντας τη χρηματοδότηση και τη συνολική στήριξη σε επίπεδο Ε.Ε. για την αντιμετώπιση της οικονομικής κρίσης, η Ελλάδα:

Α. Έχει ένα ισχυρό οπλοστάσιο για τη χρηματοδότηση της πραγματικής οικονομίας και την ανάσχεση των πολύ αρνητικών προοπτικών για τη χώρα, λόγω πανδημίας.

Β. Πρέπει να σχεδιάζει τα μέτρα πολιτικής αξιοποιώντας στον μέγιστο δυνατό βαθμό τους κοινοτικούς μη επιστρεπτέους πόρους και να ισορροπεί ορθολογικά τους επιστρεπτέους πόρους με δημιουργία μακροχρόνιας προστιθέμενης αξίας.

Γ. Πρέπει να αναπτύξει την κατάλληλη μεθοδολογία με μηχανισμούς ανατροφοδότησης ώστε να κατανέμει ευφυώς και με εγκράτεια τους διαθέσιμους πόρους επιδιώκοντας την μέγιστη απόδοση των κρατικών ενισχύσεων σε όρους διατήρησης τουριστικής οικονομίας και απασχόλησης.

5.3 Προτάσεις

Κατά τη συγγραφή της παραπάνω εργασίας προέκυψαν ορισμένοι προβληματισμοί, οι οποίοι έχουν να κάνουν κυρίως με τη σημασία που έχει αφενός ο τουρισμός για χώρες όπως η Ελλάδα, αφετέρου με το γεγονός ότι πρόκειται για ένα προϊόν που χαρακτηρίζεται από σημαντική εισοδηματική ελαστικότητα σύμφωνα με τον Geoffrey I. Crouch (1992). Αυτό καθιστά τον τουρισμό ένα αγαθό πολυτελείας και όχι πρώτης ανάγκης, με αποτέλεσμα τη μείωση της ζήτησής του σε περιόδους οικονομικής κρίσης, ανεξάρτητα από την αιτία προέλευσής τους. Μεγάλη πτώση της τουριστικής ζήτησης παρατηρήθηκε και κατά την τελευταία μεγάλη παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση του 2008 και τη μετέπειτα κρίση χρέους.

Ένας πρώτος προβληματισμός αφορά τη σύνδεση του ελληνικού τουρισμού με αυτό που ονομάζεται στον τουριστικό κλάδο «Ήλιος & Θάλασσα». Αυτό περιορίζει την κίνηση σημαντικών τουριστικών ροών σε δημοφιλείς προορισμούς. Η μαζικότητα αυτή όμως είχε ως επίπτωση την αύξηση των κρουσμάτων, την παρεπόμενη μείωση της τουριστικής κίνησης στους προορισμούς αυτούς και τα νέα περιοριστικά μέτρα. Τα αποτελέσματα είναι πολλά και αρνητικά, αφού η συμφόρηση έρχεται σε αντίθεση με τα υγειονομικά πρωτόκολλα και τους κανόνες ασφαλείας που ισχύουν σε αυτή τη νέα

κανονικότητα. Μάλιστα, πολλές από αυτές τις περιοχές τέθηκαν σε νέα περιοριστικά μέτρα μετά την επιδείνωση της επιδημιολογικής εικόνας που παρουσίασαν κατά τη διάρκεια του Αυγούστου, κάτι που φυσικά οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στον συνωστισμό. Τα περιοριστικά μέτρα είχαν αποτέλεσμα να μειωθεί απότομα η επισκεψιμότητα αυτών των περιοχών και να προκληθούν σημαντικές απώλειες στους τοπικούς επιχειρηματίες.

Προκύπτει λοιπόν, η ανάγκη προώθησης και προβολής νέων τουριστικών προορισμών της ηπειρωτικής Ελλάδας και αξιοποίηση των δυνατοτήτων για εναλλακτικές μορφές τουρισμού. Με αυτόν τον τρόπο ο έλεγχος των τουριστικών ροών καθίσταται ευκολότερος από την άποψη της τήρησης των μέτρων, αποφεύγεται η μαζικότητα και οι επιπτώσεις αυτής, ενώ ταυτόχρονα δεν χάνεται η ευκαιρία διατήρησης και προσέλκυσης τουριστών. Η πρόταση αφορά την επαναξιολόγηση και φυσικά την αλλαγή στις συνειδήσεις Ελλήνων και ξένων, μέσω κατάλληλης ενημέρωσης και προώθησης του τουρισμού ως δυνατότητα για όλο το έτος και φυσικά, έξω από τα στενά γεωγραφικά όρια.

Η ανάγκη δημιουργίας και διατήρησης ενός ισχυρού τουριστικού προφίλ που θα καλύπτει όλες τις εποχές του χρόνου έχει γίνει αντικείμενο της τουριστικής πολιτικής αλλά και της τουριστικής επιχειρηματικότητας με καλά παραδείγματα και πρακτικές. Σήμερα, όμως παρατηρείται η ανάγκη μιας ολοκληρωμένης τέτοιας στρατηγικής καθώς θα ωφελήσει την τουριστική κίνηση στις περιφέρειες της χώρας με πολλαπλά οφέλη και εξωτερικότητες στην οικονομία (μείωση ανεργίας, αύξηση ασφαλιστικών εισφορών κτλ). Θα επιτευχθεί ένας διττός στόχος: διατήρηση κατά το δυνατόν της τουριστικής κίνησης εν μέσω κρίσης και αξιοποίηση των τουριστικών πόρων σε περιφερειακό επίπεδο. Συνεπώς, ένας μέσο-μακροχρόνιος στρατηγικός σχεδιασμός, οφείλει να έχει ως βασικό σκοπό την ανάκαμψη του κλάδου. Αυτό συνεπάγεται πως ο μέσος επιχειρηματίας που ασχολείται με τον τουρισμό, θα πρέπει να αξιολογήσει νέες προοπτικές και τρόπους αξιοποίησης των συγκριτικών πλεονεκτημάτων που προσφέρει η χώρα. Κάτι τέτοιο όμως προϋποθέτει μεταστροφή του τουριστικού προϊόντος από το κοινότυπο και μαζικό «Ήλιος & Θάλασσα», σε μία διευρυμένη αντίληψη παροχής ποιοτικών και εξατομικευμένων υπηρεσιών ή και πλήρη στροφή και **αξιοποίηση της τουριστικής υποδομής για άλλες λιγότερο ευάλωτες δραστηριότητες.**

Μια πρόταση διαφοροποίησης και εναλλακτικής χρήσης της τουριστικής υποδομής αποτελεί η προσέλκυση ξένων πανεπιστημίων στην Ελλάδα, σε σημαντικούς τουριστικούς προορισμούς. Μεγάλες ξενοδοχειακές μονάδες μαζικού τουρισμού (Ρόδος, Κέρκυρα, Κρήτη) θα μπορούσαν να αξιοποιήσουν τις εγκαταστάσεις τους ως ακαδημαϊκά κέντρα, παραρτήματα μεγάλων πανεπιστημίων του εξωτερικού. Αλλοδαποί φοιτητές θα έχουν τη δυνατότητα να παρακολουθήσουν μαθήματα και σεμινάρια σε εγκαταστάσεις που θα πληρούν βασικά κριτήρια, έχοντας παράλληλα τη δυνατότητα για διακοπές. Τμήματα ανθρωπιστικών επιστημών, με κατεύθυνση στην κλασική φιλολογία, τις τέχνες, την ιστορία, τη φιλοσοφία, ενδεχομένως να έβλεπαν την Ελλάδα ως ιδανικό προορισμό για την πραγματοποίηση μέρος των σπουδών τους. Τα μαθήματα θα μπορούν να γίνονται είτε εξ αποστάσεως, είτε δια ζώσης, σε ειδικά διαμορφωμένες εγκαταστάσεις από τους ίδιους του επιχειρηματίες-ξενοδόχους.

Μία άλλη εναλλακτική θα ήταν η αξιοποίηση ξενοδοχειακών εγκαταστάσεων ως κέντρα αποκατάστασης ή θεραπείας, προσφέροντας τουριστικές υπηρεσίες με προσανατολισμό τον τομέα της υγείας. Αυτό θα μπορούσε να συνδυαστεί με την συνεργασία ξενοδοχειακών ομίλων με κέντρα υγείας, προκειμένου οι δυνητικοί πελάτες να συνδυάζουν τις παροχές υγείας με ένα ταξίδι αναψυχής, συνδυάζοντας παράλληλα το ήπιο κλίμα της χώρας, καθ'όλη τη διάρκεια του έτους. Το ζητούμενο λοιπόν δεν είναι η επιστροφή σε ένα **παρωχημένο** μοντέλο, που δεν αξιοποιεί τίποτε άλλο παρά τη φυσική ομορφιά ενός τόπου, αλλά η εναλλακτική χρήση των ίδιων των δομών και η επαύξηση των παρεχόμενων υπηρεσιών σε ποιότητα, προσελκύοντας δυνητικούς πελάτες υψηλότερων εισοδημάτων, πέρα από την ευκολία του μαζικού και άναρχου τουρισμού.

Η εύρεση του εμβολίου θα καθορίσει και σε σημαντικό βαθμό την ανάκαμψη στον κλάδο. Έως τότε όμως, η κρίση θα πρέπει να αποτελέσει ως μία ευκαιρία για τις ξενοδοχειακές επιχειρήσεις και να προχωρήσουν σε ριζικές ανακαινίσεις των μονάδων τους με βασικό γνώμονα την **ενεργειακή μετάβαση και την φιλική προς το περιβάλλον συμπεριφορά τους**. Όπως αναφέρει ο Μελέας στο άρθρο «Ξενοδοχεία: Ευκαιρίες μέσα από τις προκλήσεις της πανδημίας» η τάση είναι ήδη γνωστή εδώ και κάποια χρόνια προς ένα οικολογικό ξενοδοχείο με τα εξής χαρακτηριστικά:

- Εξάρτηση από το φυσικό περιβάλλον
- Την οικολογική βιωσιμότητα

- Αποδεδειγμένη συμβολή στην εξοικονόμηση ενέργειας
- Παροχή προγραμμάτων περιβαλλοντικής εκπαίδευσης
- Ενσωμάτωση των πολιτιστικών επιδράσεων
- Παροχή οικονομικής απόδοσης στην τοπική κοινότητα

Συνεπώς, τα χρήματα που θα προέλθουν από το **Ταμείο Ανάκαμψης** θα μπορούσαν να διοχετευτούν και προς αυτήν την κατεύθυνση, καθώς ο κλάδος των ξενοδοχείων θα πληγεί δυσανάλογα. Επιπρόσθετα οι εργαζόμενοι των ξενοδοχειακών μονάδων θα μπορούσαν να συμμετέχουν σε επιδοτούμενα ευρωπαϊκά προγράμματα κατάρτισης και απόκτησης νέων δεξιοτήτων που θα αναδεικνύουν την οικολογική συνείδηση των ξενοδοχείων και όχι απλά σε προγράμματα στήριξης της εργασίας τους.

Μεγάλο μέρος της επιστημονικής κοινότητας άλλωστε, καθώς και ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας, επισημαίνουν το ενδεχόμενο της μη εξάλειψης του ιού ακόμα και μετά την ανακάλυψη του εμβολίου. Αυτό λοιπόν θα πρέπει να οδηγήσει στον σχεδιασμό μιας στρατηγικής-πρωτόκολλο που θα εφαρμόζεται σε ανάλογες κρίσεις. Αυτή θα αναδιαμορφώνεται δεδομένων των κάθε φορά συνθηκών και θα επαναξιολογείται μετά την εφαρμογή του. Σε αυτή τη λογική, θα πρέπει να υπάρξουν και αυτόματοι σταθεροποιητές, που θα λειτουργήσουν άμεσα για να καλύψουν τις προκύπτουσες ανάγκες.

Τέλος, η σημερινή κρίση έφερε πάλι στο προσκήνιο ένα πάγιο προβληματισμό, ο οποίος έχει απασχολήσει ιδιαίτερα τον δημόσιο διάλογο στην Ελλάδα και αφορά τον **βαθμό εξάρτησης της ελληνικής οικονομίας από τον τουρισμό**. Κάτι τέτοιο έχει κριθεί πολλές φορές ως ένας ανορθολογικός τρόπος ανάπτυξης, αφού καθιστά το ελληνικό ΑΕΠ ιδιαίτερα ευάλωτο στις διεθνείς διαταραχές, είτε πρόκειται για οικονομική κρίση, είτε μία υγειονομική κρίση, είτε οποιασδήποτε άλλη μορφής κρίση που θα φανερώσει το μέλλον. Χωρίς αυτό να σημαίνει ότι η εστίαση στον τουρισμό είναι αρνητική. Είναι το συγκριτικό πλεονέκτημα της χώρας και καλώς επενδύει σε έναν τομέα που την έχει καθιερώσει ως έναν από τους πιο ελκυστικούς προορισμούς παγκοσμίως.. Η μονομερής όμως εστίαση στον τουρισμό, όπως έχουν υπογραμμίσει εκθέσεις της Τράπεζας της Ελλάδος, του ΣΕΒ, της ΓΣΕΕ και του ΚΕΠΕ, είναι ανασταλτικός παράγοντας για την αλλαγή του παραγωγικού μοντέλου της χώρας και την μετάβαση σε μια ολιστική αξιοποίησή του. Συνεπώς, μια πρόταση που ούτως ή άλλως έχει αποτελέσει μεγάλο πεδίο συζήτησης, είναι η αξιοποίηση στο μέγιστο βαθμό,

όλων των πλεονεκτημάτων που η χώρα μπορεί να μετατρέψει σε συγκριτικά, προκειμένου να γίνει πιο ανθεκτική σε ανάλογους διεθνείς κραδασμούς, που σίγουρα θα υπάρξουν ξανά στο μέλλον.

Η χρονική συγκυρία βέβαια μόνο ευνοϊκή δεν μπορεί να χαρακτηριστεί για την Ελλάδα, όπως ήδη έχει αναφερθεί. Η πανδημία βρίσκεται σε εξέλιξη, εν μέσω γεωπολιτικών αναταραχών στην ευρύτερη λεκάνη της Μεσογείου, με την ανάφλεξη του μεταναστευτικού-προσφυγικού κύματος και τις συνεχείς πιέσεις που δέχεται η χώρα σε επίπεδο γεωπολιτικής σύγκρουσης με την Τουρκία. Οι πρόσφατες εξελίξεις του 2020, έφεραν την Ελλάδα αντιμέτωπη με πολλαπλά μέτωπα, οικονομικά, υγειονομικά, ανθρωπιστικά και γεωπολιτικά, με αποτέλεσμα την περαιτέρω επιβάρυνση του κρατικού προϋπολογισμού, ενώ το επισφαλές περιβάλλον που αρχίζει να διαμορφώνεται, εντείνει τις αρνητικές πιέσεις, όχι μόνο για την Ελλάδα, αλλά για όλη την ευρωζώνη, επηρεάζοντας έτσι αρνητικά τις προοπτικές ανάκαμψης της ζήτησης και άρα, σημειόντων κλάδων της οικονομίας, όπως είναι ο τουρισμός. Συνεπώς οι προτάσεις παρεμβάσεων οφείλουν να εστιάσουν σε μέσο-μακροπρόθεσμο ορίζοντα για την ανάκαμψη και την εν γένει ενίσχυση της ανθεκτικότητας της τουριστικής οικονομίας

Βιβλιογραφία

Νόμοι Ελληνικής Δημοκρατίας

-Νόμος 4690/2020 - ΦΕΚ 104/Α/30-5-2020, Μέρος Γ', Άρθρο 10, «Παράταση αναστολής συμβάσεων εργασίας»

-Νόμος 4682/2020 - ΦΕΚ 76/Α/3-4-2020, «Κύρωση: α) της από 25.2.2020 Π.Ν.Π. «Κατεπείγοντα μέτρα αποφυγής και περιορισμού της διάδοσης κορωνοϊού» (Α' 42), β) της από 11.3.2020 Π.Ν.Π. «Κατεπείγοντα μέτρα αντιμετώπισης των αρνητικών συνεπειών της εμφάνισης του κορωνοϊού COVID-19 και της ανάγκης περιορισμού της διάδοσής του» (Α' 55) και γ) της από 14.3.2020 Π.Ν.Π. «Κατεπείγοντα μέτρα αντιμετώπισης της ανάγκης περιορισμού της διασποράς του κορωνοϊού COVID-19» (Α' 64) και άλλες διατάξεις.»

Κοινές Υπουργικές Αποφάσεις

- Κοινή Υπουργική Απόφαση ΔΙα/ΓΠ.οικ. 48998/2020 ΦΕΚ 3166/Β/1-8-2020
- Κοινή Υπουργική Απόφαση οικ.15687/282/2020 - ΦΕΚ 1468/Β/16-4-2020
- Κοινή Υπουργική Απόφαση Αριθμ. ΓΔΟΥ 199/2020. ΦΕΚ 3460/Β/19-8-2020
- Κοινή Υπουργική Απόφαση οικ. 14920/491/2020 - ΦΕΚ 1290/Β/10-4-2020
- Κοινή Υπουργική Απόφαση Αριθμ. 9022/2020 ΦΕΚ 2393/Β/17-6-2020

Πράξεις Νομοθετικού Περιεχομένου

-Πράξη Νομοθετικού Περιεχομένου ΦΕΚ 157/Α/10-8-2020: Επείγουσες ρυθμίσεις αντιμετώπισης εκτάκτων αναγκών του Εθνικού Συστήματος Υγείας, προστασίας από τη διασπορά του κορωνοϊού COVID-19, στήριξης της αγοράς εργασίας και διευκόλυνσης της εκπαιδευτικής διαδικασίας.

Κανονιστικές Διοικητικές Πράξεις Κυπριακής Δημοκρατίας

Απόφαση Αρ.33, Κ.Δ.Π. 318/2020, 22.07.2020, Οι περί των εκτάκτων μέτρων που λαμβάνονται από το Υπουργείο Εργασίας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων για την αντιμετώπιση της πανδημίας του Ιού Covid-19, Νόμοι του 2020.

Απόφαση Αρ. 40, Κ.Δ.Π. 393/2020, 21.08.2020, Οι περί των εκτάκτων μέτρων που λαμβάνονται από το Υπουργείο Εργασίας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων για την αντιμετώπιση της πανδημίας του Ιού Covid-19, Νόμοι του 2020.

Απόφαση Αρ. 41, Κ.Δ.Π. 394/2020,21.08.2020, Οι περί των εκτάκτων μέτρων που λαμβάνονται από το Υπουργείο Εργασίας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων για την αντιμετώπιση της πανδημίας του Ιού Covid-19, Νόμοι του 2020

Απόφαση Αρ. 42, Κ.Δ.Π. 395/2020,21.08.2020, Οι περί των εκτάκτων μέτρων που λαμβάνονται από το Υπουργείο Εργασίας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων για την αντιμετώπιση της πανδημίας του Ιού Covid-19, Νόμοι του 2020

Απόφαση Αρ. 43, Κ.Δ.Π. 396/2020,21.08.2020, Οι περί των εκτάκτων μέτρων που λαμβάνονται από το Υπουργείο Εργασίας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων για την αντιμετώπιση της πανδημίας του Ιού Covid-19, Νόμοι του 2020

Απόφαση Αρ. 44, Κ.Δ.Π. 397/2020, 21.08.2020, Οι περί των εκτάκτων μέτρων που λαμβάνονται από το Υπουργείο Εργασίας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων για την αντιμετώπιση της πανδημίας του Ιού Covid-19, Νόμοι του 2020

Απόφαση Αρ. 45, Κ.Δ.Π. 398/2020, 21.08.2020, Οι περί των εκτάκτων μέτρων που λαμβάνονται από το Υπουργείο Εργασίας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων για την αντιμετώπιση της πανδημίας του Ιού Covid-19, Νόμοι του 2020

Ελληνική Βιβλιογραφία

Βαρβαρέσος, Σ. (2008). «Οικονομική του τουρισμού, εννοιολογικές, θεωρητικές και μεθοδολογικές προσεγγίσεις από τον 19^ο αιώνα έως τον 21^ο αιώνα». Αθήνα: Εκδόσεις Προπομπός.

Διαδικτυακές Πηγές

Τίκκος, Α., Κουτσός, Σ. (2019). «Η συμβολή του Τουρισμού στην ελληνική οικονομία το 2018», 1^η εκτίμηση (προσωρινά στοιχεία) –Μάιος 2019, διαδικτυακά διαθέσιμο στο https://www.maritimes.gr/news/uploads/uploads/2019_SymvolhTourismou-2018.pdf (τελευταία επίσκεψη 05/08/2020)

IOBE (2012). «Η επίδραση του τουρισμού στην ελληνική οικονομία», Ίδρυμα Οικονομικών & Βιομηχανικών Ερευνών, διαδικτυακά διαθέσιμο στο http://iobe.gr/docs/research/RES_05_E_01092012REP_GR.pdf (τελευταία επίσκεψη 05/08/2020)

ΚΕΠΕ (2014). «Οικονομικές Εξελίξεις», Καβουνίδη, Τζ., Νίτση, Ε., Παναγιώτου, Ρ., Παναγόπουλος, Γ. Τεύχος 24, Ιούνιος 2014, Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών, διαδικτυακά διαθέσιμο στο https://www.kepe.gr/images/oikonomikes_ekselikseis/oikonomikes_exelixeis_teychos_24_june_2014_gr.pdf, (τελευταία επίσκεψη 07/08/2020).

Παππάς, Ν. (2008). «Περιβάλλον-Πολιτισμός-Τουρισμός- Περιφερειακή Ανάπτυξη». Αθήνα: Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων-Γενική Γραμματεία Εκπαίδευσης Ενηλίκων-Ινστιτούτο Διαρκούς Εκπαίδευσης Ενηλίκων, διαδικτυακά διαθέσιμο στο <http://bit.ly/2ij0Gh4> (τελευταία επίσκεψη 05/08/2020).

Επιστημονικά διαδικτυακά άρθρα

Crouch I.G. (1992). «Effect of income and price on International Tourism Demand». *ANNALS of Tourism Research* December, 1992, Pages 643-664. Διαδικτυακά διαθέσιμο στο:

https://www.researchgate.net/publication/223444644_Effect_of_Income_and_Price_on_International_Tourism_Demand (τελευταία επίσκεψη 10/09/2020).

Διαδικτυακά άρθρα

Μέξη, Μ., Κοκκίνου, Χ.(2020) «Πώς Η Πανδημία Αλλάζει τον Κόσμο της Εργασίας», Επίσημος Ιστότοπος Διανέσις, Οργανισμός Έρευνας και Ανάπτυξης, Απρίλιος 2020, διαδικτυακά διαθέσιμο στο <https://www.dianeosis.org/2020/04/covid-19-oi-meres-poy-allaksan-ton-kosmo-tis-ergasias/> (τελευταία επίσκεψη 09/08/2020).

Τσακλόγλου. Π.(2020) «Οι Οικονομικές Συνέπειες Της Πανδημίας Και Η Ελλάδα», Επίσημος Ιστότοπος Διανέσις, Οργανισμός Έρευνας και Ανάπτυξης Απρίλιος 2020, διαδικτυακά διαθέσιμο στο <https://www.dianeosis.org/2020/04/oi-oikonomikes-epiptoseis-tis-pandimias-kai-i-ellada/?fbclid=IwAR2Smj-DJZkeBAMLOVsalSDEdG5YM9UeCvAOpaUGO-TXAz8RNecRde5IwaY> (τελευταία επίσκεψη 22/08/2020).

Διαδικτυακοί Τόποι

ΓΣΕΕ (2020), «Να μην πληρώσουν και αυτήν την κρίση οι εργαζόμενοι», Δελτίο Τύπου 21/05/2020, Επίσημος Ιστότοπος ΓΣΕΕ διαδικτυακά διαθέσιμο στο <https://gsee.gr/?p=36969> (τελευταία επίσκεψη 19/08/2020).

Ενιαία Ψηφιακή Πύλη Δημόσιας Διοίκησης (2020) ,«Πρόγραμμα «ΣΥΝ-ΕΡΓΑΣΙΑ» – SURE», Επίσημος Ιστότοπος gov.gr διαδικτυακά διαθέσιμο <https://covid19.gov.gr/programma-syn-ergasia-sure> (τελευταία επίσκεψη 14/08/2020)

Ενιαία Ψηφιακή Πύλη Δημόσιας Διοίκησης (2020), «Αποζημίωση ειδικού σκοπού για την ενίσχυση επιχειρήσεων λόγω της εμφάνισης και διάδοσης του κορονοϊού, για τον μήνα Μάιο 2020», Επίσημος Ιστότοπος gov.gr διαδικτυακά διαθέσιμο στο <https://covid19.gov.gr/apozimiosi-idikou-skopou-gia-tin-enischysi-epichiriseon-logs-tis-emfanisis-ke-diadosis-tou-koronoiou-gia-ton-mina-maio-2020/> (τελευταία επίσκεψη 14/08/2020).

Ενιαία Ψηφιακή Πύλη Δημόσιας Διοίκησης(2020), «Προστασία των ανέργων και των εποχικά απασχολούμενων στον τουρισμό», Επίσημος Ιστότοπος gov.gr, διαδικτυακά διαθέσιμο στο <https://covid19.gov.gr/prostasia-ton-anergon-ke-ton-epochika-apascholoumenon-ston-tourismo/> (τελευταία επίσκεψη 16/08/2020).

Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2020), («Επιπτώσεις για τον ενωσιακό τουρισμό», 13/05/2020, Επίσημος Ιστότοπος Ευρωπαϊκής Ένωσης, διαθέσιμο στο <https://ec.europa.eu/info/live-work-travel-eu/health/coronavirus-response/travel-and-transportation-during->

[coronavirus-pandemic/eu-helps-reboot-europes-tourism_el](https://ec.europa.eu/info/live-work-travel-eu/health/coronavirus-response/travel-and-transportation-during-coronavirus-pandemic/eu-helps-reboot-europes-tourism_el)

(τελευταία επίσκεψη 09/08/2020).

Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2020), «Η ΕΕ βοηθά στην επανεκκίνηση του τουρισμού στην Ευρώπη», 13/05/2020, Επίσημος Ιστότοπος Ευρωπαϊκής Ένωσης, , διαθέσιμο στο: https://ec.europa.eu/info/live-work-travel-eu/health/coronavirus-response/travel-and-transportation-during-coronavirus-pandemic/eu-helps-reboot-europes-tourism_el .

Αναλυτικά όλο το έγγραφο στο: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/FS_20_851

(τελευταία επίσκεψη 08/08/2020).

Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2020), «Σχέδιο ανάκαμψης για την Ευρώπη», 27/05/2020, Επίσημος Ιστότοπος Ευρωπαϊκής Ένωσης, διαδικτυακά διαθέσιμο στο , https://ec.europa.eu/info/live-work-travel-eu/health/coronavirus-response/recovery-plan-europe_el (τελευταία επίσκεψη 13/08/2020).

Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2020), «Τουρισμός και μεταφορές το 2020 και μετά», 13/05/2020, Επίσημος Ιστότοπος Ευρωπαϊκής Ένωσης, διαδικτυακά διαθέσιμο στο https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/communication-commission-tourism-transport-2020-and-beyond_el.pdf, (τελευταία επίσκεψη 22/08/2020).

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (2020), «Τα μέτρα της ΕΕ για τη στήριξη του τουριστικού τομέα», 23/06/2020, Επίσημος Ιστότοπος Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, διαδικτυακά διαθέσιμο στο: <https://www.europarl.europa.eu/news/el/headlines/society/20200429STO78175/ta-metra-tis-ee-gia-ti-stirixi-tou-touristikou-tomea>, (τελευταία επίσκεψη 08/08/2020)

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (2020), «Οι ευρωβουλευτές ζητούν περισσότερη στήριξη για τη διάσωση του τουρισμού», 19/06/ 2020, Επίσημος Ιστότοπος Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου , διαδικτυακά διαθέσιμο στο : <https://www.europarl.europa.eu/news/el/press-room/20200615IPR81232/oi-eurovouleutes-zitoun-perissoteri-stirixi-gia-ti-diasosi-tou-tourismou>, (τελευταία επίσκεψη 12/08/2020).

ΠΑΣΚΕΔΙ (2020), «Lockdown της Εστίασης 16-22 Σεπτεμβρίου: ο κλάδος αγανάκτησε και απαιτεί δικαιοσύνη», 06/09/2020, Επίσημος Ιστότοπος ΠΑΣΚΕΔΙ, διαδικτυακά διαθέσιμο στο <https://www.paskedi.gr/article/lockdown-estiasi-16-22-septemvriou> (τελευταία επίσκεψη 14/09/2020).

ΠΟΕΕΤ (2020), «Ανάλυση Μέτρων Στήριξης», 22/05/2020, Επίσημος Ιστότοπος ΠΟΕΕΤ, διαδικτυακά διαθέσιμο στο <https://poet.gr/index.php/news/907-analysis-metron-stiriksis> (τελευταία επίσκεψη 20/08/2020).

ΠΟΕΕΤ (2020), «Οι πιέσεις της Ομοσπονδίας έπιασαν τόπο», Δελτίο Τύπου 29/05/2020, Επίσημος Ιστότοπος ΠΟΕΕΤ,, διαδικτυακά διαθέσιμο στο <https://poet.gr/index.php/news/914-deltio-tyrou-oi-pieseis-tis-omospondias-epiasan-topo> (τελευταία επίσκεψη 20/08/2020).

ΠΟΕΣΣΕ (2020), «Απογοήτευση για τα μέτρα στήριξης του Κλάδου της Εστίασης», Δελτίο Τύπου 21/05/ 2020, Επίσημος Ιστότοπος ΠΟΕΣΣΕ , διαδικτυακά διαθέσιμο στο <https://www.poesse.gr/deltiatypou/75-2020-05-21-15-07-59> (τελευταία επίσκεψη 20/08/2020).

Υπηρεσία Πολιτικής Αεροπορίας (2020), «Νέες αεροπορικές οδηγίες (Notams), ισχύουν έως 15 Ιουλίου 2020», 30-06-2020, Επίσημος Ιστότοπος Υπηρεσίας Πολιτικής Αεροπορίας διαδικτυακά διαθέσιμο στο : <http://www.ypa.gr/news/nees-aeroporikes-odhgies-notams-isxyoyn-ews-15-ioulioy-2020> (τελευταία επίσκεψη 07/08/2020).

Υπηρεσία Πολιτικής Αεροπορίας, «Με αρνητικό τεστ Covid-19 θα εισέρχονται στην Ελλάδα όσοι ταξιδεύουν αεροπορικά από Βουλγαρία και Ρουμανία», 26-06-2020, Επίσημος Ιστότοπος Υπηρεσίας Πολιτικής Αεροπορίας, διαδικτυακά διαθέσιμο στο: <http://www.ypa.gr/news/me-arnhtiko-test-covid-19-8a-eiserxontai-sthn-ellada-osoi-tajideyoyn-aeroporikws-apo-boylgaria-kai-roymania>, (τελευταία επίσκεψη 11/08/2020).

Υπουργείο Οικονομικών (2020), «Τοποθέτηση του Υπουργού Οικονομικών κ. Χρήστου Σταϊκούρα για το Κυβερνητικό Σχέδιο Επανεκκίνησης της Ελληνικής Οικονομίας», 20/05/2020, Επίσημος Ιστότοπος Υπουργείου Οικονομικών, διαδικτυακά διαθέσιμο στο <https://www.minfin.gr/web/guest/-/topothesese-tou-ypourgou-oikonomikon-k-chrestou-staikoura-gia-to-kybernetiko-schedio-epanekkineses-tes-ellenikes-oikonomias>, (τελευταία επίσκεψη 13/08/2020).

Υπουργείο Τουρισμού (2020), «Ομιλία υπουργού τουρισμού κ. Χάρη Θεοχάρη για την επανεκκίνηση του τουρισμού στο πλαίσιο του συνολικού σχεδίου της κυβέρνησης», 20/05/2020, Επίσημος Ιστότοπος Υπουργείου Τουρισμού , διαδικτυακά διαθέσιμο στο <http://www.gnto.gov.gr/el/20052020> (τελευταία επίσκεψη 13/08/2020).

ΣΕΤΕ (2020) , «Επιστολή ΣΕΤΕ 20.08.2020: προτεινόμενα μέτρα για την προστασία της απασχόλησης και την ενίσχυση των εργαζομένων στις τουριστικές επιχειρήσεις», 20/08/2020, Επίσημος Ιστότοπος ΣΕΤΕ, διαδικτυακά διαθέσιμο στο <https://sete.gr/el/stratigiki-gia-ton-tourismo/theseis-sete/2020/proteinomena-metra-gia-tin-prostasia-tis-apasholisis> (τελευταία επίσκεψη 19/08/2020).

European Commission (2020), «Coronavirus: Commission proposes to provide €81.4 billion in financial support for 15 Member States under SURE», 24/08/2020, Επίσημος Ιστότοπος Ευρωπαϊκής Ένωσης, διαδικτυακά διαθέσιμο στο: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_1496, (τελευταία επίσκεψη 18/08/2020).

Eurostat (2016), «Eurostat Statistics Explained, Tourism industries - employment», 2016, Επίσημος Ιστότοπος Eurostat, διαδικτυακά διαθέσιμο στο https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Tourism_industries_-_employment (τελευταία επίσκεψη 14/08/2020)

OECD (2020), «Tourism Policy Responses to the coronavirus (COVID-19)», 02/06/2020, Επίσημος Ιστότοπος ΟΟΣΑ, διαδικτυακά διαθέσιμο στο :

<https://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/tourism-policy-responses-to-the-coronavirus-covid-19-6466aa20/>, (τελευταία επίσκεψη 09/08/2020).

OECD (2020), «Tourism Trends and Policies 2020», OECD Publishing, Paris, 04/03/2020, Επίσημος Ιστότοπος ΟΟΣΑ, διαδικτυακά διαθέσιμο στο: <https://www.oecd.org/cfe/tourism/oecd-tourism-trends-and-policies-20767773.htm>, (τελευταία επίσκεψη 07/08/2020).

OECD (2020), «Evaluating the initial impact of COVID-19 containment measures on economic activity», 10/06/2020, Επίσημος Ιστότοπος ΟΟΣΑ, διαδικτυακά διαθέσιμο στο : <https://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/evaluating-the-initial-impact-of-covid-19-containment-measures-on-economic-activity-b1f6b68b/>, (τελευταία επίσκεψη 12/08/2020).

IATA (2020), “COVID-19 Puts Over Half of 2020 Passenger Revenues at Risk”, 14/04/2020, Επίσημος Ιστότοπος IATA, διαδικτυακά διαθέσιμο στο : <https://www.iata.org/en/pressroom/pr/2020-04-14-01/>, (τελευταία επίσκεψη 11/08/2020).

UNWTO (2010), «UNWTO Definition of Tourism», 30-03-2010, Επίσημος Ιστότοπος Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού, διαδικτυακά διαθέσιμο στο : <http://www.tugberkugurlu.com/archive/definintion-of-tourism-unwto-definition-of-tourism-what-is-tourism#:~:text=In%20order%20to%20prevent%20the,%2C%20business%20and%20other%20purposes.%22>, (τελευταία επίσκεψη 05/08/2020).

UNWTO (2020), «COVID-19: Measures to Support the Travel and Tourism Sector», 5/08/2020, Επίσημος Ιστότοπος Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού, διαδικτυακά διαθέσιμο στο <https://www.unwto.org/covid-19-measures-to-support-travel-tourism>, (τελευταία επίσκεψη 18/08/2020).

UNWTO (2020), Επίσημος Ιστότοπος Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού, «Impact assessment of the COVID-19 outbreak on international tourism», Μάιος 2020, διαδικτυακά διαθέσιμο στο: <https://www.unwto.org/impact-assessment-of-the-covid-19-outbreak-on-international-tourism> (τελευταία επίσκεψη 09/08/2020)>

UNWTO (2020), «Tourism takes steps to reopen», 28/05/2020, Επίσημος Ιστότοπος Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού, διαδικτυακά διαθέσιμο στο <https://www.unwto.org/restarting-tourism>, (τελευταία επίσκεψη 22/08/2020).

UNWTO (2020), Επίσημος Ιστότοπος Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού, «International Tourism Numbers Could Fall 60-80% in 2020, UNWTO REPORTS», 7/05/2020, διαδικτυακά διαθέσιμο στο: <https://www.unwto.org/news/covid-19-international-tourist-numbers-could-fall-60-80-in-2020> (τελευταία επίσκεψη 09/08/2020).

UNWTO (2020), Επίσημος Ιστότοπος Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού, «Priorities for tourism recovery», Μάιος 2020, διαδικτυακά διαθέσιμο στο:

<https://webunwto.s3.eu-west-1.amazonaws.com/s3fs-public/2020-05/UNWTO-Priorities-for-Global-Tourism-Recovery.pdf>

UNWTO (2020), Επίσημος Ιστότοπος Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού, «Global guidelines to restart tourism», Μάιος 2020, διαδικτυακά διαθέσιμο στο:

<https://webunwto.s3.eu-west-1.amazonaws.com/s3fs-public/2020-05/UNWTO-Global-Guidelines-to-Restart-Tourism.pdf>

STR (2020), «COVID-19 webinar summary: 5 key points on our Europe forecast webinar», 02/04/2020, Επίσημη Ιστοσελίδα STR, διαδικτυακά διαθέσιμο στο <https://str.com/data-insights-blog/covid-19-webinar-summary-5-key-points-our-europe-forecast-webinar-2-april>, (τελευταία επίσκεψη 11/08/2020).

Worldometer (2020), «Total Coronavirus Cases in Cyprus», 15/09/2020, Επίσημος Ιστότοπος Worldometer, διαδικτυακά διαθέσιμο στο <https://www.worldometers.info/coronavirus/country/cyprus/> (τελευταία επίσκεψη 17/08/2020).

Worldometer (2020), «Reported Cases and Deaths by Country, Territory, or Conveyance», Επίσημος Ιστότοπος Worldometer, διαδικτυακά διαθέσιμο στο <https://www.worldometers.info/coronavirus/#countries> (τελευταία επίσκεψη 17/08/2020)

Διαδικτυακά άρθρα του Τύπου

Κατσαγάνης, Δ, «"Κλειδώνει" η παράταση της "Συν-Εργασίας" έως 31 Δεκεμβρίου», 27-08-2020, διαδικτυακά διαθέσιμο στο <https://www.capital.gr/oikonomia/3476776/-kleidonei-i-paratasi-tis-sun-ergasias-eos-31-dekembriou>, (τελευταία επίσκεψη 14/08/2020).

Μελέας, Γ. «Ξενοδοχεία: Ευκαιρίες μέσα από τις προκλήσεις της πανδημίας», 7/09/2020, διαδικτυακά διαθέσιμο στο https://www.businessdaily.gr/aporseis/25481_xenodoheia-eykairies-mesa-apo-tis-prokliseis-tis-pandimias (τελευταία επίσκεψη 22/08/2020).

Μπέλλος, Η. «Ο τουρισμός έδωσε το 1/4 του ΑΕΠ», 30-05-2019, Η Καθημερινή, διαδικτυακά διαθέσιμο στο <https://www.kathimerini.gr/1026637/article/oikonomia/ellhnikh-oikonomia/o-toyrismos-edwse-to-14-toy-aep>, (τελευταία επίσκεψη 08/08/2020).

Μπέλλος, Η. «Θετικές ενδείξεις για τον τουρισμό το 2021», 14-09-2020, Η Καθημερινή, διαδικτυακά διαθέσιμο στο

<https://www.kathimerini.gr/economy/561077089/thetikes-endeixeis-gia-ton-toyrismo-to-2021/> (τελευταία επίσκεψη 12/08/2020).

Μπέλλος, Η. «Τουρισμός: Το δυσκολότερο καλοκαίρι.. χειροτερεύει», 14-08-2020, Η Καθημερινή, διαδικτυακά διαθέσιμο στο <https://www.kathimerini.gr/1092033/gallery/epikairothta/ellada/toyrismos-to-dyskolotero-kalokairi-xeirotereyei> (τελευταία επίσκεψη 22/08/2020).

«Η Ελλάδα κλείνει τα σύνορά της για τη Σερβία», 05/07/ 2020, Η Καθημερινή, διαδικτυακά διαθέσιμο στο <https://www.kathimerini.gr/1086110/article/epikairothta/ellada/h-ellada-kleinei-ta-synora-ths-gia-th-servia> (τελευταία επίσκεψη 11/08/2020).

«Κορωνοϊός: Πάνω από 360.000 έλεγχοι στα σύνορα – Πώς βοήθησε ο αλγόριθμος EVA», 25-08-2020, Το Βήμα, διαδικτυακά διαθέσιμο στο <https://www.tovima.gr/2020/08/25/society/koronoios-pano-apo-360-000-elegxoi-sta-synora-pos-voithise-o-algorithmos-eva/>, (τελευταία επίσκεψη 13/08/2020).

«Κορωνοϊός: Τα μισά από τα συνολικά κρούσματα της χώρας καταγράφονται τον Αύγουστο», 23-8-2020, Το Έθνος, διαδικτυακά διαθέσιμο στο https://www.ethnos.gr/ellada/120681_koronoios-ta-misa-apo-ta-synolika-kroysmata-tis-horas-katagrafontai-ton-aygoysto, (τελευταία επίσκεψη 17/08/2020).

«Moody's: Ανθεκτικό το αξιόχρεο της Ελλάδας, παρά την πτώση του τουρισμού», 31/08/2020, Η Καθημερινή, διαδικτυακά διαθέσιμο στο <https://www.kathimerini.gr/1094003/article/oikonomia/ellhnikh-oikonomia/moodys-andektiko-to-a3ioxreo-ths-elladas-para-thn-ptwsh-toy-toyrismoy> (τελευταία επίσκεψη 25/08/2020).

«Ξενοδόχοι: Θετικά τα μέτρα αλλά απαιτούνται διευκρινίσεις», 21/05/2020, Το Βήμα, διαδικτυακά διαθέσιμο στο <https://www.tovima.gr/2020/05/21/finance/ksenodoxoi-thetika-ta-metra-alla-apaitountai-dieykriniseis> (τελευταία επίσκεψη 18/08/2020).

«Πιερρακάκης: Κλειδί στη μάχη κατά του κορωνοϊού η τεχνολογία», 05/05/2020, Το Βήμα, διαδικτυακά διαθέσιμο στο <https://www.tovima.gr/2020/05/05/politics/pierrakakis-kleidi-sti-maxi-kata-tou-koronoiou-i-texnologia/>, (τελευταία επίσκεψη 16/08/2020).

«Σκωτία - Ουαλία βάζουν σε καραντίνα τους ταξιδιώτες από Ελλάδα», 02-09-2020, Η Ναυτεμπορική, διαδικτυακά διαθέσιμο στο <https://www.naftemporiki.gr/story/1632840/skotia-oualia-bazoun-se-karantina-tous-taksidiotes-apo-ellada> (τελευταία επίσκεψη 17/08/2020).

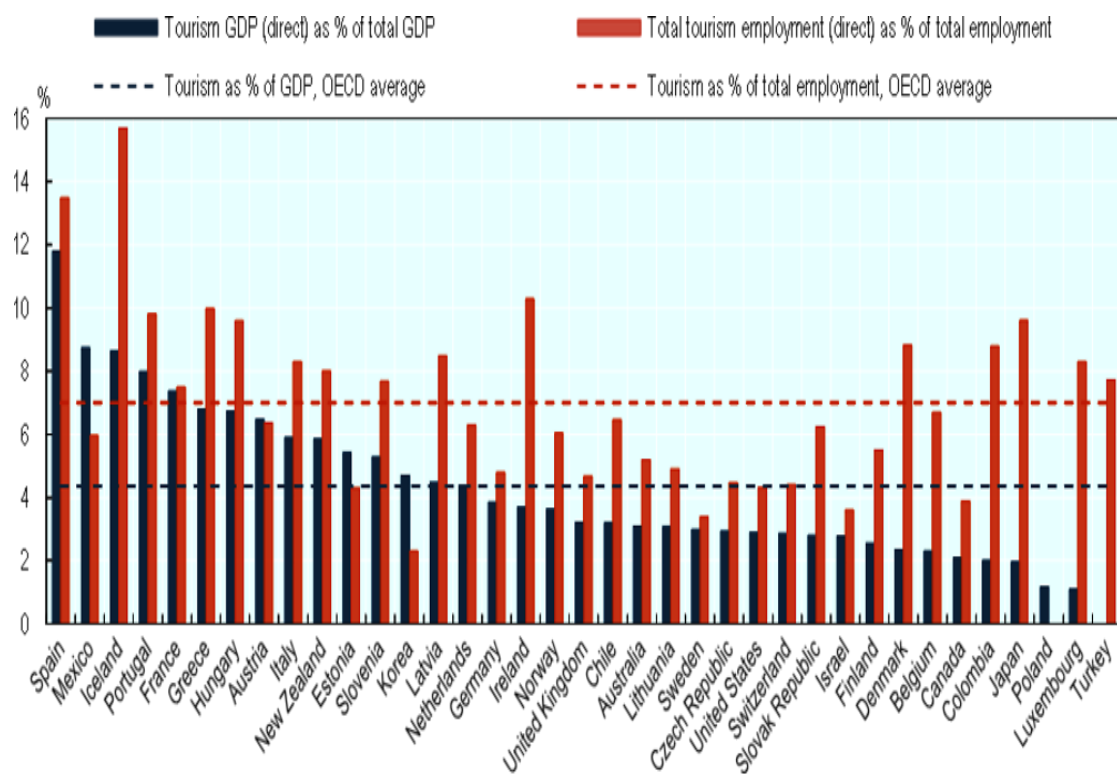
«ΣΕΤΕ: Προς τη σωστή κατεύθυνση τα μέτρα, αλλά επιδέχονται βελτιώσεις», 20/05/2020, Η Ναυτεμπορική, διαδικτυακά διαθέσιμο στο <https://www.naftemporiki.gr/finance/story/1601039/sete-pros-ti-sosti-kateuthunsi-ta-metra-alla-epidexontai-beltioseis> (τελευταία επίσκεψη 18/08/2020).

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

	Tourism GDP (direct) as % of total GDP	Tourism as % of total employment	Tourism as % of total employment, OECD average	Tourism as % of GDP, OECD average
Australia	3,1	5,2	6,9	4,4
Austria	6,5	6,4	6,9	4,4
Belgium	2,3	6,7	6,9	4,4
Canada	2,1	3,9	6,9	4,4
Chile	3,2	6,5	6,9	4,4
Czech Republic	2,9	4,5	6,9	4,4
Denmark	2,4	8,8	6,9	4,4
Estonia	5,4	4,3	6,9	4,4
Finland	2,6	5,5	6,9	4,4
France	7,4	7,5	6,9	4,4
Germany	3,9	4,8	6,9	4,4
Greece	6,8	10,0	6,9	4,4
Hungary	6,7	9,6	6,9	4,4
Iceland	8,6	15,7	6,9	4,4
Ireland	3,70	10,3	6,9	4,4
Israel	2,8	3,6	6,9	4,4
Italy	5,9	8,3	6,9	4,4
Japan	2,0	9,6	6,9	4,4
Korea	4,7	2,3	6,9	4,4
Latvia	4,5	8,5	6,9	4,4
Lithuania	3,1	4,9	6,9	4,4
Luxembourg	1,1	8,3	6,9	4,4
Mexico	8,7	6,0	6,9	4,4
Netherlands	4,4	6,3	6,9	4,4
New Zealand	5,9	8,0	6,9	4,4
Norway	3,6	6,1	6,9	4,4
Poland	1,2	..	6,9	4,4

Portugal	8,0	9,8	6,9	4,4
Slovak Republic	2,8	6,3	6,9	4,4
Slovenia	5,3	7,7	6,9	4,4
Spain	11,8	13,5	6,9	4,4
Sweden	3,0	3,4	6,9	4,4
Switzerland	2,9	4,4	6,9	4,4
Turkey	..	7,7	6,9	4,4
United Kingdom	3,2	4,7	6,9	4,4
United States	2,9	4,3	6,9	4,4

(Γράφημα 1), OECD Tourism Trends and Policies 2020 - © OECD 2020

(Γράφημα 2), Source: OECD Tourism Statistics (Database).

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης

Ε.Π.
ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗ
ΔΗΜΟΣΙΟΥ
ΤΟΜΕΑ
ΚΣΕΡΑΦ

ΕΣΠΑ
2014-2020
ανάπτυξη - εργασία - αλληλεγγύη

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Εθνική Σχολή Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης (ΕΣΔΔΑ)

Πειραιώς 211, ΤΚ 177 78, Τάυρος
τηλ: 2131306349 , fax: 2131306479
www.ekdd.gr